

**TURUN
YLIOPISTO**

Suomi-Filmi Oy:n palveluksessa

Yritysarkisto elokuvayhtiön toimintamuotojen kuvaajana 1919–1939

Tuomo Marttila

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Marraskuu 2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, kulttuurihistoria

Tuomo Marttila

**Suomi-Filmi Oy:n palveluksessa – Yritysarkisto elokuvayhtiön toimintamuotojen kuvaajana
1919–1939**

125 sivua

Pro gradu -tutkielmassani käsittelen Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) kokoelmissa säilytettävää Suomi-Filmi Oy:n yritysarkistoa alkaen yhtiön perustamisvuodesta 1919 ja päättyen vuoteen 1939. Tutkin mitä yhtiön arkisto kertoo elokuvien valmistus-, levitys- sekä esittämistoiminnasta. Suhteutan arkiston kautta muodostuvan kuvan yhtiön historiasta kertoviin teoksiin. Paneudun arkistoon sen tyypillisimpien asiakirjaryhmien kautta. Niitä ovat: hallinnolliset pöytäkirjat, elokuva-alan toimijoiden kanssa käyty kirjeenvaihto, elokuvateattereiden asiakirjat, levityssopimukset, tuotannolliset asiakirjat sekä työsopimuksiin kuuluvat näyttelijöiden välikirjat.

Tutkielman alkuperäisaineistona oleva yrityksen arkisto sijoittuu yksityisarkistojen osaksi. Suomi-Filmi oli 1920-luvun johtava suomalainen filmiyhtiö, jonka vakiintuneempi toiminta mahdollisti asiakirjojen paremman säilymisen osana yrityksen arkistoa. Arkisto muodostui yhtiön elokuvatoiminnan tarpeiden, oikeudellisten kysymysten turvaamisen, sekä lainsäädännön yhteisvaikutuksesta. Ulkomaiset yhteydet sekä yrityskauppojen myötä Suomi-Filmiin yhdistyneet elokuva-alan yritykset laajensivat yhtiön toimintakenttää ja monipuolistivat sen arkistoa.

Yritysarkistoille tyypillistä asiakirjaryhmää, työsopimuksia, edustavat välikirjat. Niiden sisältämät ehdot luovat kuvan yhtiöstä, joka halusi sitoa näyttelijät pelkästään omaan palvelukseensa taloudellisesti kannattavalla tavalla. Alan kilpailu ja näyttelijöiden arvostuksen kasvu 1930-luvulla johti palkkauksen vakiintumiseen, sekä yhtiön oman ja teatterin ulkopuolelta tulevan näyttelijäkunnan rakentamiseen. Tutkimallani aikakaudella määrältään lisääntyvän ja ehdoiltaan monipuolistuvan välikirja-aineiston palkkauskäytäntöjen pohjalta Suomi-Filmistä muodostuu kuva etujaan tarkasti valvovana yhtiönä, mitä sopimusten arkistointi osaltaan tuki.

Tutkimukseni perusteella Suomi-Filmin liiketoiminnallisiin ja taiteellisiin tarpeisiin syntynyt arkisto on kokenut elinkaarensa aikana kontekstuaalisen tiedon sekä todistusarvon heikentymistä. Arkiston kautta pystytään silti kertomaan monipuolisesti 1920–1930-lukujen aikana taloudellisia vaikeuksia kokeneesta filmiyhtiöstä, joka pystyi kaikesta huolimatta laajentamaan toimintaansa. Suomi-Filmin arkisto heijastelee sekä yrityksen omaa kehitystä, että aikakauden suomalaista elokuva-alaa laajemmin.

Avainsanat: arkistonmuodostus, arkistot, elokuvahistoria, elokuvateollisuus, näyttelijäntyo, Suomi-Filmi, yksityisarkistot, yritysarkistot

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset	5
1.2	Alkuperäisaineistona yritysarkiston kokoelmat.....	9
1.3	Metodologia ja tutkimuskirjallisuus	12
2	Suomi Filmi Oy:n arkisto yrityksen toimintahistorian valossa	15
2.1	Yhtiön perustaminen ja hallinnollisten asiakirjojen muodostuminen	15
2.2	Kirjeenvaihtoa, levityssopimuksia ja elokuvateattereita	22
2.3	Elokvien tuotannolliset ja markkinointiasiakirjat.....	32
3	Näyttelijöiden välikirja-sopimukset yritysarkiston kuvana	41
3.1	Välikirja-sopimukset ja niiden ehdot.....	41
3.2	Suomi-Filmin henkilökunnan palkkauskäytännöt.....	49
3.3	Välikirja-sopimusten muodostama kuva elokuvien valmistamisesta.....	59
4	Lopuksi	68
	Lähteet	73
	Liitteet	80
	Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo	80
	Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939	125

Kansilehden kuvat:

Erkki (Urho Somersalmi elokuvassa *Tukkipojan morsian*, 1931). Urho Somersalmi, kuva 14/126. Elonet.fi, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_henkilo_157236%22&imgid=14 .

Sirkka Mares (Ansa Ikonen elokuvassa *Kaikki rakastavat*, 1935). Ansa Ikonen, kuva 25/760. Elonet.fi, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv%3Akavi.elonet_henkilo_121236&imgid=25.

Hulda Juurakko (Irma Seikkula elokuvassa *Juurakon Hulda*, 1937). Juurakon Hulda, kuva 25/203. Elonet.fi, sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet_elokuva_118046?imgid=25.

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaihe ja tutkimuskysymykset

Suomalaisen elokuvateollisuuden keskeisimpiin toimijoihin kuului osakeyhtiö Suomi-Filmi, jonka palveluksessa työskenteli useita aikansa tunnetuimpia näyttelijöitä, kuten Urho Somersalmi, Ansa Ikonen ja Irma Seikkula. Suomi-Filmin tarina alkoi vuonna 1919, kun yrittäjä Erkki Karun (1887–1935) johdolla teatteritoimijoiden, kulissimaalareiden ja näyttelijöiden yhteenliittymä perusti Suomen Filmikuvaamo Osakeyhtiön, joka otti pian nimekseen Suomi-Filmi Oy.¹ Se kasvoi Suomen johtavaksi elokuva-alan yritykseksi 1920-luvun tuottoisilla kirjallisuusfilmatisoinneilla sekä yrityskaupoilla, jotka laajensivat yhtiön toimintaa elokuvien valmistamisen lisäksi niiden levittämiseen ja esittämiseen. Suomi-Filmin sisällä tapahtui muutoksia sitä 1920-luvun lopun talousongelmien keskellä luodanneen Karun erotessa toimitusjohtajan tehtävästään vuonna 1933.² Tämän jälkeen yhtiön toimitusjohtajaksi tuli pankkialalla työskennellyt Matti Schreck sekä tuotantopuolesta vastaavaksi pääohjaajaksi Risto Nylund (1899–2001).³ Nimensä Orkoksi vaihtaneesta pääohjaajasta tuli lopulta yhtiön suurin osakkeenomistaja ja toimitusjohtaja.⁴ Orkon aikana yhtiön elokuvatuotantoa tehostettiin ja kasvatettiin uudistamalla laitteistoa sekä palkkaamalla vakituista henkilökuntaa kuten teknikoita ja elokuvanäyttelijöitä.⁵ Uudistukset sekä aikansa menestyneimmät elokuvat kuten *Siltalan pehtoori* (1934)⁶ paransivat Suomi-Filmin taloudellista asemaa. Yhtiö pysyi maamme suurimpana näytelmäelokuvien valmistajana, kunnes sen ohitti 1930-luvun lopulla yrityksestä eronneen Karun perustama toinen elokuvayhtiö Suomen Filmiteollisuus (SF).⁷

---

¹ Uusitalo 1994, 25–27; Hupaniittu 2013, 21.

² Karun ja Suomi-Filmin väliset kiistat sovittiin lopulta vuoden 1935 sopimuksessa, jossa Karu luovutti Suomi-Filmille elokuviensa tulot ja tekijänoikeudet erityisesti kesken olevaan *Ne 45000* filmiin. Hän taas sai vekselisaatavia 215 000 markkaa, sekä vuokran panttina olleen Flyygelin. Sopimuksessa todettiin sen asianosaisten välisten asioiden tulleen järjestykseen ilman kummallekaan jäävää saatavaa tai korvausoikeutta. Ks. Sopimus Erkki Karun ja Suomi-Filmi välillä 16.6.1935. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³ Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929> & sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>; Uusitalo 2014, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

⁴ Orkon johtajan kaudella Suomi-Filmin omistus siirtyi vähitellen hänen perheenjäsenilleen ja sitä johtaa yhä, vuodesta 2014 lähtien, hänen tyttärensä Suvi Philin poika Ilari Phil. Ks. Uusitalo 2014, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

⁵ Nieminen 2004, 35–38, 63–68.

⁶ Uusitalo 1999, 72.

⁷ Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

Tutkimuskohteenani on Kansallisen audiovisuaalisen instituutin (KAVI) Oheisaineistokokoelmiin talletettu Suomi-Filmi Oy:n arkisto. Järjestelin arkistoa korkeakouluharjoittelussa KAVI:ssa vuonna 2019 ja tein siitä ABC-arkistokaavan mukaisen arkistoluettelon⁸, joka toimii tutkimukseni keskeisenä lähteenä. Suomi-Filmin toimintaa on tutkimuksessa lähestytty pääasiassa sen elokuvien ja niiden valmistamisen käsittelyn kautta osana suomalaisen elokuvan studiokautta.⁹ Elokuvayhtiöiden toiminnan tutkiminen elokuvien ja lehtiaineistojen kautta on korostunut. Laajempien arkistoaineistokokonaisuuksien käyttö lähdemateriaalina on jäänyt vähemmälle huomiolle, koska ne ovat olleet usein vaikeasti saatavilla. Arkistojen osia on silti pystytty ansiokkaasti hyödyntämään.¹⁰

Suomi-Filmin toiminnan pohjalta muodostui alusta lähtien asiakirjoja, jotka paljastavat yhtiön toiminnasta ja suomalaisesta elokuvateollisuudesta enemmän kuin yksittäiset elokuvat. Sen arkiston ja yrityshistorian tutkimisen kautta voidaan muodostaa kuva yhtiön toiminnasta, johon kuului elokuvien valmistus-, levitys- sekä esitystoimintaa. Suomi-Filmi ei koskaan lopettanut kaikkea toimintaansa, vaan myi vähitellen elokuvatuotanto-osuutensa pois.¹¹ Tämä yhtiön 1960-luvulla alkanut elokuvatoiminnan alasajo¹² ei kohdellut hyvin alkuperäiseltä järjestykseltään eli provenienssiltaan monitasoista arkistoa.

Arkistotieteilijä Jari Lybeck määrittelee provenienssin olevan historiallisesti sitä, että eri arkistonmuodostajien arkistot oli pidettävä omina kokonaisuuksinaan ja niille annettu järjestys tuli säilyttää koskemattomana, eikä muuttaa sitä perusteettomasti.¹³ Suomi-Filmin arkiston alkuperäinen järjestys on sen historian aikana osittain kadonnut, joten kokonaiskuva siitä täytyy muodostaa arkistoaineistojen ja tutkimuskirjallisuuden ristiinluvulla. Kimmo Ahonen määrittelee elokuvahistoriallisessa väitöskirjassaan ristiinluvun tarkoittavan sitä, että useita

---

⁸ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo. Arkistoluettelon laadinnassa käytettävä ja arkiston rakenteen osoittava ABC-arkistokaavan antaa asiakirjasarjoille kirjaintunnuksset, pääsarjoille aakkosten isot kirjaimet ja alasarjoille pienet kirjaimet, jotka määrittelevät sarjojen keskinäisen järjestyksen ja suhteet. Suomen arkistolaitoksen 1940-luvulla vahvistamaa arkistokaavaa on käytetty erityisesti vanhojen ja alkuperäisen järjestyksensä menettäneiden arkistojen järjestelyssä. Ks. Lybeck 2006, 143.

⁹ Ks. Kimmo Laineen tutkimus: *"Pääosassa Suomen kansa" Suomi-Filmi ja Suomen Filmitoiminta kansallisen elokuvan rakentajina 1933–1939* (1999).

¹⁰ Ks. Outi Hupaniitun väitöskirja: *Biografiliiketoiminnan valtakausi. Toimijuus ja kilpailu suomalaisella elokuva-alalla 1900–1920-luvuilla*. (2013).

¹¹ Uusitalo 2014, sähköinen lähde: https://kavi.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

¹² Uusitalo 2006, sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=%22Orko%2C+Risto%22&type=Subject&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_henkilo_107830%22.

¹³ Lybeck 2006, 221–222.

elokuva käsitteleviä lähteitä tarkastellaan vertaillen sekä suhteessa toisiinsa. Näin voidaan muodostaa laajempi kuva ne synnyttäneestä kulttuurisesta ja yhteiskunnallisesta kontekstista.¹⁴

Rajaan tutkimukseni Suomi-Filmin arkiston tarkasteluun yhtiön toiminnan kahdelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, sen perustamisvuodesta 1919 vuoteen 1939 asti. Tällä aikavälillä yhtiöstä oli tullut taloudellisista vaikeuksistaan huolimatta Suomen elokuva-alan johtavia yrityksiä.¹⁵ Yhtiön asiakirjamateriaalia on säilynyt kymmeniä hyllymetrejä, joten sen käsittelyn rajaaminen on perusteltua. Annan aineistoesimerkkejä yritysarkistolle tyypillisimmistä asiakirjaryhmistä: pöytäkirjoista, kirjeistä sekä työsopimuksista, joiden osaksi näyttelijöiden välikirja-sopimukset kuuluvat. Tutkimallani aikakaudella 1920–1930-luvuilla elokuvien valmistustoiminta siirtyi vuosisadan alun yksittäisten elokuvayrittäjien sekä pienten ja suurten biografiyhtiöiden pioneerivaiheesta kohti vakiintuneempaa ja teollistuneempaa¹⁶ toimintaa.¹⁷ Studioajan osaksi sijoittuva Suomi-Filmin elokuvien suunnitelmallisempi valmistaminen synnytti enemmän asiakirjoja, jotka säilyivät osana sen arkistoa pidempään kuin toimintansa lopettaneissa yhtiöissä. Lähteiden kattavampi säilyminen perustelee tutkimukseni sijoittumista 1920–1930-luvuile, vaikka aikaisempaa elokuvaaliiketoimintaa on myös mahdollista tutkia.¹⁸

Lähestyn tutkimustani kysymällä, millaisia asiakirjoja ja asiakirjasarjoja elokuvayhtiön yritystoiminnan pohjalta muodostui. Pohdin, millaisia asiakirjoja arkistossa on säilynyt ja mitä on kadonnut, sekä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tähän. Pyrin vastaamaan siihen, mitä elokuvayhtiön säilyneiden asiakirjojen kautta voidaan saada selville sen toiminnasta, sekä näyttelijöiden palkkauskäytännöistä. Muodostan tutkimuksessani arkistoluettelon¹⁹ ja aineistoesimerkkien avulla kokonais kuvan siitä, millaisista asiakirjoista Suomi-Filmin arkisto

---

¹⁴ Ahonen 2013, 24–25.

¹⁵ Talvisodan alku katkaisi yhtiön näytelmäelokuvien tuotannon ja sulki väliaikaisesti myös elokuvateattereita. Yhtiö keskittyi sotavuosina puolustusvoimien uutiskatsausten ja valokuvien valmistamiseen, jotka näkyvät osana sen myöhempää arkistoa. Ks. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Uusitalo 1994, 165–166; Ilkka Hemmilän pro gradu –tutkielma: *Valkohangilta valkokankaille. Talvisodan kulun ja osapuolten kuvaaminen suomalaisissa uutisfilmeissä 1939–1940* (2017).

¹⁶ Douglas Gomery määrittelee elokuvateollisuuden Hollywoodin studiosysteemin kontekstissa olleen uusien ja keskenään erilaisten elokuvien mahdollisimman tehokasta valmistamista hajautetun tuotantoprosessin avulla, jossa eri elokuvateon osa-alueisiin erikoistunut työvoima toimi omina yksikköinä, mikä mahdollisti usean elokuvan yhtäaikaisen tuotannon. Ks. Gomery 1986, 15.

¹⁷ Salmi 2002, 12–18; Hupaniittu 2013, 14–16.

¹⁸ Ks. Outi Hupaniitun väitöskirja: *Biografiliiketoiminnan valtakausi. Toimijuus ja kilpailu suomalaisella elokuva-alalla 1900–1920-luvuilla*. (2013).

¹⁹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

vuosilta 1919–1939 koostuu. Vertaan arkistosta saatavaa kokonaiskuvaa tietoihin yhtiön toimintahistoriasta.

Käsittelyluvussa 2 tutkin, millaisen kuvan arkisto antaa yhtiön erilaisista liiketoiminnan muodoista sekä siihen liittyvästä asiakirjasarjojen muodostumisesta. Tarkastelen, millaisia asiakirjakokonaisuuksia on säilynyt elokuvatoiminnan eri osa-alueista suhteessa tietoihin yhtiön historiasta. Alaluvussa 2.1 tutkin Suomi-Filmi elokuvayhtiön arkiston kautta kokonaiskuvaa yrityksen perustamisesta. Keskityn yhtiön hallinnollisten asiakirjojen muodostumiseen, sekä niiden arkistoinnin taustalla vaikuttaviin tekijöihin. Pohdin myös, miten yritysarkisto asettuu yksityisarkistojen osaksi. Rob Fisher, Anuliina Väisänen sekä Petra Hakala ja Taina Saarenpää määrittelevät yksityisarkiston olevan julkisen hallinnon ulkopuolisen yksityishenkilön, perheen, suvun, yhteisön, yrityksen tai muun organisaation monenlaisten asiakirjojen kokonaisuus. Yksityisarkistot muodostuvat tarkan suunnittelun tai sääntelyn sijaan arkistonmuodostajan oman kiinnostuksen pohjalta kuvaamaan ammatillista, sekä henkilökohtaista toimintaa. Ei-julkisen toiminnan synnyttämien aineistojen säilyminen on usein sattumanvaraista, jonka seurauksena ne saattavat päätyä useisiin eri arkistoihin.²⁰

Alaluvuissa 2.2 ja 2.3 paneudun tarkemmin tiettyjen elokuvatoiminnassa muodostuneiden asiakirjaryhmien käsittelyyn. Luvussa 2.2 kohteenani ovat Suomi-Filmin arkiston sisältämät yritysarkistoille tyypilliset asiakirjaryhmät, kuten kirjeenvaihto, sekä levityssopimukset ja elokuvateattereiden asiakirjat. Tarkastelen yhtiön toimintaa ja sen ulkomaisten yhteyksien laajuutta. Tämän lisäksi pohdin, millaisia asiakirjoja yritysarkistoon päätyi Suomi-Filmiä edeltäneistä ja siihen fuusioituneista yhtiöistä. Luvussa 2.3 tuon esiin, millaisia asiakirjoja muodostui yhtiön elokuvatuotantoihin ja markkinointiin liittyen. Arkistotieteellisesti tarkastelen yhtiön toimintaa palvelleen vanhan ja fragmentaarisen arkiston todistuksellista arvoa sekä sen asiakirjahallinnan ketjua. Sivuan myös sitä, kuinka Suomi-Filmissä suhtauduttiin sen historiasta kertovien asiakirjojen säilyttämiseen.

Käsittelyluvussa 3 tutkin Suomi-Filmin arkistoa keskittyen yritysarkistolle tyypilliseen asiakirjaryhmään eli työsopimuksiin, joita olivat näyttelijöiden kanssa tehdyt välikirjat. Alaluvussa 3.1 paneudun välikirjojen sisältöön, niiden näyttelijöille määrittämiin työehtoihin, sekä sopimusten kirjalliseen muotoon. Kysyn myös, kuinka yhtiön historian ja arkistonhoidon kerroksellisuus näkyy asiakirjojen materiaalisuudessa, sekä niihin tehdyissä merkinnöissä.

---

²⁰ Fisher 2009, 6; Hakala & Saarenpää 2018, 44–45; Väisänen 2019, 1–7.

Alaluvussa 3.2 tarkastelen välikirjojen kautta Suomi-Filmin palkkauskäytäntöjä eli, millaisia henkilöitä palkattiin Karun ja Orkon johtajankausien aikana, sekä miten heihin suhtauduttiin palkan suuruuden ja titteleiden käytön kautta. Arkistotieteellisesti tarkastelen, miten sopimusten säilyttäminen palveli yrityksen etuja. Alaluvussa 3.3 sidon näyttelijäsopimukset laajempaan kontekstiin kysymällä, mitä niiden kautta voidaan saada selville yhtiön elokuvien valmistustoiminnasta kokonaisuudessaan, sekä millaista organisatorista kehitystä siinä tapahtui osana suomalaista elokuva-alaa 1920–1930-luvuilla. Loppuluvussa tuon esiin tutkimustulokseni ja annan lyhyen katsauksen arkiston sekä sen muodostavien asiakirjojen tutkimuksellisiin mahdollisuuksiin. Tutkimuksessani yhdistän arkistotieteen yritysarkistojen tutkimuksen, sekä kulttuurihistoriallisen elokuvatutkimuksen näkökulmia ja menetelmiä.

1.2 Alkuperäisaineistona yritysarkiston kokoelmat

Suomi-Filmin toiminta synnytti alusta lähtien asiakirjoja, jotka muodostivat yhtiön arkiston. Tutkimukseni alkuperäisaineistona ovat nämä nykyään KAVI:n oheisaineistokokoelmiin kuuluvat Suomi-Filmi Oy:n arkiston asiakirjat vuosilta 1919–1939 kokonaisuudessaan sekä niistä tekemäni arkistoluettelo.²¹ Vertailen arkistoluettelosta saatavaa kuvaa Suomi-Filmin historiasta kertoviin teoksiin, sekä muiden elokuvayhtiöiden, kuten Adams Filmi Oy:n arkistosta saataviin tietoihin. Tämä auttaa kokonaiskuvan saamisessa aikakauden elokuvayritysten arkistoista. KAVI:in talletetusta Suomi-Filmin arkistosta ei ollut ennen tekemääni arkistoluetteloa muodostettu selkeitä arkistoyksiköjä tai sarjoja. Asiakirjat oli pakattu sekalaiseen järjestykseen pahvilaatikoihin, joissa ne aikanaan instituuttiin päätyivät. Asiakirja-aineistoa kuten kirjeenvaihtoa, sopimuksia ja pöytäkirjoja on kuitenkin koottu omiin kansioihinsa, sekä tiliasiakirjoista muodostettu kirjoja. Arkistoon kuuluu monipuolisesti yhtiön eri toiminta-aloihin, kuten elokuvatuotantoon, levitykseen ja elokuvateatteritoimintaan liittyviä asiakirjatyypppejä. Näitä ovat muun muassa: toimintakertomukset, luettelot, sopimukset, osakekirjat, studion ja laboratorion tuotannolliset asiakirjat, elokuvateattereiden asiakirjat, mainosmateriaalit sekä piirustukset. Suomi-Filmin arkiston osaksi kuuluu myös siihen fuusioituneiden yhtiöiden asiakirjoja, joita tarkastelen luvussa 2.2. Alkuperäisessä arkistossa oli mukana myös valokuvia, pr-materiaaleja ja käsikirjoituksia, jotka on KAVI:ssa arkistoitu erikseen, mutta joihin on liitetty tieto Suomi-Filmin yhtiökokoelmaan kuulumisesta.

---

²¹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

Yksityisarkistoille tyypillisesti Suomi-Filmin yhtiöarkisto on provenienssiltaan mutkikas ja käsittelyltään haastava kokonaisuus. Arkisto sisältää yhtiön nimen vaihdoksia, toimitusjohtajien ja tuotantopäälliköiden vaihtumisia, sekä heidän henkilökohtaisia asiakirjojansa, organisaation uudelleen järjestelyjä sekä muiden filmiyhtiöiden aineistokokonaisuuksien fuusioitumisia. Suomi-Filmin asiakirjahallinnan arkistonmuodostuksessa ei hyödynnetty kirjaamiskaavoja tai arkistonmuodostussuunnitelmia, vaan se kuvastaa enemmän yhtiön toimintalähtöisyyttä muun muassa elokuvaprojektien muodostaessa omia kansioitaan.²² Suomi-Filmin arkiston osia ei ole hävitetty yhtiön konkurssin myötä, toisin kuin monien varhaisten elokuvayhtiöiden. Primäärikäytön jälkeen asiakirjat ovat luultavasti kokeneet useita vähemmän organisoituja poistoja ja karsimisia viimeistään yhtiön ajaessa elokuvan valmistustoimintaansa alas. Viittaaan Suomi-Filmin arkistolleen tekemiin karsintoihin ja hävittämisiin seulonta²³ -sanana sijaan poistoina, koska niiden suunnitelmallisuudesta ei ole säilynyt todisteita. Paperisten asiakirjojen materiaaliset aspektit, kuten haurastuminen, kastuminen, metallisten kiinnikkeiden ruostuminen sekä arkistokoteloitten puuttuminen ovat myös vaikuttaneet niiden säilymiseen.

Arkisto on aineiston häviämisen lisäksi köyhtynyt metatiedoiltaan eli siitä on säilynyt vain vähän kontekstuaalista tietoa, joka auttaisi ymmärtämään asiakirjojen Suomi-Filmin aikaista provenienssia. Kansioihin arkistoidut tietyn vuoden kirjeenvaihto, pöytäkirjat sekä elokuvatuotantokohtaiset kokonaisuudet kuvaavat parhaiten asiakirjojen alkuperäistä toiminnallista kontekstia sekä niiden provenienssia. Haasteita tutkimukselle asettavat siis aineiston fragmentaarisuus sekä yhtiön arkistointitoiminnasta kertovien tietojen vajavaisuus. Tämän taustalla vaikuttaa se, että asiakirjat pysyivät pitkään järjestelemättöminä ensin Suomi-Filmissä ja myöhemmin KAVI:ssa. Suomi-Filmin arkiston asiakirjakokonaisuuksia on kuitenkin säilynyt hyvin suhteessa muihin suomalaisten elokuvayhtiöiden arkistoihin, joiden säilyminen on ollut usein sattumanvaraista. Toisen merkittävän elokuvayhtiön Suomen Filmitteollisuuden lopettamisen jälkeen suuri osa yhtiön arkistosta tuhoutui, mutta yhtiön toimintaa on silti tarkasteltu monipuolisesti erilaisten aineistojen kautta.²⁴

---

²² Gq: 1 Suomi-Filmin elokuvien kustannuslaskelmia ja tuottoja mm. *Seitsemän veljestä*, VMV 6. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1935–1948, KAVI.

²³ Jari Lybeckin mukaan seulonnalla tarkoitetaan asiakirjojen määrälliseen supistamiseen liittyviä toimenpiteitä, kuten fyysistä hävittämistä sekä arvonmäärittystä, jonka mukaan ne jaetaan pysyvästi ja määräajan säilytettäviin ryhmiin. Ks. Lybeck 2006, 56.

²⁴ Ks. *Unelmatehdas Liisankadulla: Suomen Filmitteollisuus Oy:n tarina* (2019). Toim. Kimmo Laine, Minna Santakari, Juha Seitajärvi, Outi Hupaniittu.

Suomi-Filmin arkiston aktiivisen käytön jälkeinen päätearkistovaihe on dokumentoinniltaan puutteellinen, joten en keskity tässä tutkimuksessa siihen, vaikka se nykyisen arkiston muodostumisen taustalla vaikuttaakin. Tutkija Lauri Tykkyläisen mukaan Suomen elokuva-arkisto (SEA, nykyinen KAVI) toimi yhteistyössä Suomi-Filmin eri osastojen, kuten laboratorion sekä yhtiön työntekijöiden, erityisesti Orkon sihteerin Saara Rautemaan kanssa. Tämä alkoi vuonna 1972 nitraattifilmien pelastamisprojektista ja jatkui aina 1990-luvun alkuun asti.²⁵ Ensi sijassa SEA:an pyrittiin saamaan yhtiön filmikopiot sekä valokuva-aineistot, joille oli ajanmukaiset säilytystilat Valtionarkiston uuden siiven Snellmaninkadun puoleisissa holveissa. Vasta vuosina 1986–1988 SEA:lle valmistui ajanmukaiset lämpötila- ja kosteustasapainotetut päätearkiston säilytystilat Espoon Otaniemeen, jonne voitiin arkistoida kaikkia aineistotyyppisiä. Tykkyläisen mukaan Suomi-Filmin paperiarkiston pääasiallinen siirtäminen SEA:an tapahtui noin vuosina 1986–1990 ennen kuin Suomi-Filmi lopetti toimintansa Bulevardilla. Yhtiön siirtyminen uusiin tiloihin ja samalla sen tyhjennys arkistoaineistoista oli prosessina pitkä ja jatkui yhtiön sulkiessa Uudenmaankadun laboratorionsa kesällä 1990.²⁶ Suomi-Filmin pääkonttorin muuttaessa Uudenmaankadun toimitiloista ensin vuonna 1991 Frederikinkadulle ja vuonna 1997 Eerikinkadulle yhtiön hallussa olevia viimeisiä arkiston osia hävitettiin roskalavalle. Tuolloin SEA:sta lähdettiin pelastamaan tuhoutumassa olevaa aineistoa mahdollisimman kattavasti arkistoitavaksi, mutta siitä ei tehty talletussopimusta eikä arkistolueteloa.²⁷

Arkiston käsittely muuttui sen siirryessä KAVI:in, jossa sitä läpikäyneet arkistonhoitajat pyrkivät sen tutkimuksellisen käyttötarkoituksen säilyttämiseen. Arkiston säilyttämisen ja sen nykyisen muodon mahdollistamisen taustalla on vaikuttanut vuonna 1979 valtiollistetun elokuva-arkiston Opetus- ja kulttuuriministeriöltä saama rahoitus, sekä SEA:n arkistonhoitajien²⁸ kiinnostus ja valinnat. Yksityisarkistojen tavoin Suomi-Filmin arkisto luovutettiin KAVI:lle useiden vuosien aikana vapaaehtoisesti. Elokuva-arkisto on toiminut tässä prosessissa aktiivisesti olemalla henkilökohtaisesti yhteydessä yhtiön johtoon.²⁹

---

²⁵ Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

²⁶ Laboratorion viimeiseksi elokuvaksi jäi Rauni Mollbergin *Ystävät toverit* (1990), jonka valmistumisen jälkeen sen toiminta lopetettiin. Ks. Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

²⁷ Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020; Olavi Similän sähköpostiviesti, 20.10.2020.

²⁸ Erityisesti SEA:n paperipohjaisten kokoelmien Pekka Riihimäki ja kotimaisesta valokuvakokoelmasta vastannut Kai Vase. Ks. Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

²⁹ Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023; Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

KAVI:ssa Suomi-Filmin arkistokokonaisuus on pysynyt käsittelemättömänä lukuun ottamatta 2000-luvun alussa tehtyä karkeaa asiakirjatyypin inventaariota ja järjestämistä aiheen mukaan. Tästä ei ole säilynyt kirjallista dokumentaatiota tai tietoa Kansallisarkiston ohjeistusten seuraamisesta.³⁰ Suomi-Filmin arkiston järjestelemättömyys on vaikuttanut sen saatavuuteen tutkimusta varten. Suomi-Filmin oman toiminnan lisäksi tutkimuksellisesti arkistoa on kokonaisuudessaan hyödynnetty hyvin vähän. Pääosin Uusitalon toimesta sekä Suomen kansallisfilmografia -kirjasarjaa varten.³¹ Kun taas arkiston yksittäisiä osia ovat käyttäneet monet tutkijat, kuten Anneli Lehtisalo, Kimmo Laine ja Jari Sedergren. Erityisen paljon arkiston aineistoja kuten yhtiö- ja johtokunnankokousten pöytäkirjoja, elokuvien levitys- ja valmistussopimuksia, kulissimaalaamon toiminnasta säilyneitä sopimuksia sekä yhtiön leikekansiota vuosilta 1919–1925 on käyttänyt Hupaniittu pro gradussaan, väitöskirjassaan ja useassa muussa tutkimuksessaan. Pro gradu -tutkielmani sekä harjoittelussa tekemäni arkistoluettelo sijoittuvat osaksi tätä tutkimuksellista jatkumoa. Otan tutkimuksessani huomioon, että useiden toimijoiden työn lopputuloksena muodostunut arkisto on luultavasti sisällöltään ja rakenteeltaan erilainen kuin Suomi-Filmin toiminnan aikaan. Tämän seurauksena objektiivista kuvaa arkistosta ei voida täysin saada.

1.3 Metodologia ja tutkimuskirjallisuus

Tutkimukseni yhdistää arkistotieteen sekä kulttuurihistorian lähestymistapoja, joiden avulla pyrin muodostamaan kokonaiskuvan Suomi-Filmin arkistosta. Käytän arkistoluettelon ja asiakirjojen tutkimiseen erilaisten aineistotyyppien vertailua sekä ristiinlukua historiikkien ja yritysarkistojen käsittelevän tutkimuskirjallisuuden kanssa. Arkistotieteellisestä tutkimuksesta hyödynnän Jari Lybeckin kirjoittamaa ja toimittamaa arkistotieteen teoriaa, sekä yritysarkistojen piirteitä käsittelevää yleisteosta *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti* (2006). Lähestyn yritysarkistojen tutkimusta Rob Fisherin artikkelin *In Search of a Theory on Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited* kautta. *Faili-*lehdet antavat taas työkaluja yritysarkistojen ja niiden arkistonmuodostustoiminnan tutkimiseen. Arkistotieteessä yksityis- ja yritysarkistojen tutkimiseen on kiinnitetty historiallisesti vain vähän huomiota. Kuitenkin Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA) ja Liikearkistoyhdistys ovat tehneet yritysarkistoihin liittyen merkittävää tutkimusta.

---

³⁰ Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

³¹ Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

Aivan viime vuosina tilanne on parantunut yksityisarkistoja käsittelevän artikkelikokoelman sekä Akatemia-hankkeen “Making and Interpreting National Pasts – Role of Finnish Archives as Networks of Power and Sites of Memory” ja sen piirissä valmistumassa olevien väitöskirjojen muodossa.³²

Keskeinen käsite tutkimukselleni on luvussa 1.1 määrittelemäni yksityisarkiston lisäksi asiakirjojen käyttöä ja säilyttämistä kuvaava elinkaaren jatkumomalli. Siinä asiakirjojen eri käsittelyvaiheet ensin arkistonmuodostajan ja myöhemmin päätearkiston toimesta nähdään osana samaa kokonaisuutta. Yksityisarkistojen asiakirjoilla on elinkaari, jonka Pekka Henttonen määrittelee biologiseen elämänkaareen vertautuvien vaiheiden kautta alkaen aktiivivaiheessa asiakirjojen laatimisesta ja päättyen passiivivaiheen säilytyksen jälkeen joko niiden hävittämiseen tai niiden historiallisen vaiheen pysyvään säilytykseen päätearkistossa. Elinkaarimallissa keskitytään asiakirjoille tehtyihin toimenpiteisiin kuten laatimiseen, ryhmittelyyn ja käyttöön.³³ Huomioin elinkaaren jatkumomalliin sisältyvät eri vaiheet Suomi-Filmin arkistoon ja asiakirjahallinnan aktiivivaiheen tarkastelussa. Elinkaarimallin avulla tutkin miksi tietyt asiakirjat ovat säilyneet, sekä millaisia ovat olleet Suomi-Filmin intressit huolehtia asiakirjoistaan niiden käytön ja säilytyksen päättyessä, sekä ennen niiden siirtämistä KAVI:n päätearkistoon. Käytän tutkimukseni tukena Anuliisa Väisäsen ja Jere Markkasen graduja, jotka käsittelevät yksityis- ja viranomaisarkistojen muodostumiselle asetettuja vaatimuksia.³⁴

Suomi-Filmin arkistokokonaisuuteen keskittyvä tutkimukseni laajentaa sekä arkistotieteen että kulttuurihistoriallisen elokuvatutkimuksen kenttää, joiden osaksi se myös sijoittuu. Kulttuurihistoriassa elokuvaa tarkastellaan osana aikakautensa kulttuuria ja yhteiskuntaa, kuten professori Hannu Salmen, Heta Mularin ja Rami Mähkän tutkimuksissa.³⁵ Suomi-Filmin arkistoon keskittyvä tutkielmani näkökulma on kulttuurihistoriassa pioneeriomainen, sillä se avaa uudenlaisia näkökulmia elokuvayhtiöiden arkistoaineistokokonaisuuksien historiantutkimukselliseen käyttöön. Lähestyn Suomi-Filmin muodostaman elokuvaaliiketoiminnan tutkimusta kontekstoiden sen laajemmin aikansa yhteiskunnan osaksi,

---

³² Ks. *Arkistot ja kulttuuriperintö* (2021). Toim. Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen, sähköinen lähde: <https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.268/>.

³³ Lybeck 2006, 21–23; Henttonen 2015, 81–83.

³⁴ Markkanen 2020, 5–6.

³⁵ Ks. Hannu Salmi: *Elokuva ja historia* (1993); Heta Mulari: *New feminisms, gender equality and neoliberalism in Swedish girl films, 1995-2006* (2015) ja Rami Mähkä: *Something completely historical: Monty Python, history and comedy* (2016).

mikä liittyy New Cinema History -suuntaukseen.³⁶ Elokuvien tutkimisen sijaan keskityn tietyn aikakauden elokuvatuotannon ja yrityshistorian tutkimiseen Suomi-Filmin esimerkin kautta.³⁷ Tukena tässä toimii Outi Niemisen pro gradu -tutkielma *Rakennettu, markkinoitu, mainostettu. Suomi-Filmi Oy:n tuotantokoneisto ja julkisuuskuva vuosina 1933–1939*. Nieminen esiintyy tässä tutkimuksessa myös nykyisellä nimellään Hupaniittu ja hyödynnän tutkimukseni lähteenä myös hänen väitöskirjaansa *Biografiliiketoiminnan valtakausi. Toimijuus ja kilpailu suomalaisella elokuva-alalla 1900–1920-luvuilla*. Tutkimukseni keskeisenä lähteenä ovat myös Suomi-Filmille työskennelleen Kari Uusitalon teokset, jotka pohjautuvat arkistomateriaaleihin, ja elokuvalehtien tietoihin. Tämän lisäksi käytän Elonet.fi sivustolta saatavia kansallisfilmografian tietoja.

Tutkimusetiikan mukaisesti tunnistan oman roolini Suomi-Filmin yhtiöarkiston asiakirjojen historiallisen vaiheen kirjaamisessa KAVI:n tietokantaan sekä arkistoluetteloon. Olen siis osaltani vastuussa arkiston nykyisestä järjestyksestä, johon tutkimukseni pohjautuu. Tuon itseäni tutkijana näkyväksi Johanna Uotisen määrittelemän autoetnografian³⁸ keinoin arkiston järjestelyssä saamieni tietojen ja kokemusten esittämisen kautta, joita tuon esiin tutkimukseni edetessä.³⁹ Arkiston järjestelyssä tekemieni havaintojen empiirisen näkökulman avaamisen kautta haluan tallentaa arkistoon liittyvää informaatiota, sekä helpottaa arkiston tutkimuksellista käyttöä tulevaisuudessa.

---

³⁶ Kansainvälisesti tutkimuskenttään kuuluu Richard Maltbyn määrittelemä New Cinema History, jossa keskitytään elokuvien sisällön sijaan niiden tuotantoon, levitykseen ja kulutukseen sosiaalisessa, taloudellisessa sekä kulttuurisessa kontekstissa. Ks. Maltby, Biltereyst & Meers 2011, 3.

³⁷ Ks. David Bordwell, Janet Staiger, Kristin Thompson: *The Classical Hollywood Cinema. Film Style and Mode of Production to 1960* (1985).

³⁸ Uotisen mukaan autoetnografia on tutkimisen tapa, jossa tutkijan omat kokemukset toimivat tutkimuksen lähtökohdana ja aineistona. Ks. Uotinen 2010, 179.

³⁹ Uotinen 2010, 87–88.

2 Suomi Filmi Oy:n arkisto yrityksen toimintahistorian valossa

2.1 Yhtiön perustaminen ja hallinnollisten asiakirjojen muodostuminen

Tässä luvussa tarkastelen Suomi-Filmi Oy:n arkiston muodostumista sen perustamisvuodesta 1919 aina vuoteen 1939 asti. Sivuan myös arkiston KAVI:in tallettamisen vaiheita 1980–1990-luvuilla. Käyn läpi yksityisarkistojen piiriin kuuluvan Suomi-Filmin yritysarkiston sisältöä ja asiakirjasarjoja kokonaisuudessaan, sekä suhteessa yhtiön toimintahistoriaa valottavaan tutkimuskirjallisuuteen. Tutkin, millainen on Suomi-Filmin yritysarkisto, joka kuuluu yksityisarkistojen piiriin. Minkälaisen kuvan arkisto antaa yhtiön elokuva-liiketoiminnan eri muodoista, sekä niihin liittyvästä asiakirjasarjojen muodostumisesta? Pohdin myös, mitä osia arkistosta on säilynyt ja mitä on mahdollisesti tuhoutunut, sekä mitkä periaatteet vaikuttivat tähän. Tutkimani ajanjakso kattaa suomalaisen elokuva-liiketoiminnan historiaa aina sen alkuajoista, 1910-luvulta, studioelokuvatuotannon vakiintumiseen asti 1920–1930-luvuilla.⁴⁰

Elokuvien kiertävä esitystoiminta käynnistyi Suomessa ranskalaisten Lumièren veljesten ensimmäisten julkisten elokuvaesitysten jälkimainingeissa vuonna 1896.⁴¹ Varhainen suomalainen biografiliiketoiminta⁴² jatkui vakituisten elokuvateattereiden perustamisella sekä yksittäisten elokuvayrittäjien tuottamalla näytelmä- ja ajankohtaiselokuvilla⁴³ eli aktualiteeteilla. Elokuvatuotanto kuitenkin vaikeutui Suomen itsenäistymisen ja sisällissodan ajan yhteiskunnallisen kuohunnan vuoksi vuosina 1916–1919, jolloin saatiin kuvattua lähinnä ajankohtaiselokuvia. Näytelmäelokuvien tuotanto alkoi jälleen kasvaa itsenäisyyden ajalla ja ohitti edellisen vuosikymmenen ajankohtaiselokuvat hallitsevana elokuvanlajina.⁴⁴ Elokuvien

---

⁴⁰ Uusitalo 1965, 12–17; Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929> & sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

⁴¹ Salmi 1993, 75; Salmi 2002, 21–22.

⁴² Hupaniitun väitöskirjassaan muodostama käsite 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen elokuva-liiketoiminnasta, jolla viitataan liiketoiminnan perustana oleviin biografieihin eli elokuvateattereihin, joiden ympärille rakentui myös muita toimintamuotoja elokuvien maahantuontiin, levitykseen ja tuotantoon liittyen. Ks. Hupaniittu 2013, 19–20.

⁴³ Ensimmäiset elokuvat niin kansainvälisesti kuin Suomessakin olivat ajankohtaiselokuvia, joissa elokuvantekijät lähtivät kuvaamaan jotain tapahtumaa kuten työläisten lähtemistä tehtaasta, junan saapumista asemalle tai koulunuorisoa välitunnilla. Ks. Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1907-1916>.

⁴⁴ Uusitalo 1994, 10–14; Hupaniittu 2013, 15–16; Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1907-1916>. Näytelmäelokuvan nousua erityisesti Venäjän kontekstissa on kuvannut Lauri Piispa väitöskirjassaan: *Näyttelijän taide venäläisessä elokuvassa 1907–1919* (2014).

muoto, pituus ja ilmaisutavat kehittyivät 1900-luvun ensimmäisillä vuosikymmenillä hyvin kansainvälisessä ympäristössä, jossa vaikutteet kulkivat yli valtiorajojen.⁴⁵

Varhaisen kiertävän elokuva-liiketoiminnan jälkeen näytelmäelokuvien tuotanto alkoi vakinaistua. Tähän jatkumoon liittyi Osakeyhtiö Suomen filmikuvaamo, joka perustettiin joulukuun 20. päivänä 1919.⁴⁶ Yhtiön toimintarakenteen esikuvina toimivat kansainväliset elokuvastudiot sekä elokuvakaupungit erityisesti Pohjoismaissa ja Keski-Euroopassa. Toiminnassa kuitenkin huomioitiin suomalaisten elokuvien pienempi markkina-alue.⁴⁷ Suomen filmikuvaamo muutti nimensä vuoden 1921 yhtiökokouksessa muotoon Suomi-Filmi Oy ja samalla sille suunniteltiin kansallisiaiheinen kanteleensoittajalogo.⁴⁸ Nimeään ja logoaan myöten ensimmäisen suomalaisen teolliseen elokuvatuotantoon keskittyvän yhtiön perustamisen tavoitteet liittyivät osaksi 1910–1920-luvun vaihteen kansallismielistä ilmapiiriä, joka heijastui myös muille taiteentekemisen aloille.⁴⁹

Suomi-Filmin perustivat suomalaisen elokuvan pioneeriksi nostettu Erkki Karu ja joukko muita teatteriaktiiveja, joita ajoivat taiteellisten päämäärien ja suuremman luokan elokuvatuotannon käynnistämisen lisäksi liiketoiminnalliset lähtökohdat.⁵⁰ Suomi-Filmin asiakirja-aineisto alkoi muodostua heti yhtiön perustamiskokouksesta lähtien, mikä tuotti pöytäkirjoja ja yhtiön rekisteri-ilmoituksen. Yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat ja vuosittaiset toimintakertomukset arkistoititiin usein yhdessä pöytäkirjojen, kaupparekisteriotteiden ja viranomaisilmoitusten kanssa.⁵¹ Varhaisimpana aineistoryhmänä arkistosta löytyy juuri hallituksen- ja johtokunnankokousten pöytäkirjoja, joiden pohjalta yhtiön perustamista on tarkasteltu useissa tutkimuksissa.⁵² Yhtiökokousten ensimmäisiä pöytäkirjoja ei ollut mukana järjestelemässäni arkistoaineistossa. Hupaniitun tutkimusten mukaan vuosien 1919–1939 yhtiö- sekä johtokunnankokousten pöytäkirjoista on kuitenkin säilynyt KAVI:ssa täydet sarjat, joten ne ovat luultavasti joutuneet muusta arkistoaineistosta erilleen.⁵³

---

⁴⁵ Thompson & Bordwell 1994, 2.

⁴⁶ Uusitalo 1994, 25–27.

⁴⁷ Hällström 1936, 105, 217–218; Hupaniittu 2016, 28–30; Laine, Santakari, Seitajärvi & Hupaniittu 2019, 7–8.

⁴⁸ Uusitalo 1994, 25–27.

⁴⁹ Uusitalo 1994, 14–15.

⁵⁰ Hällström 1936, 228; Uusitalo 1994, 26; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

⁵¹ Suomi-Filmin hallituksen ja johtokunnan pöytäkirjat 1919–. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

⁵² Ks. Laine 1999 ja Hupaniittu 2013.

⁵³ Ca: 1 Suomi-Filmin yhtiökokousten pöytäkirjat 1931–1935 & Cb: 1 Suomi-Filmin hallituksen- ja johtokunnankokousten pöytäkirjat 1919–1934. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Ks. Outi Hupaniittu: *The emergence of Finnish film production and its linkages to the cinema business during the silent*

Suomi-Filmin yhtiömuoto eli osakeyhtiötoiminta synnytti sopimus- ja talousasiakirjoja sekä yhtiön- ja johtokunnan pöytäkirjoja, joista muodostettiin arkiston ensimmäiset asiakirjasarjat.⁵⁴ Elokuva-alan toimintaympäristö sekä yhtiön perustajat vaikuttivat Suomi-Filmin arkiston muodostumiseen osakeyhtiö-, elokuvatoiminta- ja talouslähtöiselle pohjalle, mikä selittää yhtiön arkistossa säilyneiden asiakirjaryhmien keskittymisen kokous-, elokuvatuotanto- ja talousasiakirjoihin.⁵⁵ Suomi-Filmin toiminnan ensimmäisten vuosikymmenien aikaan asiakirjahallinnan arkistonmuodostussuunnitelman mukaista aineiston jaottelua kokous-, talous- ja elokuvatuotantoasiakirjoihin ohjaava ABC-kaavaa ei ollut vielä kehitetty sen käytön yleistyessä vasta 1980-luvulla.⁵⁶ Lainsäädännön tasolla osakeyhtiöiden virallisten asiakirjojen, kuten kokouspöytäkirjojen, määräajan säilyttämisen lisäksi yritysarkistojen toimintaa ei 1920-luvulla juuri säädelty. Tuon ajan lainsäädäntö keskittyi lähinnä viranomaisten arkistointitoiminnan määrittelyyn.⁵⁷

Suomi-Filmin perustamiskokouksen pöytäkirjassa yhtiön alkuperäiseksi tarkoitukseksi määriteltiin: ”kuvata ja myydä filmituotteita, harjoittaa filmitoimintaa eli elokuvien tuotantoa ja levitystoimintaa sekä sen ohessa näyttämövarusteiden ja lavasteiden kauppaa.”⁵⁸ Alkuvuosina merkittävän osan Suomi-Filmin tuloista tuoneen lavaste- ja kulissiverstaan kautta saadut tuotot käytettiin vielä kannattamattomaan elokuvien tuotantoon, mikä synnytti muun muassa kulissiverstaan inventaarioita.⁵⁹ Suomi-Filmin ensimmäisinä vuosina yhtiön varat olivat vähäiset, joten omaisuudesta kertovia asiakirjoja tehtiin niukemmin, minkä takia niitä löytyy arkistosta vähemmän.⁶⁰ Filmitoimintaa ja näyttämövarusteiden myynnin sekä kulissimaalauksen lisäksi kannattavaan toimintaan kuului alkuvaiheessa ansiovalokuvausta ja postikorttien valmistusta yhtiön toimipaikkana toimivassa ullakkohuoneistossa.⁶¹ Nämä yhtiön

---

era (2016) & *Miten mahdoton onnistui? Suomen Filmitoiminnan synnyn ja toiminnan taloudellinen perusta* (2019).

⁵⁴ Uusitalo 1994, 26.

⁵⁵ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁵⁶ Lybeck 2006, 87.

⁵⁷ Markkanen 2020, 30.

⁵⁸ Cb: 1 Suomi-Filmin hallituksen- ja johtokunnankokousten pöytäkirjat 1919–1934. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Uusitalo 1994, 26.

⁵⁹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁶⁰ Gb Inventaari- ja tasekirjat. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

⁶¹ Uusitalo 1994, 26–27.

toiminnan osa-alueet synnyttivät monipuolisia aineistoja, kuten valokuvien hinnastoja.⁶² Suomi-Filmin arkisto onkin yritysarkistoille tyypillisesti asiakirja-aineistoltaan monipuolinen.

Suomi-Filmi Oy:n ammattimaisen elokuvien valmistumistoiminnan pohjalta syntynyt yritysarkisto on viranomaistoiminnan säätelyn ulkopuolella muodostunut yksityisarkisto. Arkisto on muodostunut Suomi-Filmissä toimivien henkilöiden oman toiminnan, kiinnostusten ja tarpeiden pohjalta, mitä Petra Hakala ja Taina Saarenpää pitävät yksityisarkistoille tyypillisenä.⁶³ Suomi-Filmin yritystoiminta ja elokuvien valmistus toimivat arkistonmuodostamiseen kannustavina tekijöinä. Asiakirjojen säilyttäminen siis palveli yhtiön etuja, muun muassa tulevien elokuvaprojektien valmistelua. 1920-luvun alkupuolella Suomi-Filmiä lainoitti Käsityöläis-Osake-Pankki.⁶⁴ Myöhemmin samassa roolissa toimi Kansallis-Osake-Pankki, jonka talouselämänvaikuttajia otettiin mukaan Suomi-Filmin omistajiksi ja hallituksen jäseniksi. He pyrkivät yhtiön liiketoiminnalla ensi sijassa taloudellisen voiton tavoitteluun, joka ei sopinut Karun ajatukseen yhtiön toiminnasta ja vaikutti myös arkiston muodostamisen tavoitteisiin.⁶⁵

Yksityisarkistot syntyvät viranomaisarkistojen tavoin arkistonmuodostajan toiminnan tuloksena, mutta vapaaehtoisuuteen perustuen, joten niiden lainsuoja on heikompi kuin viranomaisarkistoissa.⁶⁶ Jari Lybeckin mukaan yritysarkistojen keskeinen piirre on mutkikas proveniensi. Tämän lisäksi asiakirjojen välisten yhteyksien heikentyminen ja niiden metatietojen puute on kyseisille arkistoille tyypillistä.⁶⁷ Yritysarkistoja määrittelee niiden aineistojen monipuolisuus sekä usein fragmentaarisuus. Ne voivat sisältää useiden yrityksen toimintahistorian aikaisten toimijoiden, kuten henkilökunnan jäsenten sekä tytäryhtiöiden asiakirja-aineistoja. Suomi-Filmin yritysarkistoon on tallentunut sen johtajien, erityisesti Risto Orkon yksityisaineistoja, sekä tytäryhtiöiden asiakirjoja. Suomi-Filmin saavuttamasta yhteiskunnallisesta merkityksestä todistaa yhtiön johdolle saapuneet useat lahjoitusanomukset, kirjeet ja kortit.⁶⁸

---

⁶² Myöhemmin hankittuja sotavuosina yhtiön toiminnassa kertyi puolustusvoimien valokuvaukseen liittyviä aineistoja. Kc: 1 Valokuvien hinnastoja. 1927–1983. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1927–1983, KAVI; Ks. Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁶³ Hakala & Saarenpää 2018, 44–45.

⁶⁴ Hupaniittu 2019, 21.

⁶⁵ Uusitalo 1994, 106.

⁶⁶ Grass 1998, 1-6; Markiewicz 2012, 44.

⁶⁷ Lybeck 2006, 100.

⁶⁸ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

Yksityisarkistojen kattokäsitteen alle kuuluva Suomi-Filmin yhtiöarkisto edustaa henkilöarkistoja tutkineen Martin Grassin listaamia yksityisen toimijan arkistoille ominaisia piirteitä. Niiden arkistonmuodostus on järjestäytymätöntä ja osittain sattumanvaraista, koska arkistonmuodostusta eivät ohjaa tietyt säännöt.⁶⁹ Grassin mainitsemat yksityisarkiston piirteet, kuten asiakirjojen sattumanvarainen säilyminen ja järjestäytymättömyys, sopivat kuvaamaan Suomi-Filmin arkistoa. Yhtiön arkistossa järjestelemättömyys on johtunut asiakirjojen aktiivivaiheen päättymisen jälkeisistä suunnittelemattomista poistoista, arkistoinnista useissa eri varastoissa sekä siirroista, joiden aikana irrallista asiakirja-aineistoa on sekoittunut keskenään. Paremmiin provenienssiltaan ovat säilyneet kansioihin arkistoidut materiaalit, kuten sopimukset ja kirjeenvaihto. Yksityisarkistoilta ei toisin vaadittu niiden asiakirjojen pitkäaikaissäilytystä. Outi Hupaniittu huomauttaa nykyiseen kulttuuriperintöorganisaatioiden yksityisarkistojen säilyttämiseen liittyen, että ne noudattavat lainsäädäntöä, mutta voivat oman harkintansa mukaan myös edellyttää arkistointitoiminnassaan sitä enemmän.⁷⁰ Tämä on ollut yksityisarkistojen säilymisen kannalta keskeistä.

Yksityisarkistojen ominaispiirteet, asiakirjojen hajanaisuus ja järjestelemättömyys, ovat usein seurausta asiakirjojen päätearkistoon luovuttamisen aikaisista toimista. Yksityisarkistojen integriteetti on haavoittuva, koska niiden osia on voitu poistaa sekä luovuttaa päätearkistoille useissa erissä. Niiden useimmiten seulomatta vastaanotetut asiakirjat arkistoidaan päätearkistoihin pitkän ajanjakson kuluessa arkistokokonaisuuksien täydentyessä hiljalleen.⁷¹ Suomi-Filmin arkisto on edustanut juuri kyseisenlaista hitaasti monissa luovutuserissä useiden vuosien aikana KAVI:lle kertynyttä yksityisarkistokokoelmaa. Ennen KAVI:in siirtoa Suomi-Filmin paperi- ja valokuva-arkiston säilytystilat sijaitsivat yhtiön Bulevardin sekä Uudenmaankadun kellareissa ja komeroissa, joiden olosuhteet eivät olleet asiakirjojen säilyttämiseksi optimaaliset. Arkiston kanssa tekemisissä olleiden henkilöiden mukaan arkistotilat kärsivät säilytyksensä aikana vesivahingoista, jonka myötä paljon aineistoja kastui ja myös tuhoutui.⁷² KAVI:in siirtäminen on aineistojen hajanaisuuteen ja järjestelemättömyyteen vaikuttamisesta huolimatta mahdollistanut niiden pidempiaikaisen säilymisen. Arkistonmuodostajan ja päätearkiston välisen yhteistyön merkitys on tunnustettu, kuten Suomi-Filmin yhteistyö KAVI:n päätearkiston kanssa osoittaa. Arkistotieteen postmodernissa suuntauksessa on kiinnitetty huomiota arkistojen muotoutumiseen

---

⁶⁹ Grass 1998, 1-6.

⁷⁰ Outi Hupaniittu luento, *Arkistot, lainsäädäntö ja eettiset kysymykset* 14.10.2021.

⁷¹ Lahtelin 2015, 34.

⁷² Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

arkistonhoitajien tekemien valintojen, seulontojen ja arvonmäärityksen pohjalta. Yhteistyön ja hyvien suhteiden merkitystä on korostettu yritysarkistojen säilymiseen ja hankintaan vaikuttavina tekijöinä.⁷³

Arkistoalan ammattilaisen David R. Smithin mukaan Yhdysvalloissakin suurten yritysten kiinnostus oman toimintansa tuottamien materiaalien arkistointitoimintaa kohtaan kasvoi vasta aktiivisen kannustamisen tuloksena 1970-luvulla, jolloin Walt Disney Productionsin arkisto saatiin järjesteltyä yhtiötä sekä tulevaa tutkimusta hyödyttävällä tavalla.⁷⁴ Tämä yritysten myöhäinen kiinnostus on näkynyt myös suomalaisten elokuvayhtiöiden toiminnan arkistoinnin heikkoudessa. Hans Eyvind Næss on todennut arkistoalan seminaarissa, kuinka perinteisissä yrityksissä tuottamattomana nähtyä arkistointia ei pidetä tärkeänä ja arkistot usein hävitetään toiminnan loppuessa, mikä tekee niiden talteen ottamisesta vaikeaa. Hänen mukaansa yritysarkistoilla on kuitenkin paikallista, kansallista sekä kansainvälistä merkitystä hyvinvoinnin ja muistin tuottajana.⁷⁵ Suomi-Filmin arkiston käsittely vastaa Næssin tekemiä huomioita, mutta sen arkistointitoiminnassa näkyy myös tiettytyyppisten asiakirjojen merkityksen tunnustaminen yhtiön toiminnallisten ja taloudellisten etujen varmistamiseksi.

Yksityisiä yritysarkistoja koskevan kulttuuriperinnön säilyttämisen vaatimuksia ei olla lainsäädännöllisesti koskaan määritelty. Välillisesti yritysten asiakirjojen säilyttämiseen ovat vaikuttaneet laki yksityisten arkistojen valtionavusta sekä kirjanpitolaki, jotka nekin ovat tulleet voimaan vasta Suomi-Filmin aktiivisen toiminnan jälkeen.⁷⁶ Tiettyjen asiakirjojen kuten pöytäkirjojen ja sopimusten muodostumista sekä säilyttämistä määräajaksi määrittivät yhtiön omien tarpeiden lisäksi yritys-, osakeyhtiö-, ja työlainsäädäntö.⁷⁷ Näistä laeista mikään ei kuitenkaan vaatinut asiakirjojen pysyvää säilyttämistä. Viranomaisten asiakirjojen arkistointia ja hävittämistä vain Valtionarkiston luvalla alettiin säädellä vuoden 1939 laissa julkisista arkistoista.⁷⁸ Jere Markkasen tutkimien kunnallisten lastensuojelun viranomaisasiakirjojen pitkäaikaiseen säilyttämiseen ei vielä 1920- ja 1930-lukujen lainsäädännössä otettu erikseen

---

⁷³ Lybeck 2006, 99–100, 166–167.

⁷⁴ Smith 1982, 276.

⁷⁵ Elkan järjestämässä SBL:n tapaamiseen liittyvässä seminaarissa vierailleen Norjan kansallisarkiston Stavangerin johtaja Hans Eyvind Næssin puhe. Ks. Faili 2/2009, 18.

⁷⁶ Laki yksityisten arkistojen valtionavusta 17.11.2006/1006, sähköinen lähde:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061006>; Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336, sähköinen lähde:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336>.

⁷⁷ Suomen suuriruhtinmaan asetus-kokoelma, Laki Osakeyhtiöistä, Helsingissä 2. p:nä Toukokuuta 1895; Työsopimuslaki 1.6.1922. Suomen asetuskokoelma 141/1922.

https://fi.wikisource.org/wiki/Ty%C3%B6sopimuslaki_1922; Lybeck 2006, 25, 99–100.

⁷⁸ Laki julkisista arkistoista 18/1939. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1939/19390018>.

kantaa, vaan keskityttiin niiden lakisäateisten tehtävien suorittamiseen ja evidenssinä toimimiseen.⁷⁹

Asiakirjojen säilyttämistä arvioitiin 1930-luvulla ilman seulonnoille asetettuja kansallisia ohjeistuksia, säilyttäen arkistonmuodostajien omin kriteerein perusteltu oleellisin osa arkistomateriaalista, kuten hallinnolliset ja taloudelliset asiakirjat.⁸⁰ Vain viranomaisarkistoja koskenut arkistolaki jätti yritysarkistot ulkopuolelleen. Niiltä ei vaadittu asiakirjojen pysyvää säilyttämistä.⁸¹ Nykyään laki säätelee kirjanpitoa ja osakeyhtiöissä yhtiökokouksia sekä luvanvaraista toimintaa, kuten lääkefirmoja ja apteekkeja, mutta tässäkin tapauksessa asiakirjojen pysyvää säilyttämistä ei vaadita.⁸² Yritysarkistojen asiakirjojen säilyttäminen on ollut sääteilyltään viranomaisten toimintaa vapaamuotoisempaa. Viranomaisarkistoja ohjaavan lainsäädännön sijaan Suomi-Filmin arkistoon ovat vaikuttaneet pääasiassa yhtiön omat liiketoiminnalliset ja tuotannolliset tarpeet. Lybeck nostaa kilpailun yhdeksi yritysten arkistonmuodostusta ohjaavaksi tekijäksi.⁸³ Suomi-Filmi toimi 1920-luvun ajan maamme suurimpana näytelmäelokuvien valmistajana, mutta se joutui levitykseen ja esittämistoimintaan liittyen kilpailemaan enenevässä määrin muiden yhtiöiden, kuten Suomen Filmitoimintayhtiön (SF) kanssa.⁸⁴ Kilpailu vaikutti yhtiön haluun säilyttää asiakirjojaan toimintansa jatkuvuuden turvaamiseksi samalla kun sen taloudellinen tilanne heikentyi.

Suomi-Filmin arkisto muodostui ensisijaisesti organisoidun liiketoiminnan vaatimusten palvelukseen. Yhtiö on ollut itse vastuussa siitä, minkälaista asiakirja-aineistoa se säilyttää ja millä perusteilla. Tässä taloudelliset intressit ovat korostuneet kulttuurihistoriallisten sijaan. Suomi-Filmin toiminnan eri osa-alueisiin liittyvien asiakirjojen linkaaren aktiivivaihetta ei voida täysin erottaa asiakirjojen passiivivaiheen arkistoinnista, koska asiakirjoja pääosin käytettiin vain tuotannon apuna, eikä niitä aktiivivaiheen päättymisen jälkeen hoidettu aktiivisesti.⁸⁵ Säilyneet asiakirjat kuitenkin todistavat minkälaisia asiakirjoja pidettiin tulevan toiminnan kannalta tärkeinä, kuten pöytäkirjoja ja kirjeenvaihtoa, joilla voitiin tarvittaessa todistaa tehtyjä päätöksiä ja sopimuksia. Säilyneessä arkistoaineistossa yritysarkiston piirteet

---

⁷⁹ Markkanen 2020, 31.

⁸⁰ Henttonen 2019, 6.

⁸¹ Laki julkisista arkistoista 18/1939. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1939/19390018>.

⁸² Arkistolaki 23.9.1994/831. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831>. Lakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Ks. Hallituksen esitys eduskunnalle arkistolain ja Kansallisarkistosta annetun lain muuttamisesta. 16.9.2021, sähköinen lähde: <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM057:00/2021>.

⁸³ Lybeck 2006, 100.

⁸⁴ Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

⁸⁵ Olavi Similän sähköpostiviesti, 20.10.2020.

näkyvät hallinnollisten ja tiliasiakirjojen suuressa määrässä suhteessa tuotannollisiin asiakirjoihin.⁸⁶

Tutkimani Suomi-Filmin arkisto on muodostunut ennen Suomen vuoden 1939 varsinaista arkistolainsäädäntöä, joka määritteli viranomaisarkistojen säätelyä, mutta ei puuttunut yritysten arkistointitoimintaan.⁸⁷ Muista laeista yrityksen arkistointiin ovat vaikuttaneet kirjanpitolaki ja osakeyhtiölaki.⁸⁸ Ne ovat vaikuttaneet Suomi-Filmin virallisten asiakirjojen, kuten hallituksen ja johtokunnan pöytäkirjojen, tiliasiakirjojen sekä osakekirjojen arkistoinnin taustalla. Myös työlainsäädännön piiriin kuuluvat sopimukset ja niihin määritellyt ehdot ovat olleet laillisesta näkökulmasta säilyttämisen arvoisia. Mikään laki ei kuitenkaan velvoittanut yrityksen asiakirjojen pitkäaikaissäilytystä. Lainsäädännön sijaan asiakirjojen säilyttämisen taustalla ovat vaikuttaneet Suomi-Filmin toiminnan jatkuvuuden turvaaminen. Esimerkiksi asiakirjoja on haluttu säilyttää, koska ne auttoivat kilpailussa muiden elokuvayhtiöiden, kuten SF:n kanssa, jota käsittelen tarkemmin näyttelijäsopimusten yhteydessä kolmannessa luvussa. Yhtiön arkisto on syntynyt paljolti luontaisen kertymän seurauksena studiotyöntekijöiden tuottamista ja vastaanottamista asiakirjoista, joita he käyttivät työtarpeen mukaan ja säilyttivät omissa työhuoneissaan.⁸⁹ Seuraavassa alaluvussa syvennyn tarkemmin yhtiön toiminnan kannalta keskeisen yhteydenpidon käsittelyyn kirjeenvaihdon ja elokuvien levityssopimusten kautta. Tarkastelen myös sen elokuvateattereita koskevia asiakirjasarjoja, jotka muodostavat merkittävän osan arkistosta.

2.2 Kirjeenvaihtoa, levityssopimuksia ja elokuvateattereita

Suomi-Filmin toiminnan ensimmäisestä vuosikymmenestä, 1920-luvusta, muodostuu kuva arkiston toisteiden eli yhtiöltä ulos lähteneiden alkuperäisten asiakirjojen kopioiden, kuten kirjeenvaihdon kautta. Toisteiden lisäksi yhtiön toiminnasta kertovat sen sopimukset, rekisteriotteet, toimintakertomukset, raportit, sekä tili- ja osakekirjat. Tässä alaluvussa käsittelen Suomi-Filmin arkiston keskeisiä asiakirjaryhmiä, joita olivat: kotimainen ja ulkomainen kirjeenvaihto (noin 12 %), elokuvista tehdyt levityssopimukset (noin 5 %), sekä yhtiön elokuvateattereita koskevat asiakirjat (noin 17 %). Nykyisessä Suomi-Filmin ABC-

---

⁸⁶ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁸⁷ Laki julkisista arkistoista 18/1939, sähköinen lähde: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1939/19390018>.

⁸⁸ Lybeck 2006, 100.

⁸⁹ Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

arkistokaavan mukaisesti järjestetyssä arkistossa ne kuuluvat luokkiin: F. Kirjeistö, Df Levitys- ja esitysoikeussopimukset sekä Be Elokvateattereiden irtaimistoluettelot.⁹⁰ Ne edustavat Jari Lybeckin listaamia yritysarkistoille tyypillisiä asiakirjaryhmiä: tili- ja omistusasiakirjoja, kirjanpidollisia pöytäkirjoja, sopimuksia sekä kirjeenvaihtoa.⁹¹ Suomi-Filmin arkistoaineistojen ja yhtiön historiikkien tarkastelun kautta voidaan rekonstruoida kuvaa siitä, millaisia asiakirjoja yhtiön elokuvien levittämiseen ja esittämiseen liittyen muodostui. Arkiston kautta saatavaa kuvaa voidaan myös vertailla muiden aikakauden elokuvayhtiöiden, kuten Adams Filmi Oy:n säilyneiden asiakirjojen kanssa.

Suomi-Filmi kasvoi 1920-luvulla ilman todellisia haastajia hallitsemaan pienistä yhtiöistä koostunutta Suomen elokuva-alaa. Siitä tuli yksi suomalaisen elokuvatuotannon rakenteiden luojia, sekä maan ensimmäisiä elokuvateollisuuden ja studiosysteemin vertikaalisen integraation⁹² edustajia. Suomi-Filmin menestys ja yrityskauppoina siihen sulautuneet yhtiöt mahdollistivat sen toiminnan laajentamisen. Yhtiö kasvoi 1920-luvun loppupuolelle tultaessa kattamaan pitkien elokuvien valmistamisen lisäksi lyhytelokuvien tuotantoa, filmilaboratoriotointaa, esitystoimintaa omassa elokuvateatteriketjussa, sekä elokuvien levittämistä ja maahantuontia.⁹³ Nämä yritystoiminnan muodot synnyttivät uudenlaista asiakirja-aineistoa, kuten elokuvateattereihin liittyviä inventaarioita ja talousasiakirjoja, sekä mittavaa kirjeenvaihtoa kotimaisten ja ulkomaisten elokuvatoimijoiden kanssa.⁹⁴

Kilpailun sijaan Suomi-Filmin elokuvien valmistustoimintaa rajoitti lähinnä taloudellisten resurssien vähyys. 1920–1930-lukujen vaihteessa yhtiön taloudelliset vaikeudet kärjistyivät, mikä johtui sen heikoista tuloista ja Kansallis-Osakepankin yhtiölle myöntämisestä suurista lainoista, sekä alkavasta lamakaudesta ja samanaikaisesta äänielokuvaan siirtymisestä.⁹⁵ Arkiston kautta muutos Suomi-Filmin nousuvaiheen yhtiöostoista taloudellisiin ongelmiin

---

⁹⁰ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁹¹ Lybeck 2006, 99.

⁹² Vertikaalinen integraatio tarkoitti studion toimimista elokuvien valmistamisen, levittämisen sekä teatteriomistusten kautta niiden esittämisen parissa. Sen mallina toimivat Hollywoodin kahdeksan suurta elokuvastudiota sekä Ruotsin Svensk Filmindustri –yhtiö. Ks. Gomery 1986, 1–2; Laine, Santakari, Seitajärvi & Hupaniitti 2019, 7–8.

⁹³ Uusitalo 2014, sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

⁹⁴ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁹⁵ Uusitalo 1994, 81–82; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

välittyy erityisesti pöytäkirja-aineistojen kautta.⁹⁶ Suomi-Filmin tiukka taloudellinen tilanne 1930-luvun alussa vaati nopean tuotantotahdin ylläpitämistä näytelmä- ja tilauselokuvien valmistamisen suhteen.⁹⁷

Elokuvien valmistuksen lisäksi Suomi-Filmin liiketoimintaan kuului keskeisenä osana ulkomaisten elokuvien levitystoimintaa Suomessa. Tämä vaati tiivistä kirjeenvaihtoa kansainvälisten elokuvayritysten kanssa elokuvien levitysoikeuksien hankkimiseksi. Arkistosta löytyy useita kansioita yhtiön käymää kirjeenvaihtoa, joka on jaoteltu tietyille vuosille.⁹⁸ Keskittymistä ulkomaisten yhteyksien ylläpitoon selittää se, että eurooppalainen elokuvatuotanto oli kansainvälisesti merkittävää ja pidemmälle kehittyntä kuin Suomessa.⁹⁹ Suomi-Filmin toimintaan haettiin esikuvia erityisesti muista Pohjoismaista ja Keski-Euroopasta. Kansainvälisen mallin mukainen ajatus filmikaupungin perustamisesta kiehtoi Suomi-Filmin johtoa jo Karusta ja ohjaaja Teuvo Purosta alkaen.¹⁰⁰ Filmikaupunkiajatuksen lisäksi elokuvatähtien ja ulkomaisten ammattilaisten palkkaaminen yhtiön elokuvien laadun nostamiseksi innosti tuotantojohtajana 1930-luvulla toiminutta Orkoa.¹⁰¹

Suomi-Filmin käymää kirjeenvaihtoa on säilynyt erityisen vähän 1920-luvun alkupuolelta.¹⁰² Kirjeenvaihdon vähäisyyttä selittää se, että yhtiön pääoma elokuvauslaitteiston ja kaluston hankintaan ulkomailta oli 1920-luvulla vielä vähäinen. Yhteydenpidosta liittyen elokuvien maahantuontiin liittyen taas vastasi Suomi-Filmin vasta vuonna 1926 hankkima Suomen Biografi Osakeyhtiö. Kotimaisen kirjeenvaihdon puuttumista taas voi selittää se, että muita elokuva-alan toimijoita oli Suomessa vasta vähän eikä niiden toiminta ollut vielä vakiintunutta. Suurimpana tekijänä kirjeenvaihdon tiettyjen vuosien puuttumiseen voidaan kuitenkin pitää yhtiön omia epäorganisoituja poistoja, sekä aineistojen häviämistä arkiston käsittelyn ja siirtojen yhteydessä. Suomi-Filmin yritysarkiston asiakirjojen karsintaan ovat vaikuttaneet yrityksen suuren asiakirjamäärän vaatimat tilalliset kysymykset, sekä yrityksen toiminta-alueen muuttumiset ja useat muutot uusiin toimistotiloihin.¹⁰³ Tulkintani mukaan yhtiön

---

⁹⁶ Cb: 1 Suomi-Filmin hallituksen- ja johtokunnankokousten pöytäkirjat 1919–1934. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

⁹⁷ Uusitalo 1999, 62.

⁹⁸ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

⁹⁹ Uusitalo 1965, 22–23.

¹⁰⁰ Hällström 1936, 105, 221–231; Uusitalo 1994, 24–27; Laine, Santakari, Seitajärvi & Hupaniittu 2019, 7–8.

¹⁰¹ Risto Orko: Suomalainen filmitähti tänään ja huomenna. *Suomen Kinolehti* 01.03.1934 no 3, 36–37; Uusitalo 1994, 137–138; Uusitalo 1999, 84–85.

¹⁰² Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁰³ Outi Hupaniitun sähköpostiviesti, 19.10.2020 & 9.11.2020; Olavi Similän sähköpostiviesti, 20.10.2020; Lauri Tykkyläisen sähköpostiviesti, 17.9.2023.

arkistonmuodostus palveli yrityksen toiminnan ja sen jatkumisen tukemista. Tämän takia yhtiön turhina nähtyjä asiakirjoja saatettiin hävittää useiden vuosien aikana. Myöhemmin arkiston kulttuurihistoriallinen merkitys on tunnustettu, kun asiakirjoja on luovutettu tutkijoiden käyttöön ja lopulta KAVI:n päätearkistoon, kuten kerroin luvussa 1.2.

Kirjeenvaihdon kautta luodut hyvät yhteydet mahdollistivat ulkomaisten elokuvien levittämisen vuodesta 1926 alkaen, sekä elokuvauskaluston hankinnat. Kirjeenvaihdon kautta Suomi-Filmi sai myös tietoa elokuva-alan kansainvälisestä kehityksestä, sekä sen kilpailevissa yhtiöissä toimivista ammattilaisista. Suomi-Filmin johto kävi henkilökohtaista kirjeenvaihtoa ulkomaisten elokuvantekijöiden palkkaamiseksi. Tavoitteena kokeneiden ammattilaisten rekrytoimiselle oli yhtiön elokuvien laadun ja sitä kautta niiden kannattavuuden parantaminen. Suomi-Filmi palkkasi muun muassa vuonna 1921 Pohjois-Esplanadille perustetun laboratorion johtajaksi saksalaisen kuvaajan Kurt Jägerin, joka saatiin Suomeen Karun ja lavastaja Karl Fagerin lähdettyä Saksaan etsimään yhtiölle elokuvaajaa.¹⁰⁴ Vuonna 1932 yhtiön palkkalistoille taas saatiin virolaisen yhteistyöelokuvan *Päikese lapsed (Auringon lapset)* myötä kiinnitettyä elokuvan ohjaaja Theodor Luts. Ansa Ikonen kuvailee häntä muistelmissaan Suomi-Filmin teknisesti taitavaksi pääkuvaajaksi.¹⁰⁵ Ulkomaiset elokuvantekijät olivat usein suomalaisia kokeneempia, joten heitä haluttiin palkata Suomi-Filmin palvelukseen. Hallituksen kokouksessa tammikuussa 1934 keskusteltiin Lutsiin liittyen:

Eversti Talvela kannatti tuotantopäällikkö Orkon esitystä, mutta esitti samalla, että hän puolestaan pitäisi välttämättömänä saada yhtiölle suomalainen valokuvaaja.¹⁰⁶

Elokuvantekijöiden palkkaamisen lisäksi kirjeenvaihto sisältää ulkomaisten laitevalmistajien kanssa käytyjä neuvotteluja elokuvauslaitteiden kuten kameroiden tilauksista.¹⁰⁷ Arkistosta välittyvää kuvaa laitteiden tilauksista tukee Uusitalon tutkimista yhtiökokousten pöytäkirjoista ja *Utisaitan* lehtijuttuista selviävä kuvauskaluston, kuten filmikameran, statiivin, raakafilmin, kopiokoneen sekä studio- ja valaistuslaitteiden, kuten Jupiter-lamppujen hankinta heti yhtiön perustamisen jälkeen.¹⁰⁸ Myös Hupaniitun mukaan laitehankinnoista puhutaan paljon Suomi-

---

¹⁰⁴ Suomi-Filmi Oy:n hallituksen pöytäkirjat 23.4.1921 ja 20.5.1921. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Uusitalo 1994, 31.

¹⁰⁵ Saarikoski 1980, 31–32; Uusitalo 1994, 101–102.

¹⁰⁶ Suomi-Filmi Oy:n hallituksen kokouksen pöytäkirja 26. tammik. 1934. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁰⁷ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁰⁸ Uusitalo 1994, 28–29.

Filmin 1920-luvun ensimmäisissä pöytäkirjoissa.¹⁰⁹ Arkistosta tekemieni havaintojen mukaan kameralaitteiden ja muiden koneiden tilauksista keskusteltiin kirjeenvaihdossa läpi 1920- ja 1930-lukujen. Suomi-Filmi halusi päivittää laitteitaan pystyäkseen tuottamaan sekä myöhemmin elokuvateatteriomistustensa myötä esittämään elokuviaan mahdollisimman laadukkaasti ja katsojiinsa vedoten. Vuosikymmenen lopun äänielokuvan murtautuminen elokuvan yleisimmäksi muodoksi vaati teattereiden päivittämistä äänentoistolaitteilla. Tästä on useita mainintoja teattereita koskevissa asiakirjoissa, kuten tilinhoitokirjoissa.¹¹⁰

Suomi-Filmin arkistoon kuuluu paljon elokuvateattereiden toimintaan liittyviä asiakirjoja.¹¹¹ Yhtiö aloitti toimintansa 1920-luvun alussa elokuvien valmistamona, eikä sen liiketoimintaan kuulunut elokuvien levitystä tai omia elokuvateattereita, joissa valmiita filmejä olisi voitu esittää. Sen sijaan elokuvia vuokrattiin levitysyhtiöille, jotka myivät niitä eteenpäin elokuvateattereille. Levityksen osalta tilanne alkoi muuttua vuonna 1924, kun Suomi-Filmissä päätettiin alkaa harjoittaa sen valmistamien elokuvien, sekä ulkomailta levitykseen hankittujen filmien vuokraamista suoraan esittäjille eli elokuvateattereille. Oman elokuvateatteritoimintansa yhtiö aloitti vuonna 1926 Suomen Biografi Oy:n hankinnan myötä.¹¹² Suomi-Filmin arkistossa on elokuvateattereita koskevia asiakirjoja pääosin 1930-luvulta, sisältäen teattereiden osto- ja vuokrasopimuksia, kassapäiväkirjoja, vakuutuksia ja tili- ja osakekirjoja sekä hoitotilikirjoja. Yleisimpiin teattereita koskeviin asiakirjatyyppeihin kuuluvat irtaimistoluettelot, joita tehtiin myös yhtiön studioshallin, laboratorion sekä toimiston omaisuudesta.¹¹³ Irtaimistoluetteloiden tekemisen taustalla vaikuttivat kalliin laitteiston vakuutukselliset vaatimukset. Suomi-Filmi olikin hyvin varautunut irtaimistoluetteloin ja vakuutuksin herkästi syttyvän nitraattifilmin aiheuttamiin tuhoihin, kun yhtiön Vironkadun studiossa syttyi tulipalo juhannuksena 1936.¹¹⁴ Tulipalon aiheuttamista laite- ja rekvisiittavahingoista selvittiin vakuutuksin, jotka takasivat yhtiölle kattavat korvaukset. Suurin osa laitteistosta ei edes tuhoutunut sen ollessa studion ulkopuolella kuvauskäytössä palon aikana.¹¹⁵

---

¹⁰⁹ Suomi-Filmi Oy:n yhtiökokousten pöytäkirjat 8.1.1920, 18.2.1920, 17.3.1920, 3.4.1920. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹¹⁰ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Uusitalo 1994, 56–58.

¹¹³ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹¹⁴ Uusitalo 1994, 138.

¹¹⁵ Saarikoski 1980, 58; Ks. Suomi-Filmin elokuvastudion palo, *Palovartija* 01.06.1936 no 3, 85–87, sähköinen lähde: <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/888643?page=27>.

Merkittävä käänne Suomi-Filmin elokuvateatteritoiminnassa ja niitä koskevien asiakirjojen määrässä tapahtui vuonna 1926, kun yhtiö hankki yrityskaupoilla omistukseensa Suomen Biografi Osakeyhtiön. Kaupan myötä saatiin elokuvien levitystoimisto ja sen ulkomaisten elokuvayhtiöiden levitystoiminnan edustuksia, sekä ympäri maata levittäytyvä kymmenen elokuvateatterin ketju.¹¹⁶ Suomen Käsityöläis-Osakepankilta saadun lainan turvin yhtiö liitettiin Suomi-Filmin elokuvien valmistustoiminnan osaksi ensin erillisenä elokuvien levittämiseen ja esittämiseen keskittyvänä toimijana. Myöhemmin se sulautettiin lähes kokonaan emoyhtiön alaisuuteen.¹¹⁷ Oston myötä Suomi-Filmin toiminta laajentui kattamaan kaikki elokuvayhtiöiden vertikaalisen integraation osa-alueet.¹¹⁸ Levitys- ja esitystoiminnan saralla se joutui kuitenkin kilpailemaan toisten yhtiöiden, kuten biografiruhtinas Gustaf Molinin sekä Abel Adamsin johtamien yritysten kanssa.¹¹⁹ Suomen Biografi Oy:n hankkiminen Suomi-Filmin osaksi liittyi Molinin kanssa käytyyn kilpailuun ja trustisotaan. Tämä oli Hupaniitun mukaan osa laajempaa elokuvayhtiöiden kilpailua levityssopimuksista, joka vaikutti myös niiden omistuspohjien muutoksiin.¹²⁰

Vuonna 1918 perustettu Suomen Biografi Osakeyhtiö eli Finska Biograf Aktiebolaget oli Suomi-Filmiä edeltänyt merkittävä elokuvien levitykseen ja esittämiseen keskittyvä suomalainen elokuvayhtiö 1920-luvulla. Se oli perustamis pääomaltaan suurempi ja liiketaloudellista voittoa ensisijaisesti tavoitteleva yhtiö, joka keskittyi elokuvateatteritoimintaan ostamalla, levittämällä ja esittämällä suomalaisia sekä maahantuotuja ulkomaalaisia elokuvia.¹²¹ Suomen Biografi Oy:n yhdistyminen vuosikymmenen puolessa välissä Suomi-Filmiin liitti myös yhtiöiden arkistot yhteen. Kehityksen myötä elokuvateattereihin liittyviä asiakirjoja alkoi muodostua enenevässä määrin yrityksen arkiston osaksi. Näitä olivat muun muassa filmivuokrista pidetyt kirjat, joihin kirjattiin Suomessa esittävät elokuvat, sekä myöhemmin teattereiden toiminnasta kertovat kirjat.¹²²

---

¹¹⁶ Uusitalo 1994, 57; Uusitalo 2014, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

¹¹⁷ Uusitalo 1994, 57–61.

¹¹⁸ Uusitalo 2014, sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

¹¹⁹ Hupaniittu 2015, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929/gustaf-molin-suomalaisen-elokuva-alan-unohdettu-suuruus>.

¹²⁰ Hupaniittu 2013, 433–440.

¹²¹ Uusitalo 2013, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv:%22kavi.elonet_yhtio_222356%22&

¹²² Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

Suomen Biografi Oy:n osaksi kuului myös muita yhtiöitä. Näistä mainitsemisen arvoinen on Affärcentral eli Osakeyhtiö Liikekeskus, joka myytiin vuonna 1923 Käsityöläis-Osake-Pankille. Suomi-Filmin arkistosta löytyy Affärcentralin perustamiseen, osakkeisiin ja ostoihin sekä rakentamiseen liittyviä asiakirjoja ja sen yhtiökokousten pöytäkirjoja vuosilta 1919–1923, jotka on nykyisessä arkistossa järjestetty omaksi kokonaisuudekseen.¹²³ Suomi-Filmin arkisto edustaa vanhaa yritysarkistoa, missä näkyy sen kehitys ja kasvaminen yrityksenä, erityisesti useat yrityskaupat, joissa siihen sulautettiin muita elokuvien valmistamiseen ja esittämiseen keskittyneitä yrityksiä. Suomi-Filmin arkiston käsittelyn ja tutkimisen tapauksessa tulee tuntea sen suhteet sitä edeltäneisiin ja sen aikaisiin elokuva-alan eri puolia edustaneisiin yrityksiin. Hupaniittu osoittaa tutkimuksessaan, kuinka näiden varhaisten elokuvayhtiöiden toimintahistoria ja arkistot olivat omistussuhteiltaan toisiaan sivuavia sekä päällekkäisiä.¹²⁴

Suomi-Filmin arkisto sisältää useita Suomen Biografi Oy:ta koskevia asiakirjoja. Näitä ovat muun muassa arkistostani löytämät ja tutkimuksessa aiemmin käyttämättömät Biografian hallintoneuvoston ja yhtiökokousten pöytäkirjat vuosilta 1918–1930, sekä tietoja yritysfuusiosta ja kirjeenvaihtoa vuodelta 1928.¹²⁵ Suomen Biografi ehti valmistaa lyhytelokuvia, mutta sen tuottamiksi merkittyjen pitkien näytelmäelokuvien tekemisestä vastasivat Hupaniitun mukaan enemmän Suomi-Filmi sekä Finsk Filmkonst, Biografian tehdessä niiden laboratoriotyöt.¹²⁶ Näistä elokuvista Konrad Tallrothin ohjaaman *Venusta etsimässä* (1919) ja Erkki Karun tuottaman *Polyteekkarifilmin* (1924) tuotannollisia asiakirjoja löytyy Suomi-Filmin arkistosta.¹²⁷ Elokuvien valmistusasiakirjojen lisäksi arkistosta löytyy Suomen Biografian tekemiä varhaisia levityssopimuksia ja kirjeenvaihtoa ulkomaisten elokuvayhtiöiden kanssa 1920-luvulta. Nämä levityssopimukset on tehty ruotsiksi kuten elokuvasta *Noita* (Häxan, 1922).¹²⁸ Biografi Oy:n tavoin myös elokuvateatteriyhtiö Riihimäen Kino O.Y. toimi Suomi-Filmin tytäryhtiönä, kunnes se vuonna 1933 siirtyi osakkeiltaan Kansallis-Osake-Pankin haltuun, kun se lunasti lisää taloudellisissa vaikeuksissa kamppailevan Suomi-Filmin osakkeita.¹²⁹

Suomen Biografi Oy:n lisäksi Suomi-Filmin arkiston osaksi kuuluu helsinkiläiseen elokuvateatteri Kino-Palatsiin ja siihen liittyvään kiinteistöyhtiöön A/B. Kino-Palats O/Y:n

---

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Hupaniittu 2013, 28–33, 439–440.

¹²⁵ Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹²⁶ Hupaniittu 2013, 507.

¹²⁷ Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹²⁸ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹²⁹ Uusitalo 1994, 105.

toimintaan liittyviä aineistoja, kuten perustamisasiakirjoja ja rakennussopimuksia, joissa suunniteltiin uuden elokuvateatterin ja yhtiön pääkonttorin toimitiloja sisältävän 18-kerroksisen elokuvapalatsin ja pilvenpiirtäjän rakentamista Helsingin Pohjoisesplanadille.¹³⁰ Projekti oli Karun unelma ja sen piti edustaa suomalaisen elokuva-alan huipentumaa, mutta se kaatui omaan mahdottomuuteensa ja Suomi-Filmin heikkoon taloudelliseen tilanteeseen 1920-luvun lopulla.¹³¹ Tämä tarkoitti Kino-Palats O/Y:n osakkeiden myyntiä sekä yhtiön keräämistä vararahastoista luopumista. Vuosilta 1920–1932 on säilynyt Kino-Palats O/Y:n johtokunnankokousten irrallaan sekä sidottuna niteenä arkistoituja pöytäkirjoja sekä kiinnitysasiakirjoja ja velkakirjoja. Elokuvateatteri Kino-Palatsi Oy:n kiinteistöpaperista taas löytyy sopimuksia, kaupparekisteriotteita, vakuutustodistuksia, velkakirja sekä Pohjoisesplanadi 37. ja 39. rakennuksen pohjapiirustus. Elokuvateatterin toimintaa vaikeutti samaan aikaan tapahtunut kallis siirtymä äänielokuvien esittämiseen ja tuotantoon, mikä vaati elokuvateatterilaitteiston uusimista.¹³² Kotimaisen elokuvateatteritoiminnan lisäksi Suomi-Filmin arkistoon päätyi Suomen Biografin kautta yhtiölle kahdeksi kuukaudeksi vuokratun Pietarissa sijaitsevan Piccadilly-elokuvateatterin asiakirjoja.¹³³

Elokuvateattereiden asiakirjojen ohella arkiston merkittävän asiakirjaryhmän muodostavat levityssopimukset ja niiden filmivuokriin liittyvä kirjeenvaihto.¹³⁴ Suomi-Filmin harjoittama elokuvien maahantuonti- ja levitystoiminta kuului lähes yksinomaan vuosina 1926–1932 sen tytäryhtiönä toimineen Suomen Biografin vastuulle. Suomi-Filmin elokuvien levitystoimintaan liittyvät varhaiset aineistot ovatkin Suomen Biografi Oy:n aineistoja. Suomi-Filmin ja sen tytäryhtiön alaisuudessa siis levitettiin yhtiön valmistamia elokuvia ulkomaille sekä harjoitettiin kansainvälisten elokuvien vuokraamista Suomessa myymällä niitä eteenpäin elokuvia esittäville yhtiöille ja elokuvateattereille.¹³⁵

Suomi-Filmin kirjeenvaihdossa oli vakituisia yhteyksiä englantilaiseen Gaumont British Picture Corporationiin, jonka kanssa keskusteltiin erityisesti newsreel -eli uutisfilmien levittämisestä ja esitysoikeuksista Suomen ja Iso-Britannian välillä. Kirjeenvaihtoa käytiin

---

¹³⁰ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹³¹ Pilvenpiirtäjäksi kuvaillun rakennuksen suunnitelmista käytyä keskustelua on tutkinut Silja Laine väitöskirjassaan. Ks. Laine 2011, 236.

¹³² Uusitalo 1994, 82–89.

¹³³ Nc: 4 Piccadilly elokuvateatterin vuokraus. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹³⁴ Df Levitys- ja esitysoikeussopimukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹³⁵ Hällström 1936, 217; Uusitalo 1994, 56–57; Uusitalo 2014, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=Subject&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22.

myös amerikkalaisten studioiden eurooppalaisten toimistojen, kuten Deutsche Universal-Film AG:n kanssa. Merkittävä yhteistyökumppani oli kirjeenvaihdon määrän perusteella elokuva-alan tekninen edelläkävijä, saksalainen Universum Film AG eli UFA, jolta ostettiin äänityskalustoa, sekä levitettäviä filmejä ja jolle myytiin suomalaisia elokuvia.¹³⁶ Suomalaisella ja saksalaisella elokuvatuotannolla oli läheiset yhteydet 1920–1930-luvuilla muun muassa filmimateriaalin toimituksissa. Saksassa myös käytiin vierailuilla yhtiön johdon ja näyttelijöiden toimesta.¹³⁷ Filmien vuokraaminen johti lopulta saksalaisten ja amerikkalaisten elokuva-alan yhteistyön tukijoiden vastakkainasetteluun vuosina 1941–1944 käydyssä Filmiriidassa.¹³⁸ Suomi-Filmin elokuvien levitystoiminta jatkui tulevina vuosikymmeninä merkittävänä osana yhtiön toimintaa, mistä kertoo levittäviä elokuvia koskevien asiakirjojen laajuus ja monipuolisuus.¹³⁹

Ulkomailta tuotujen elokuvien lisäksi levityssopimuksia tehtiin myös Suomi-Filmin itse valmistamista ja kansainvälisesti myymistä filmeistä 1920–1930-luvuilla.¹⁴⁰ Yhtiö alkoi saada 1920-luvulta lähtien valmistamiaan elokuviaan kaupaksi ulkomaille, minkä nähtiin vahvistavan kehittymässä olevan suomalaisen elokuvataiteen ja kulttuurin kansainvälistä kiinnostusta ja arvostusta.¹⁴¹ Levityssopimuksista erityisesti ulkomaille myytyjen, esityskertojensa perusteella menestyneen *Anna-Liisan* (1922), ulkoministeriön tilaaman mainoselokuva *Finlandian* (1922) sekä *Koskenlaskijan morsiamen* (1923) esittämisoikeuksista ja filmikopioista käytiin ulkomaisten toimijoiden, kuten amerikkalaisten kanssa kirjeenvaihtoa.¹⁴² Arkistosta löytyy vuonna 1929 tehty sopimus Yhdysvaltojen suomalaisalueita kiertäneen elokuvayrittäjä J. Rosendahlin kanssa *Tukkijoella* (1927) elokuvan esittämis- ja vuokrausoikeuksien saamisesta, jossa luvattiin toimittaa hänelle neljäksi kuukaudeksi filmikopio suomalais-ruotsalaisilla teksteillä. Rosendahlin tuli maksaa Suomi-Filmille näytöksien tuloista 50 % takuumaksu

---

¹³⁶ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹³⁷ Ks. Hf: 1 Suomalaisen filmitaiteilijoiden vierailu Saksaan 1942. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1942.

¹³⁸ Ks. Jari Sedergrenin väitöskirja: *Filmi poikki... Poliittinen elokuvasensuuri Suomessa 1939–1947* (1999).

¹³⁹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo. Myöhemmin vuosikymmeninä Suomi-Filmin elokuvien valmistustoiminnan supistuessa yhtiö jatkoi tytäryhtiönsä Ris-Ko OY:n kautta ulkomaisten elokuvien levittämistä, mihin liittyen arkistosta löytyy levityssopimuksia, valituksia Valtion elokuvatarkastamolle. Vuosittaisista mainoslehtisistä paljastuu levitettyjen elokuvien laajuus aina Walt Disney Productionsin lastenelokuvista, Roger Cormanin ja Jean-Luc Godardin elokuviin asti. Ks. Suomi-Filmi Oy:n arkisto, KAVI.

¹⁴⁰ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo; Anneli Lehtisalo on tutkinut suomalaisten elokuvien usein epäonnista ulkomaan levitystä erityisesti SF:n kontekstissa. Ks. Lehtisalo: Maitotyttö maailmalla – SF:n elokuvien ulkomaanlevitys. *Unelmatehdas Liisankadulla - Suomen Filmitoiminta Oy:n tarina*. (2019), 254–267.

¹⁴¹ Hällström 1936, 225; Uusitalo 1994, 35, 45.

¹⁴² Piispa & Junttila 2013, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

15 000 markkaa, edestakainen tulli ja rahtimaksu Suomi - Amerikka, ilmoitusmaksu sekä filmin vakuutusmaksu.¹⁴³

Suomi-Filmin elokuvien levitys- ja esitystoiminnassa muodostuneita asiakirjoja ja asiakirjasarjoja voidaan verrata muihin aikakauden elokuvayhtiöiden arkistoihin. Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkistosta ELKA:sta löytyy samaan aikaan toimineiden elokuvayhtiöiden kuten Kinosto Oy Tampereen (1928–1973), Elokuvatuotanto Oy:n (1936–1964), Väinän Filmi Oy:n (1938–1976) sekä O.Y. Kinoston (1939–1988) asiakirjoja. Keskusarkistosta löytyy myös elokuva-alan jäsenjärjestön Suomen Filmivuokraajaliitto r.y.:n aineistoja. Kiinnostava vertailukohde on ELKA:sta löytyvä vuonna 1912 perustettu Adamsin Filmitoimisto, joka edelsi vuonna 1927 toimintansa aloittanutta Adams Filmi Oy:tä¹⁴⁴. Yhtiö keskittyi pääosin elokuvateattereiden omistukseen, elokuvatoimistona levitystoimintaan sekä vähäisessä määrin myös elokuvien valmistukseen ja tuottamiseen. ELKA:an talletettu Adamsin Filmin arkisto sisältää sitä edeltäneen Adamsin Filmitoimiston asiakirjoja kuten sopimuksia vuodelta 1921 alkaen sekä vuodesta 1925 lähtien asiakirjoja yhtiön perustamisesta, sekä sen yhtiöjärjestykset. Vuosilta 1926–1927 löytyy yhtiö- ja hallitustenkokousten pöytäkirjoja, toimintakertomuksia, viranomaisilta saapuneita asiakirjoja sekä osakeisiin liittyviä asiakirjoja. Näiden lisäksi arkistossa on kirjeenvaihtoa tarjouksiin ja tilauksiin liittyen, kiinteistö-, vakuutus- ja takuuasiakirjoja sekä elokuvien esitys- ja vuokrasopimuksia.¹⁴⁵ Adamsin Filmin kehitys ja yritysfiisiot sekä sen 1920-luvun arkistosta säilyneet asiakirjat vastaavat pitkälti Suomi-Filmin arkistosta saatavia tietoja ja tarjoaa myös jatkotutkimuksellisia mahdollisuuksia.

Suomi-Filmin arkiston sisältämät toisteet, levityssopimukset ja elokuvateattereita koskevat asiakirjat kertovat yhtiön toiminnan laajentumisesta kattamaan elokuvien valmistuksen lisäksi niiden levittämistä ja esittämistä yhtiön elokuvateattereissa. Keskeiseksi muodostui Suomen Biografi Oy:n hankinta, joka laajensi yhtiön toimintaa kattamaan kaikki vertikaalisen integraation osa-alueet. Suomi-Filmin laajentuminen yritysostojen avulla teki siitä maan johtavan elokuva-alan toimijan, jonka arkisto sisältää myös sen tytäryhtiöiden asiakirjoja. Tämä on yritysarkistoille tyypillistä. Ulkomaille oltiin yhteydessä kirjeitse elokuvantekijöiden palkkaamiseen, laitteiston ostamiseen sekä elokuvien levittämiseen liittyen. Suomi-Filmin

¹⁴³ Sopimus Suomi-Filmi O.Y. ja J. Rosendahl välillä tehty *Tukkijoella* -filmiä koskeva sopimus, Helsingissä 6.8.1929. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁴⁴ Adamsin Filmin yhdistyessä Oy Fenno-Filmiin (1942–1976) vuonna 1950 muodostui Fennada-Filmi Oy (1950–1983), josta tuli Suomen kolmanneksi suurin elokuvavalmistamo Suomi-Filmin ja Suomen Filmitoimiston rinnalle. Ks. Uusitalo 2014, sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv%3Akavi.elonet_yhtio_105310.

¹⁴⁵ Adamsin Filmi Oy:n arkisto 1921–1989, ELKA.

omat elokuvat pyrittiin myös saamaan myydyksi ulkomaille. Tämän nähtiin kruunaavan niiden taiteellisen ja taloudellisen arvostuksen. Käsittelen seuraavassa alaluvussa tarkemmin elokuvien valmistamista ja markkinointia arkiston asiakirjojen avulla.

2.3 Elokuviin tuotannolliset ja markkinointiasiakirjat

Tässä alaluvussa tarkastelen Suomi-Filmin arkiston elokuvatuotantoihin ja elokuvien markkinointiin liittyviä aineistokokonaisuuksia. Huomioin myös Suomi-Filmiin yhdistyneiden elokuva-alan yritysten säilyneet asiakirja-aineistot. Tarkastelen, millaisia tuotannollisia asiakirjoja arkistoon on talletettu ja mitä ne kertovat yhtiön toiminnasta ja sen painotuksista laajemmin osana aikakauden elokuva-alaa. Arkistotieteellisesti tutkin arkiston todistuksellisen arvon ja asiakirjahallinnon katkeamattoman ketjun merkitystä asiakirjojen tulkinnan taustalla. Kysyn myös, miten Suomi-Filmissä suhtauduttiin yhtiön oman historian säilyttämiseen, kun siitä tuli 1920–1930-luvuilla suomalaisen elokuvateollisuuden merkittävimpiä toimijoita.

Verrattuna elokuvien kiertävään esitystoimintaan 1890- ja 1910-luvuilla jättivät 1920-luvulla toimintaansa käynnistäneet elokuvayhtiöt, kuten Suomi-Filmi, jälkeensä enemmän elokuvien valmistuksesta kertovia asiakirjoja, minkä ovat tunnistaneet tutkimuksissaan muun muassa Outi Hupaniittu ja Hannu Salmi.¹⁴⁶ Suomi-Filmin tuottamista elokuvista ovat säilyneet myös lähes kaikki.¹⁴⁷ Elokuviin kulttuurihistoriallisen arkistoinnin merkitys tunnistettiin jo varhain, mutta yhtiön toiminnasta kertovasta asiakirja-aineistosta on taas säilynyt pienempi osa, mikä nähdään jo arkistoluettelosta puuttuvien vuosien asiakirjoista.¹⁴⁸ Suomi-Filmin arkisto ja erityisesti sen varhaisimmat asiakirjat ovat olleet elinkaarensa aikana pisimpään alttiita yhtiön omille poistoille, tuhoutumiselle, sekä asiakirjoihin liittyvän kontekstuaalisen metatiedon osalta köyhtymiselle. Salmi toteaa, kuinka suomalaisten elokuvien kulttuurisuhdetta ja 1900-luvun elokuvateollisuuden historiaa on tutkittu aikaisemmin moninaisten kirjallisten lähteiden, kuten useiden arkistojen aineistojen sekä lehdistön kautta. Elokuviin yhtiöiden toiminnan loppuessa usein myös niiden arkistot tuhoutuivat samalla, mikä jätti jälkeensä vain hajanaisia arkistoaineistoja.¹⁴⁹ Vaikka yksittäisten elokuvatoimijoiden omat arkistot eivät ole laajemmin säilyneet, Hupaniitun mukaan niiden fragmentaarisesti säilynyttä asiakirja-aineistoa on

---

¹⁴⁶ Salmi 2002, 12–18; Hupaniittu 2013, 14–16.

¹⁴⁷ Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

¹⁴⁸ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁴⁹ Salmi 1993, 37, 63–68.

löydettävissä useiden eri toimijoiden, kuten kilpailevien yhtiöiden sekä viranomaisten, kuten maistraattien hallusta ja kaupparekisteristä.¹⁵⁰

Yhden Suomi-Filmi arkiston keskeisimmistä asiakirjakokonaisuuksista muodostavat studiossa ja laboratorioissa valmistettujen lyhyiden ja pitkien elokuvien sekä dokumenttien tuotannolliset asiakirjat. Näihin kuuluvat esimerkiksi elokuvatuotantoihin liittyvät suunnitelmat, käsikirjoitukset sekä työ- ja näyttelijäsopimukset, jotka arkistoitiin projektien mukaisiin kansioihin. Yhtiön elokuvien tuottoa seurattiin myös tarkasti tuotantopuolella, jossa tehtiin elokuvien valmistuskulujen kustannus- ja kannattavuuslaskelmia sekä arvioita, jotka olivat keskeisessä osassa päätettäessä niiden tuotantoon ryhtymisestä. Suomi-Filmin elokuvien valmistustoiminnassa käytettävien asiakirjojen aktiivivaiheen aikana ne oli järjestelty organisaation omien luokitusjärjestelmien mukaisesti niiden käytön turvaamiseksi. Yhtiön elokuvien valmistukseen liittyvien asiakirjojen aktiivivaiheen käyttö muodostaa selkeästi oman ja pitkään jatkuneen kokonaisuutensa varhaisimpien aineistojen ulottuessa yhtiön perustamiseen asti.¹⁵¹

Suomi-Filmin toimintakertomuksissa sivutaan sen elokuvien valmistustoimintaa. Niissä käsiteltiin yhtiön toimintavuosia kokonaisuudessaan, kerrottiin hallituksen kokoonpano, valmistetut filmit, niin pitkät näytelmäelokuvat, kuin lyhyemmät tilaustyönä tehdyt reklaamifilmit, käsiteltiin filmien hintoja sekä teattereihin ja muihin yhtiön omistuksiin liittyviä asioita.¹⁵² Suomi-Filmi menestyi erityisesti sen tuottoisten kirjallisuusfilmatisointien avulla, joihin panostettiin jo elokuvanvalmistustoiminnan alusta alkaen.¹⁵³ Studion ensimmäisten kirjallisuusfilmatisointien tuotannollisista asiakirjoista on säilynyt arkistoituina omiin kansioihinsa sekä vahakantisiin vihkoihin kuvakäsikirjoitukset elokuvista *Ollin oppivuodet* (1920)¹⁵⁴ *Anna-Liisa ja Koskenlaskijan morsian*.¹⁵⁵ Suomi-Filmin kirjallisuus filmatisointeihin liittyviä asiakirjoja, kuten suunnitelmia ja sopimuksia on säilynyt arkistossa paljon.¹⁵⁶

---

¹⁵⁰ Hupaniittu 2013, 33–35.

¹⁵¹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁵² Da Toimintakertomukset ja kuukausiraportit. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁵³ Piispa & Juntila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

¹⁵⁴ *Ollin oppivuosien* -kuvakäsikirjoitus on varhaisimpia suomalaisista elokuvista säilyneitä käsikirjoituksia. Ks. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Kokoelmista puuttuu yhä useiden aikakauden elokuvien käsikirjoituksia, joita voidaan yhä löytää KAVI:n läpikäymättömien elokuvayhtiöiden arkistomateriaalien joukosta.

¹⁵⁵ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁵⁶ Ks. Summittainen kustannusarvio ”*Seitsemään veljekseen*”. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

Kirjojen filmatisointisopimuksia löytyy Suomi-Filmin arkistosta enemmänkin. Niitä tehtiin sekä kuuluisien kansalliskirjailijoiden kuten Aleksis Kiven, Minna Canthin ja Algot Untolan teoksista, että studion käsikirjoittajien, kuten Roy Tapio Vilpposen kanssa ja yksittäisiä kertoja studiolla kirjoituksiaan lähettäneiden henkilöiden kanssa. Studio teki sopimuksia myös filmatisointioikeudet omistavien henkilöiden kanssa.¹⁵⁷ Kirjeenvaihdossa lokakuulta 1921 Suomi-Filmi tiedusteli lupaa *Anna-Liisan* filmauksen aloittamiselle, ja Canthin perilliset edustajansa välityksellä asettivat siihen liittyviä ehtoja. Näistä kirjeistä paljastuu kehittymässä olevan kotimaisen elokuvatuotannon taloudelliset vaikeudet.¹⁵⁸ Suomi-Filmin ulospäin suuntautuvassa retoriikassa kuitenkin korostettiin laadukkaiden elokuvien valmistusta, vaikka tuotantovaiheessa kuluja pyrittiin tehostamisella karsimaan. Kalliisiin elokuvatuotantoihin ei ollut aina rahaa ja siksi filmatisointioikeuksien maksaminen olisi ollut lisätaakka. Toki Suomi-Filmi yhtiönä luultavasti halusi hankkia oikeudet itselleen mahdollisimman suuren taloudellisen voiton saamiseksi. Oikeuksien hankinnassa vedottiin ajan kansallishenkiseen retoriikkaan ja kotimaisen filmin kehitykseen. Vuonna 1926 päästiin sopuun Canthin perillisten kanssa tämän kirjoittamien näytelmien *Murtovarkaus* ja *Anna-Liisa* filmaamisesta sekä niiden esittämisestä kotimaassa ja ulkomailla.¹⁵⁹

Vuonna 1921 solmittiin välikirjamuotoinen sopimus Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) ja Suomi-Filmin edeltäjän Oy Suomen Filmikuvaamon välillä Aleksis Kiven teosten *Seitsemän veljestä*, *Nummisuutarit* ja *Kihlaus* filmatisoimisesta. Siinä Suomi-Filmi sai yksinoikeuden kyseisten Kiven kirjojen filmatisointiin, joista maksettiin yhteensä 15 000 markkaa ja SKS sai valvoa filmiversioiden sisällön oikeanlaisuutta asiantuntijoidensa välityksellä.¹⁶⁰ Kirjallisuussopimusten perusteella yhtiössä pyrittiin varmistamaan suomalaisten klassikkoteosten filmatisointioikeudet. Niiden tiedettiin olevan yleisön suosimia aiheita ja tuottavuudeltaan varmempia varhaisella elokuva-alalla. Sopimuksen puitteissa ehdittiin tehdä vain kaksi elokuvaa *Kihlaus* (1922) ja *Nummisuutarit* (1923). Samalla tavoin kuin Canthin teosten kanssa myös Kiven tekstien käytöstä maksettavista filmausoikeuksista kiisteltiin SKS:n

---

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Minna Canthin perillisten edustajan A. Ahosen kirje Suomi-Filmille 5.10.1926, Suomi-Filmin vastaus Minna Canthin perillisille 6.10.1921. Sopimukset Minna Canthin näytelmien filmatisointi oikeuksista 2.7.1926 & 29.12.1926. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Välikirja Oy Suomen Filmikuvaamon ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran välillä Aleksis Kiven pääteosten kuvaamisesta filmille 28.2.1921. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

ja Suomi-Filmin kanssa, mikä johti lopulta myös Kiven perillisten vaatimuksiin, joita selviteltiin Helsingin raastuvanoikeudessa asti.¹⁶¹

Suomi-Filmin heikko taloudellinen tilanne kärjistyi 1920-luvun puolivälissä ja 1930-luvun vaihteessa. Yhtiö ei pystynyt maksamaan SKS:lle sopimuksessa määriteltyä summaa filmatisointioikeuksista, minkä seurauksena seura turvautui vuonna 1924 ensin korkojen perintään ja sitten saataviensa perintään asiamiehen välityksellä. Seuraavana vuonna SKS haastoi Suomi-Filmin raastuvanoikeuteen kuultavaksi.¹⁶² Kiven *Seitsemän veljeksien* filmatisointia suunniteltiin ja siihen liittyen tehtiin 1930-luvulla summittainen kustannusarvio, jonka mukaan filmatisointi tulisi kokonaisuudessaan maksamaan 984 000 Suomen markkaa, mutta projektia ei koskaan ehditty saada käyntiin ennen kilpailijan, Suomen Filmiteollisuuden, tarttumista aiheeseen vuonna 1939.¹⁶³ Luvussa 3 tarkemmin käsittelemäni Suomi-Filmin näyttelijöiden välikirjat antavat kuvan yhtiön suunnitelmista ja toteutumattomista tuotannoista, kuten kävi *Seitsemän veljeksien* filmauksen kohdalla. Myös muutokset elokuvien tuotannoissa olivat mahdollisia, esimerkiksi *Korkein voitto* näyttelijäsopimuksista paljastuu sen työnimenä olleen *Päävoitto*.¹⁶⁴

Lybeck määrittelee asiakirjan tärkeimpänä tunnusmerkkinä olevan niiden sisältämä toiminnallinen tieto eli todistusvoima, joka kertoo asiakirjan sisällön lisäksi niiden laatimiseen johtaneista tapahtumista, sekä auttaa sijoittamaan yksittäisten dokumenttien tiedot laajempaan kontekstiin.¹⁶⁵ Suomi-Filmin tuotannollisten asiakirjojen kautta välittyvää arkiston todistusvoimaa eli todistuksellista arvoa yrityksen toiminnasta löytyy muun muassa sopimusasiakirjojen muodossa. Arkiston todistusvoima on kuitenkin monilta osin heikentynyt, koska sen osia sekä metatietoja asiakirjojen muodostumisesta ei ole juurikaan säilynyt. Näin ollen monien asiakirjojen alkuperäinen proveniensi on kadonnut ja sen selvittämiseksi tarvitaan Suomi-Filmin toimintahistorian yksityiskohtaista tuntemusta, kuten huomasiin yhtiön arkistoa järjestellessäni.

---

¹⁶¹ Hupaniittu 2019, sähköinen lähde: <http://neba.finlit.fi/blogi/sks-suomi-filmi-ja-kiven-kihlaus-raastuvassa-tavataan/>.

¹⁶² Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran sihteerin E.A. Tunkelon kirje Osakeyhtiö Suomen Filmikuvaamolle 6.5.1924. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran jäsenten kirje Helsingin Raastuvanoikeudelle 30.9.1925. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁶³ Summittainen kustannusarvio ”*Seitsemään veljekseen*”. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁶⁴ *Päävoitto* (*Korkein voitto*) –elokuvaa koskevat välikirjasopimukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁶⁵ Lybeck 2006, 13–14.

Fisher toteaa yksityisarkistoista usein puuttuvan niiden säilyttämisen oikeuttava ja viranomaisten vastuun mahdollistava todistuksellinen arvo asiakirjat tuottaneen organisaation toiminnasta, jolle ei ole yritysten eikä yksityisten henkilöiden elämässä vastinetta.¹⁶⁶ Suomi-Filmin arkistolta ei vaadittu viranomaisarkistojen kaltaisen todistuksellisen arvon säilyttämistä, mutta asiakirjojen merkitys yhtiön toiminnasta todistamisessa tunnustettiin muun muassa säilyttämällä yhtiölle tärkeitä sopimusasiakirjoja oikeudellisten näkökohtien vuoksi. Yksityisten asiakirjojen todistuksellista arvoa on nykytutkimuksessa todettu löytyvän muun muassa yritysten, organisaatioiden, kirkkojen ja jopa yksityishenkilöiden arkistoista. Yksityisarkistojen siirtyessä arkistonmuodostajilta päätearkistoihin todistuksellista arvoa usein menetetään.¹⁶⁷ Vaikka Suomi-Filmin arkiston todistusvoima on, heikentynyt sen todistuksellista arvoa on yhä jäljellä yhtiön tuotannosta ja muusta liiketoiminnasta. Sisällöllistä arvoa arkistosta löytyy yhtiössä mukana olleiden henkilöiden asiakirjoista ja kirjeistä, jotka luovat henkilökohtaista kuvaa suomalaisen elokuvatuotannon historiasta.

Suomi-Filmissä asiakirjojen arkistoinnin ketju aina yhtiön omasta asiakirjojen hallinnasta KAVI:n päätearkistoon tallettamiseen asti ei myöskään säily yhtä katkeamattomana kuin viranomaisten asiakirjoissa. Yksityisarkistoihin kuuluvissa yritysten itse hallinnoimissa arkistoissa toteutui Jenkinsonin ja Schellenbergin mukaan asiakirjojen hallinnan katkeamaton ketju, mikä varmisti niiden autenttisuuden.¹⁶⁸ Fisher tunnistaa Jenkinsonin tekstien pohjalta keskeisiä yksityisarkistoja määrittäviä tekijöitä, joita ovat todistusvoiman, sekä asiakirjojen muodostajan vastuun säilyttämisen takaaminen sekä arkistokokonaisuuden ja siitä vastaavan toimijan pysyvyys.¹⁶⁹ Suomi-Filmin toimintaprofiilin muutos vähitellen pois elokuvatoiminnasta on vaikuttanut sen elokuvatuotantoa koskevien asiakirjojen säilyttämisen intressien vähentymiseen sen jälkeen, kun niiden primäärivaiheen käyttö on loppunut. Yhtiön arkistoaineisto on köyhtynyt sille tehtyjen useiden siivoamisten, karsimisten ja poistojen myötä, joissa ei noudatettu suunnitelmallisen seulonnan periaatteita. Arkistoluettelon pohjalta voidaan nähdä, miten erityyppisiä asiakirjaryhmiä on säilynyt osana Suomi-Filmin arkistoa, sekä päätellä mitä on mahdollisesti poistettu yhtiön toimesta.¹⁷⁰ Arkiston siirtyessä KAVI:n haltuun 1980–1990 myös asiakirjojen omistajuus siirtyi vähitellen Suomi-Filmiltä instituutille, joka mahdollisti arkiston kattavamman säilymisen.

---

¹⁶⁶ Fisher 2009, 13–21.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Fisher 2009 18–19.

¹⁶⁹ Fisher 2009, 1–10.

¹⁷⁰ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

Lybeck nostaa yritysarkistojen uhaksi niiden jäämisen vaille isäntää yritysten hallinnollisten muutosten, henkilökunnan vaihtumisen sekä toiminnan lakkauttamisen myötä. Tämä voi vaikuttaa niiden asiakirjallisen tiedon köyhtymiseen tai asiakirjojen tuhoutumiseen kokonaan.¹⁷¹ Useiden elokuvayhtiöiden, kuten Suomi-Filmin arkiston myöhemmän tutkimuksellisen käytön kannalta on ollut kohtalokasta, kun yhtiön historiaa ei aikanaan pidetty säilyttämisen arvoisena. Hannu Salmen mukaan:

Elokuvien arkistointi ja tallentaminen jälkipolville alkoi Suomessa vasta toisen maailmansodan jälkeen. Elävät kuvat miellettiin vielä 1900-luvun alussa kertakäyttöiseksi huviksi, jonka merkitystä kulttuuriperintönä tekijät eivät itsekään ymmärtäneet.¹⁷²

Elokuvan keksimisen alkuaikoina uusi innovaatio oli lähinnä liiketoiminnan ja taloudellisen voiton tavoittelun väline, eikä toiminnan synnyttämien asiakirjojen säilyttämistä pidetty itseisarvona. Tämä tapahtui laajemmassa mittakaavassa vasta 1950-luvulta lähtien elokuvakritiikin ja tutkimuksen nostaessa vähitellen taiteenlajin arvostusta kansainvälisesti.¹⁷³ Suomi-Filmissä säilyttämisen arvoiseksi nähtyjä asiakirjoja olivat yritysarkistoille tyyppilliset asiakirjaryhmät, kuten hallitusten ja johtokunnan pöytäkirjat, tili- ja omistusasiakirjat sekä kirjeenvaihto.¹⁷⁴

Suomi-Filmin arkiston tarkastelun perusteella sen toiminnasta kertovien asiakirjojen kulttuurihistoriallista säilyttämistä ei nähty erityisen tärkeänä. Ristiriitaisesti yhtiön elokuva-alalla tekemän pioneerityön merkittävyttä korostettiin omana aikanaan 1920–1930-luvuilla muun muassa elokuvaohjaaja ja journalisti Roland af Hällströmin¹⁷⁵ sekä yhtiön perustaman *Elokuva*-lehden välityksellä¹⁷⁶ Suomi-Filmin juhluvuosina yhtiön historian muistelu ja tallentaminen sekä elokuvatuotantojen dokumentointi koettiin tärkeämpänä.¹⁷⁷ Vasta myöhempinä vuosina Suomi-Filmin historiaa alettiin koota yhteen yhtiön omasta toimesta heidän halutessaan säilyttää historiaansa sekä muistella sitä juhluvuosinaan historiikkien, näytelmien sekä postikorttien kautta. Yhtiön halu tallentaa historiaansa tiivistyi Uusitalon

---

¹⁷¹ Lybeck 2006, 99–100.

¹⁷² Salmi, Hannu: Suomen ensimmäinen elokuvamoguli, *Turun Sanomat* 25.9.2021

¹⁷³ Salmi 1993, 37, 63–68; Salmi, Hannu: Suomen ensimmäinen elokuvamoguli, *Turun Sanomat* 25.9.2021

¹⁷⁴ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁷⁵ Uusitalo 2004, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=H%C3%A4llstr%C3%B6m%2C&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_henkilo_107884%22.

¹⁷⁶ Hällström 1936, 221.

¹⁷⁷ Me Vuosijuhlat ja muut tapahtumat. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

historiateoksessa 1990-luvulla, liittyen samalla suomalaista elokuvaa koskevan tutkimuksellisen kiinnostuksen kasvuun.¹⁷⁸

Suomi Filmin osaksi liittyi Suomen Biografi Oy:n lisäksi yrityskauppojen myötä pienempiä elokuvien esittämisen ja valmistamisen parissa toimivia yhtiöitä. Ne edustavat kuitenkin vain pientä osaa Suomi-Filmin arkistosta säilyneestä osuudesta. Suomi-Filmin arkistoon sulautuneiden elokuvayhtiöiden arkistoista Hupaniittu on tunnistanut luvussa 2.2 käsittelemäni elokuvateatteritoimijat¹⁷⁹ sekä Aktiebolaget Olympia Osakeyhtiön.¹⁸⁰ Hupaniitun tunnistamien elokuvateatteritoimijoiden lisäksi havaitsin Suomi-Filmin arkistoa läpikäydessäni siihen kuuluvan yhtiöt: Aktiebolaget Finlandia Film, Riihimäen Kino O.Y. ja Oy Komedia-Filmi Ab. Aktiebolaget Finlandia Filmin asiakirjoja on säilynyt vuosilta 1920–1935.¹⁸¹ Elokuvayrittäjä Erik Estlanderin johtama yhtiö oli 1910-luvun keskeisiä elokuvayhtiöitä, joka jatkoi toimintaansa vielä vuonna 1919 ja sulautui 1920-luvun alussa Molinin yhtiöryhmään. Onkin kiinnostavaa, miten sen asiakirjoja on päätynyt Suomi-Filmin arkistoon.¹⁸² Olympia Ab:n asiakirjoissa näkyvät yhtiön Suomi-Filmiin liitetyt teatteriomistukset.¹⁸³ Suomi-Filmissä toimineiden Kurt Jägerin ja Teuvo Puron perustama kilpaileva elokuvatuotantoyritys Oy Komedia-Filmi Ab:n tuotanto jäi muutamaan elokuvaan, kunnes se sulautui osaksi Suomi-Filmiä. Komedia-Filmin kariutumisen jälkeen Jägerin perustaman toisen uutisfilmien tuotantoyhtiön Oy Taide-Filmi Ab:n toiminnasta ei ole sen Suomi-Filmiin yhdistymisestä huolimatta jäänyt nykyiseen arkistoon asti ulottuvaa jälkeä.¹⁸⁴

Suomi-Filmin tekemät yritysostot sekä tytäryhtiöiden perustamiset mahdollistuivat Suomen talouden nousukaudella 1930-luvun toisella puoliskolla. Talouskasvu vaikutti positiivisesti maan elokuva-alan menestykseen katsojamäärien kasvaessa ja mahdollistaessa suuremman elokuvien tuotanto- ja esityskapasiteetin.¹⁸⁵ Suomalaisen elokuvan kultakauden¹⁸⁶ alkaminen ja

---

¹⁷⁸ *Suomi-Filmin viisi vuosikymmentä 1918–1969* käsikirjoitus toimi pohjana myöhemmin julkaistulle historiikille *Kuvaus-kamera-käy! Lähikuvassa suomifilmit ja Suomi-Filmi Oy*. Uusitalo 1994. Ks. Salmi 1993, 37, 63–68.

¹⁷⁹ Näitä olivat Aktiebolaget Affärenral – Osakeyhtiö Liikekeskuksen Suomen Biografi Osakeyhtiön ja Ab Kino-Palats Oy:n. Ks. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁸⁰ Hupaniittu 2013, 469.

¹⁸¹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁸² Uusitalo 1994, 13; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

¹⁸³ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁸⁴ Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929>.

¹⁸⁵ Uusitalo 1994, 128, 165.

¹⁸⁶ Vuoteen 1939 mennessä suomalaisen elokuvan tuotanto- ja yleisömäärät olivat kasvaneet huippuunsa sekä monet merkittävät elokuvantekijät aloittaneet uransa. Ks. Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

yhtiön toiminnan elvyttämisen myötä tarvittiin enemmän työntekijöitä kuin koskaan aikaisemmin.¹⁸⁷ Kilpailua kuitenkin käytiin SF:n kanssa, joka syrjäytti Suomi-Filmin elokuvien tuotantomäärissä vuonna 1938. Talvisodan alkaminen 30. marraskuuta 1939 heijastui Suomi-Filmin elokuvien valmistus- ja esittämistoimintaan.¹⁸⁸ Tämä päättää tarkastelemani aikakauden yhtiön historiassa.

Suomi-Filmi jatkoi kuitenkin sota-aikana toimintaansa ensin tapahtumien dokumentoinnilla ja niistä tehdyillä uutiskatsauksilla, sekä muutaman kuukauden keskeytyksen jälkeen palaamalla näytelmäelokuvien valmistukseen. Toiminta jatkui toisen maailmasodan jälkeen aina studiokauden päättäneisiin rakenneuudistuksiin asti.¹⁸⁹ Suomi-Filmin merkityksestä kertoo se, että sitä suositeltiin 1950-luvulla yhteiskumppaniksi neuvostoliittolaiselle Mosfilmille Kalevala-aiheisen, *Sampo* (1957) -elokuvan valmistuksessa. Yhtiön nimestä muodostui myös käytännössä synonyymi aikakauden suomalaiselle elokuvalle, joihin yhä viitataan ”suomifilmeinä”. Suomi-Filmin tulevien vuosikymmenien menestyksen pohja rakennettiin 1920–1930-luvuilla tehtyjen kehitysratkaisujen myötä. Sen arkiston tutkimus muodostaa pohjan myöhemmän suomalaisen elokuvateollisuuden ymmärtämiselle.¹⁹⁰

Suomi-Filmin merkityksestä alalla kertoo sen mukanaolo elokuva-alan kattojärjestö Suomen Biografiliitossa, eli nykyisessä Suomen filmikamari ry:ssä, sen perustamisesta vuodesta 1923 lähtien. Järjestötoimintaan liittyviä asiakirjoja löytyy yhtiön arkistosta.¹⁹¹ Elokuvien markkinointi kuului myös oleellisesti yhtiön toimintaa. Suomi-Filmi alkoi julkaista vuonna 1927 omaa *Elokuva* -nimistä lehteään, jonka tarkoituksena oli toimia suomalaisen elokuvatoiminnan äänenkannattajana trustisodan aikana elokuvatoimisto Ufanametia ja Molinia vastaan.¹⁹² *Elokuva*-lehti kuitenkin myytiin taloudellisten vaikeuksien vuoksi vuonna 1932 Otavalle, joka yhdisti sen *Filmiaitta* lehteen muodostaen näin *Elokuva-Aitan*. Suomi-Filmi palasi lehtikustantajaksi vuonna 1935 *Suomi-Filmi Uutisaitalla*, jolla pyrittiin

---

¹⁸⁷ Nieminen 2004, 72

¹⁸⁸ Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

¹⁸⁹ Uusitalo 1994; 121–128, 164–166; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939>.

¹⁹⁰ Noora Kallioniemi toteaa väitöskirjassaan *Armotonta menoa! Työttömät ja joutilaat miehet 1990-luvun lama-ajan suomalaisessa komediaviihhteessä* (2022), kuinka monet tuon ajan elokuvat kuten Spede Pasasen tuotannot vertautuivat nopealta tuotantotahdiltaan ja laadusta tinkimisen sekä tukkilaiselokuvan perinteen ammentamisella Suomi-Filmin elokuviin.

¹⁹¹ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁹² Hupaniittu 2015, sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929/gustaf-molin-suomalaisen-elokuva-alan-unohdettu-suuruus>.

kilpailemaan Suomen-Filmitöiden *SF-Uutisten* kanssa.¹⁹³ Lehden toimittamiseen liittyviä yksittäisiä numeroja, sekä mainintoja sen kustannustoiminnasta ja levikistä on säilynyt osana Suomi-Filmin arkistoa.¹⁹⁴

Suomi-Filmin arkistossa elokuvien tuotantoon liittyvien asiakirjojen arkistoinnin ja asianhallinnan ketju on katkennut useissa vaiheissa sen elinkaaren aikana, erityisesti yhtiön myöhemmän toiminnan myötä. 1920-luvun elokuvayhtiöiden vakiintuneempi toiminta mahdollisti elokuvien ja arkistoaineistojen säilymisen. Paljon asiakirjoja ehti kuitenkin hävitä, koska niiden arkistoinnin kulttuurihistoriallinen merkitys tunnustettiin vasta myöhemmin muun muassa yhtiön omissa historiikeissa ja vuosijuhlissa. Toimintakertomusten lisäksi tuotannolliset asiakirjat, kuten kustannuslaskelmat ja tekijänoikeussopimukset kertovat yhtiön suunnitelleen elokuviansa valmistamista tarkkaan etukäteen. Kotimaisiin klassikkoteoksiin perustuvat ja yleisön suosimat kirjallisuusfilmatisoinnit olivat Suomi-Filmille tärkeitä, mutta myös niiden oikeuksien hankinnassa pyrittiin kulujen säästämiseen yhtiön 1920-luvun vaikeasta taloudellisesta tilanteesta johtuen. Yrityksen arkiston todistuksellinen arvo on heikentynyt ja sen asiakirjahallinnan ketju on katkennut, mutta sen pohjalta voidaan silti muodostaa kuva Suomi-Filmin, sekä siihen sulautuneiden pienempien elokuvayhtiöiden toiminnasta, joka ei olisi muuten välttämättä säilynyt. Suomi-Filmin elokuvien valmistustoiminnasta ja markkinoinnista kertovien asiakirjojen perusteella yhtiön myöhempien vuosikymmenien menestyksen pohja luotiin 1920–1930-luvuilla. Seuraavassa luvussa tarkastelenkin sitä, kuinka välikirja-sopimuksilla Suomi-Filmin palvelukseen sidotut näyttelijät vaikuttivat yhtiön menestyksen taustalla.

---

¹⁹³ Uusitalo 1994, 163.

¹⁹⁴ Kd: 1 Uutisaitan levikki 1956. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1956, KAVI.

3 Näyttelijöiden välikirja-sopimukset yritysarkiston kuvana

3.1 Välikirja-sopimukset ja niiden ehdot

Tässä alaluvussa menen luvussa kaksi esittelemääni yhtiöarkiston kokonaisrakennetta syvemmin yksittäisen asiakirjaryhmän tarkasteluun. Keskityn elokuvien valmistus- ja tekijäsopimukseen kuuluviin näyttelijäsopimukseen eli välikirjoihin. Valitsin näyttelijäsopimukset tarkasteltavaksi asiakirjaryhmäksi, koska niitä on säilynyt paljon suhteessa muihin asiakirjatyyppeihin. Avaan välikirja-sopimusten tekemisen, sekä niihin kirjattujen ehtojen kautta sitä, mitkä tekijät vaikuttivat asiakirjojen säilyttämiseen Suomi-Filmin arkistossa. Tarkastelen välikirjoja osana yhtiön toimintahistorian kehitystä, sekä näyttelijöiden käyttöä elokuvissa ja teatterissa. Tutkin myös näyttelijäsopimuksia asiakirjojen fyysisen muodon, merkintöjen ja niiden sisältämän tiedon kerrostuneisuuden kautta.

Elokuvatuotantoihin liittyvät työsopimukset eli välikirjat ovat keskeinen asiakirjaryhmä, jotka arkistoitiin yhtiössä elokuvatuotantojen mukaisesti omiin kansioihinsa käsikirjoitusten ja muiden suunnitelmien kanssa. Sain tämän selville yhtiön arkistoa läpikäydessäni.¹⁹⁵ Työsopimuksia on säilynyt arkistossa paljon, mikä selviää yhtiön arkistoluettelosta.¹⁹⁶ Välikirjojen laajaa säilymistä selittää se, että ne edustavat Jari Lybeckin määrittelemää yritysarkistoille tyypillistä asiakirjaryhmää, työsopimuksia.¹⁹⁷ Näyttelijäsopimusten syntyyn, sisältöön ja säilymiseen on vaikuttanut vuoden 1865 palkkaussääntö isännille ja palkollisille, sekä vuonna 1922 säädetty työsopimuslaki. Työnantajan ja -tekijän välillä tehtyjen sopimusten on siis täytynyt olla tietynlaisia muodoltaan sekä ehdoiltaan. Lain mukaan sopimukset tuli säilyttää niiden voimassaolo ajan, mutta pidempiaikaista arkistointia ei vaadittu.¹⁹⁸

Sopimusten pohjana käytettiin teatterin puolelta saatua välikirjakäytäntöä, jossa se oli otettu käyttöön jo 1880-luvulta alkaen.¹⁹⁹ Välikirjat tehtiin pääosin määrämuotoisina, vaikka niille ei ollut työsopimuslainsäädännön noudattamisen lisäksi tiettyjä muotovaatimuksia kirjallisen muodon lisäksi.²⁰⁰ Välikirjoja tehtiin kaksi samasanaista kappaletta sopimusosapuolille eli studiolle ja näyttelijälle. Suomi-Filmin arkistosta löytyy välikirjoista pääasiassa yksi kappale,

¹⁹⁵ Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

¹⁹⁶ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

¹⁹⁷ Lybeck 2006, 99.

¹⁹⁸ Työsopimuslaki 1.6.1922. Suomen asetuskokoelma 141/1922. Sähköinen lähde: https://fi.wikisource.org/wiki/Ty%C3%B6sopimuslaki_1922.

¹⁹⁹ Lounela 2004, 39–41.

²⁰⁰ Työsopimuslaki 1.6.1922. Suomen asetuskokoelma 141/1922. Sähköinen lähde: https://fi.wikisource.org/wiki/Ty%C3%B6sopimuslaki_1922

mutta joidenkin näyttelijöiden sopimuksista molemmat. Tätä voi selittää se, että näyttelijät saattoivat palauttaa välikirjansa yhtiölle, mikäli sopimusta ei pantu täytäntöön tai kun sen voimassaoloaika loppui. Ei ole kuitenkaan tietoa, että Suomi-Filmi olisi vaatinut tällaista käytäntöä.²⁰¹ Sopimukset ovat allekirjoittaneet kyseinen näyttelijä sekä Suomi-Filmin puolelta toimitusjohtaja, hallituksen puheenjohtaja tai tuotantopäällikkö. Myös elokuvien ohjaajat kuten Teuvo Puro ja Valentin Vaala allekirjoittivat omia elokuviaan koskevia sopimuksia. Tämän lisäksi osa sopimuksista sisältää todistajien allekirjoituksia.²⁰² Koneella kirjoitettuihin sopimusperusteisiin jätettyihin aukkoihin lisättiin käsin kirjoittamalla sopimusten tekijöiden tiedot, kuten nimet, se mitä elokuvaa sopimus koski, elokuvan kuvausaika, sekä sopimuksen teko-aika ja -paikka.²⁰³ Konekirjoitettujen välikirjojen vanhan pohjan rinnalle tulee uusi huolitellumpi ja fonttiltaan selkeämpi versio *Noidan kirot* -elokuvassa, mutta sopimusteksti ehtoineen säilyy samana.²⁰⁴ Suomi-Filmi yhtiön leimat, joilla varmistettiin sopimusten aitoutta, tulevat sopimukseen mukaan vuoden 1927 elokuvasta *Tukkijoella* alkaen.²⁰⁵

Näyttelijäsopimusten asiakirjallisen tiedon kerrostuneisuus välittyy niihin tehtyjen merkintöjen kautta. Välikirjoihin on tehty näyttelijöiden ja yhtiön johtajien allekirjoitusten sekä leimojen lisäksi myös muita merkintöjä liittyen erityisesti niiden voimassaoloaikaan tai sopimusten päättymiseen. Merkintöjä löytyy sopimusehdoista yliviivausten ja tarkennusten muodossa. Esimerkiksi Kauko Kokkosen sopimukseen *Hätävara* -elokuvasta on tehty kirjoituskoneella lisäys, että Suomi-Filmi ei kustanna näyttelijälle vapaita aterioita, eikä matkoja silloin, kun filmaus tapahtuu Helsingissä.²⁰⁶ Korostuksia ja yliviivauksia tehtiin myös sopimukseen kuhunkin elokuvatuotantoon liittyvien erikoispiirteiden mukaisesti.²⁰⁷

Välikirjoissa määriteltiin sopimusehdot, joiden puitteissa näyttelijät työskentelivät Suomi-Filmissä. Näyttelijöille asetettuihin ehtoihin kuului työskentely ensisijaisesti Suomi-Filmin palveluksessa, vaatimus opetella osansa ulkoa ja noudattaa ohjaajan tai tuotannonjohtajan määräyksiä, hankkia tai säilyttää huolellisesti tarvittavia pukuja ja ynnä muita tarpeita, sekä

---

²⁰¹ Välikirja Näyttelijä Ossi Korhosen ja Suomi-Filmi O.Y.:n välillä elokuvaan *Kahden tanssi välillä*, 28.5.1929. Välikirjat 1919–1939. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰² Välikirja Urho Sommersalmen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Tukkijoella*, 19.6.1928. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰³ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰⁴ *Noidan kirot* –elokuvan välikirjat 1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰⁵ *Tukkijoella* –elokuvan välikirjat 1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰⁶ Välikirja Kauko Kokkosen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Hätävara*, 21.10.1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰⁷ Välikirja Toivo Suonpään ja Suomi-Filmi O.Y.:n välillä elokuvaan *Nuori luotsi*, 23. heinäkuuta 1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

säilyttää ulkonäkönsä muuttumattomana. Näyttelijöiden haltuun uskotuista filmiteksteistä täytyi pitää hyvää huolta ja palauttaa ne filmauksen jälkeen, mikä kertoo elokuvien sisällön suojelemisesta. Näyttelijät taas saivat korvauksia matkustamisesta, majoituksesta ja muusta ylläpidosta.²⁰⁸

Asiakirjoina välikirjoissa tapahtuu myös sisällöllisiä muutoksia 1930-luvulla. Arkistossa säilyneiden sopimusten perusteella niiden ehtoja tarkennettiin vuonna 1931 kuvatusta *Olenko minä tullut Haaremiin* (1932) -elokuvasta lähtien. Samaan aikaan niiden rinnalle tulivat liitteenä *Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle*, jotka allekirjoitettiin välikirjojen tavoin. Järjestyssäännöt sisälsivät 31. kohtaa laajentaen välikirjoissa aiemmin listattuja sopimusehtoja. Järjestyssääntöjen mukaan näyttelijöillä ei ollut lupaa poistua kuvauspaikkakunnalta, heidän tuli noudattaa kuvauksissa hiljaisuutta, eivätkä he saaneet nauttia väkijuomia tai tupakoida studiossa, jota kutsuttiin ateljeeriksi, paitsi roolin sitä vaatiessa. Tämän lisäksi näyttelijöiden matkoja ateljeerille ei korvattu ja heidän tuli noudattaa säädyllistä esiintymistä, sekä välikirjojen ehtoja laajentaen hoitaa hyvin ja palauttaa kuvausten lopuksi elokuvaan liittyvä käsikirjoitus `ainehisto`. Suomi-Filmi ei ollut vastuussa sen tiloihin jätetyistä arvo- tai muista esineistä paitsi, jos vahinko aiheutuu studion varmuuslaitteiden puutteista johtuen.²⁰⁹

Näyttelijöiden paikallaolo kuvauksissa oli tärkeää, joten välikirjoissa ja järjestyssäännöissä määriteltiin, miten heidän tuli toimia sairastapauksissa, sekä seuraukset mahdollisista sopimusrikkomuksista. Jos näyttelijä on estynyt sairauden tai onnettomuuden takia esiintymästä hänen on ilmoitettava tästä mahdollisimman nopeasti Suomi-Filmin johdolle. Pidemmän ajan kestävässä sairaus- tai onnettomuustapauksissa vaaditaan yhtiön hyväksymä lääkärintodistus tai muuten poissaolo katsotaan korvattavaksi sopimusrikkomukseksi.²¹⁰ Näyttelijän keskeyttäessä roolinsa, järjestyssäännöissä todettiin:

Jos (näyttelijä) ilman laillista syytä keskeyttää hänelle uskotun filmiosansa esittämisen, ei hän saa minkäänlaista korvausta suorittamastaan työstä filmissä, vaan on velvollinen korvaamaan keskeyttämisen johdosta yhtiölle koituneen vahingon.²¹¹

---

²⁰⁸ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁰⁹ Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle - sopimuspohja elokuvan *Olenko minä tullut haaremiin!* kansiossa. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹⁰ Ibid; Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹¹ Välikirja Näyttelijä Einar Rinteen ja Suomi Filmi O.Y.:n välillä elokuvaan *Noidan kirot*, 24.2.1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

Sopimusaikana sattuvien sairaus- tai onnettomuustapauksien myötä näyttelijä on velvollinen suorittamaan valmiiksi aloitetut kohtaukset loppuun ilman palkkorvausta. Näyttelijän sairastuessa yhtiöllä on myös oikeus viipymättä purkaa sopimus.²¹² Näin kävi muun muassa Kalle Kirjavaisen kanssa elokuvassa *VMV 6* (1936).²¹³

Palvelukseen otettu näyttelijä ei myöskään saanut suorittaa minkäänlaista hengenvaarallista työtä kuvausten ulkopuolella ja mahdollisessa onnettomuustilanteessa hänen tuli korvata studiolle aiheutuvat (taloudelliset) vahingot. Välikirjoissa tärkeimpiä näyttelijöitä myös vakuutettiin tapaturmien varalta, kuten Aino Lohikosken tapauksessa.²¹⁴ Ulkomuodon muuttaminen lääkäri- tai muilla toimenpiteillä, ellei terveydentila sitä välttämättömästi vaadi oli myös näyttelijöiltä kiellettyä. Järjestyssäännöistä selviää, kuinka yhtiön toimintaa ja julkisuuskuvaa pyrittiin suojelemaan. Kohdan 21. mukaan näyttelijä ei saa vahingonkorvauksen uhalla esittää halventavia lausuntoja Suomi-Filmistä tai sen tekijöistä. Hän on velvoitettu pitämään salassa yhtiön toimintaa ja sen elokuvauksia koskevat tiedot, eikä näistä asioista saa antaa lausuntoja tai haastatteluja.²¹⁵ Myös näyttelijäsopimuksia pidettiin aikanaan salaisina, mihin liittyi Suomi-Filmin toiminnan oikeudellinen suojaaminen.²¹⁶ Yhtiön toiminnan salassapidon merkitys korostuu palkkaukseen liittyvissä kysymyksissä, joita käsittelem seuraavassa alaluvussa.

Välikirjojen keskeiseksi sopimusehdoksi muodostui työskentely yksinomaan Suomi-Filmin palveluksessa.²¹⁷ Näyttelijöiden ja studion välillä tehtyjen välikirjojen ensimmäisen pykälän mukaan tietyn elokuvantuotannon ajaksi:

Filminäyttelijä sitoutuu tänä aikana olemaan Suomi-Filmin käytettävissä sekä omistamaan vakinaisen teatterisopimuksen hänelle määräämin rajoituksin kaiken muun aikansa ja työnsä Suomi-Filmille sekä tekemään hänelle uskotun työn parhaan kykynsä mukaan.²¹⁸

---

²¹² Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle - sopimus pohja elokuvan *Olenko minä tullut haaremiin! kansiossa*. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹³ Välikirja Näyttelijä Kalle Kirjavaisen ja Suomi Filmi O.Y.:n välillä elokuvaan *MV 12 (VMV 6)*, 6.5.1935. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹⁴ Välikirja Aino Lohikosken ja Suomi Filmi O.Y.:n välillä elokuvaan *Hätävara*, 11.10.1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹⁵ Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle - sopimus pohja elokuvan *Olenko minä tullut haaremiin! kansiossa*. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹⁶ Saarikoski 1980, 48.

²¹⁷ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²¹⁸ Välikirja Kauko Kokkosen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Hätävara*, 21.10.1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

Pykälästä tulee ilmi, kuinka välikirjoja tarvittiin avuksi saatavuus- ja palkkakilpailuun elokuvanäyttelijöistä, jota käytiin erityisesti Suomen Filmitöiden kanssa vuodesta 1933 alkaen. Sopimusten sitovuuteen vain yhdelle studioille työskentelyyn vaikutti se, että lisätöinä elokuvia tehneet teatterinäyttelijät eivät olleet uskollisia tietylle filmiyhtiölle, vaan he siirtyivät niiden välillä parempien sopimusten ja palkkauksen perässä. Sopimusehtojen sitovuudella, sekä myöhemmin palkankorotuksilla pyrittiin estämään nimekkäiden näyttelijöiden siirtyminen kilpailevien filmivalmistamoiden palvelukseen ja heidän elokuvissaan esiintymiseen, mitä kuitenkin tapahtui 1930-luvun aikana.²¹⁹ Suomi-Filmin välikirjoissa oli erikseen kohta, jossa näyttelemisen sopimuksen aikana teatterissa ja radiossa sallitaan.²²⁰ Tämä johtui siitä, että teatterissa päätoimisesti työskennelleet näyttelijät eivät olisi koskaan allekirjoittaneet toissijaisena työnä nähtyjä elokuvaussopimuksia, jos niissä olisi kielletty teatterinäyttelijän ammatinharjoittaminen.²²¹ Taustalla vaikutti myös se, että teatteripiireissä teknologisesti uutena ja vieraana nähdyn elokuvan taiteellista-arvoa vähäteltiin, sekä sen moraalia kyseenalaistettiin. Elokuva-alan ammattimaistumista ja tuotannon tehostumista ilmaisevilla välikirjoilla siis myös vahvistettiin elokuvan taiteellista asemaa ja arvoa suhteessa teatteriin.²²²

Työsopimuslainsäädännön oikeudellisten kysymysten ja muiden filmiyhtiöiden kanssa kilpailun lisäksi kiistely teatterinäyttelijöiden käytöstä elokuvissa ja heidän työehdoistaan vaikutti välikirjojen arkistoinnin ja säilyttämisen taustalla. Teatterinäyttelijöiden käytöstä elokuvissa aiheutui teatteri- ja elokuva-alan välille kiistaa työn rasittavuuden ja koviin sopimusehtojen takia. 1930-luvun puolivälistä lähtien Suomen Näyttelijäliitto²²³ sekä Kansallisteatterin johtokunta pyrkivät vaikuttamaan elokuvayhtiöiden aiemmin yksipuolisesti määrittelemien filmaussopimusten tekoon näyttelijöiden sekä teattereiden kannalta. Tavoitteena oli sopimusehtojen parantaminen ja palkan määrän kasvattaminen. Elokuvyhtiöillä, kuten Suomi-Filmillä oli suuri valta sopimusten tekemiseen ja niiden ehtojen määrittelyyn.²²⁴ Tähän vaikutti myös elokuva-alan järjestäytymättömyys, sekä työikäntöiden vakiintumattomuus. Välikirjojen ehdoista haluttiin pitää Suomi-Filmissä tiukasti kiinni, koska sopimukset olivat yhtiön toiminnalle edullisia niiden sitoessa näyttelijät teatterin ulkopuolisella

---

²¹⁹ Nieminen 2004, 68, 139–140.

²²⁰ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²²¹ Lounela 2004, 280–282.

²²² Nieminen 2004, 135.

²²³ Suomen Näyttelijäliitto perustettiin 27.5.1913 ja sen jäseniksi hyväksyttiin kaikki suomenkielisissä teattereissa toimineet näyttelijät. Ks. Lounela 2004, 57–61.

²²⁴ Lounela 2004, 280–289.

ajalla yksinomaan Suomi-Filmin palvelukseen. Sopimukset myös varmistivat yhtiön oikeudellisen vastuunvapauden mahdollisissa näyttelijöiden ja studion välisissä kiistoissa.

Vuonna 1937 keskusteltiin näyttelijöiden ”kahden herran palvelemisesta” eli elokuvanäyttelemisen vaikutuksista teatterinäyttelemiseen, minkä seurauksena teatterit alkoivat rajoittaa näyttelijöidensä käyttöä elokuvissa. Lopulta tämä johti sopimukseen, jotka mahdollistivat työskentelyn sekä teatterissa että elokuvissa.²²⁵ Yhteisistä pyrkimyksistään huolimatta Näyttelijäliitto vastusti Kansallisteatterin vuoden 1937 kirjelmässä laatimaa ehdotusta, jossa teatterit tekisivät näyttelijöiden puolesta filmaussopimukset, koska sen nähtiin rajoittavan näyttelijöiden itsemääräämisoikeutta omaan työskentelyynsä sekä vähentävän heidän tulonsaannin mahdollisuuksia elokuvatuotannoissa. Myös filmiyhtiöt Suomi-Filmi, Adams-filmi ja Suomen Filmiteollisuus vastustivat teattereiden ja näyttelijöiden ehdotuksia vaikuttaa niiden sopimuskäytäntöihin. Yhtiöt eivät halunneet sopimuksia, joissa näyttelijöiden työskentelyaikaa elokuvissa rajoitettaisiin.²²⁶

Välikirjojen ja järjestyssääntöjen tiukat vaatimukset oli tarkoitettu yhtiön oikeudellisen aseman suojaamiseksi tapauksissa, joissa ongelmia näyttelijöiden kanssa ilmeni.²²⁷ Suurin osa aikakauden näyttelijöistä, erityisesti keskeisimmissä rooleissa olevat, suhtautuivat kuitenkin työhönsä vakavasti.²²⁸ Välikirjojen tarkoista ehdoista ja palkkauksen rajoituksista huolimatta kokonaispalkkaisten näyttelijöiden filmityö sujui pääosin kiistoitta, koska sopimuksissa määriteltiin näyttelijöiden edut, sekä myöhemmin palkan saaminen sairausajalta ja mahdollisista uusintakuvauksista, sekä niiden ajoittaminen näyttelijälle sopivaan aikaan. Vuoden 1938 välikirjassa uusintakuvausten ehdot on kirjattu neljänneksi pykäläksi.²²⁹ Näyttelijäliitto ei saanut sopimukseen suuria muutoksia ennen vuoden 1948 yleisvälikirjan läpimenoa, vaikka filmiesiintymisten minimipalkkioista keskusteltiin.²³⁰

Välikirjojen ehdoista ja niiden kautta teatteritaustaisista näyttelijöistä kiinni pitäminen kertovat siitä, kuinka näyttelijöiden merkitys tunnistettiin Suomi-Filmissä. Kansainvälisen esimerkin mukaisesti elokuva miellettiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa näyttelijöihinsä henkilöityväksi

---

²²⁵ Lounela 2004, 283; Nieminen 2004, 134.

²²⁶ Lounela 2004, 282–285.

²²⁷ Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle - sopimus pohja elokuvan *Olenko minä tullut haaremiin!* kansiossa. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²²⁸ Piispa 2014, 124–129.

²²⁹ Välikirjat elokuvaan *Markan tähden* 1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²³⁰ Lounela 2004, 286–292.

taidemuodoksi.²³¹ Yleisön tunnistamien näyttelijöiden toistuva käyttö auttoi myös elokuvien markkinoinnissa.²³² Suhtautumisessa elokuvanäyttelijyyteen tapahtui muutoksia yhtiön toimintahistorian aikana, mikä voidaan nähdä myös välikirjoista. Erkki Karun aikana 1919–1933 kiinnostus elokuvanäyttelijöihin ja näyttelijäkysymykseen oli vähäisempää, koska nuori ja muodostumassa oleva elokuvateollisuus ei antanut näyttelijöille muuta elokuvatuotannon henkilökuntaa suurempaa arvoa.²³³ Muutos tapahtui vähitellen välikirjojen rinnalle tulleiden järjestyssääntöjen myötä vuonna 1931, joiden ehdot määrittivät näyttelijäntöytä tarkemmin.²³⁴

Viimeistään Risto Orkon ollessa tuotannonjohtajana vuosina 1933–1945 alettiin kansainvälisen tähtijärjestelmän ja sen ympärille kehittyneen elokuvien markkinointimallin mukaisesti korostaa ajatusta elokuvanäyttelijän ominaisuuksista. Näitä olivat tunteen ja älyn ilmaiseminen, filmaattinen ulkonäkö sekä julkisuuskuvan rakentaminen esimerkiksi taiteilijanimillä. 1930-luvun toisella puoliskolla näyttelijöitä alettiin tuoda esiin julkisuudessa ja siten luoda studion omaa vakituista näyttelijäkuntaa. Tämä edisti elokuvanäyttelijyyden kehittymistä omaksi ammattiryhmäkseen näyttelijän ilmaisun, arvostuksen sekä työsopimusten kautta²³⁵ Orko kirjoitti aiheesta myös *Kinolehteen* 3/1934 artikkelin: ”Suomalainen filmitähti tänään ja huomenna”²³⁶ Vakituisen näyttelijäkunnan kiinnittäminen myös palveli Orkon aikana yhtiössä tehtyä tuotannon tehostamista²³⁷ Teatterinäyttelijöiden käytön rajoitukset ja sopimusten muutosvaatimukset vaikuttivat Suomi-Filmin siirtymiseen 1930-luvulta lähtien yhä enemmän yhtiön löytämien ja kouluttamien teatteritaustaa omaamattomien eli ”amatöörinäyttelijöiden” käyttöön.²³⁸ Käsittelen tätä tarkemmin seuraavassa alaluvussa näyttelijöiden palkkauksen tarkastelun yhteydessä.

Yritysten arkistoja ylläpidetään niiden sisältämän tietoaineiston tähden, jonka avulla voidaan tarvittaessa todistaa omistussuhteisiin tai korvausvaatimuksiin liittyviä kysymyksiä.²³⁹ Näin toimittiin myös Suomi-Filmissä, jonka välikirjoissa määritellään palvelukseen kiinnittämisen

---

²³¹ Piispa 2014, 7–9.

²³² Thompson & Bordwell 1994, 37–38; Nieminen 2004, 72.

²³³ Nieminen 2004, 164.

²³⁴ Järjestyssäännöt Suomi-Filmi O.Y:n taitelijoille ja muulle elokuvaukseen käytettävälle henkilökunnalle - sopimus pohja elokuvan *Olenko minä tullut haaremiin!* kansiossa. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²³⁵ Risto Orko: Suomalainen filmitähti tänään ja huomenna. *Suomen Kinolehti* 01.03.1934 no 3, 36–37;

Nieminen 2004, 164.

²³⁶ Uusitalo 1999, 84–85.

²³⁷ Nieminen 2004, 72.

²³⁸ Nieminen 2004, 132–140.

²³⁹ SBU esittäytyi ja esitteli. Faili 2/2009, 19–20.

lisäksi myös näyttelijäntyöhön liittyviä tekijänoikeudellisia kysymyksiä.²⁴⁰ Välikirjojen mukaan yhtiö omistaa tekijänoikeudet kaikkiin näyttelijän esityksiin kyseisessä elokuvassa, sekä niiden mahdollisen siirtämisen gramofonilevyille, radioon ja myöhemminä vuosina myös televisioon. Sopimukset siis mahdollistivat Suomi-Filmin elokuvien suosittujen laulujen esittämisen sekä myymisen edelleen levyinä. Näyttelijän esitysten omistamisen ja jälleenmyynnin lisäksi näyttelijöiden jälkiäänitys eli korvaaminen toisen esiintyjän äänellä sallittiin välikirjoissa sen ollessa elokuvien laulukohtauksissa yleinen käytäntö. Välikirjoissa annettiin oikeudet näyttelijän nimen ja hänestä otettujen valokuvien käyttöön. Sopimusten mukaan yhtiö sai halutessaan myös luovuttaa oikeutensa kolmannen osapuolen²⁴¹ käyttöön.²⁴² Näyttelijöiden tekijänoikeudellinen asema omaan suoritukseensa parantui vasta vuonna 1961 uuden tekijänoikeuslain myötä.²⁴³

Välikirja-sopimusten säilymiseen Suomi-Filmin arkistossa ovat vaikuttaneet useat eri tekijät. Ne edustavat yritysarkistoille tyypillistä asiakirjaryhmää, työsopimuksia, joiden fyysistä muotoa ja arkistointia määrittivät työsopimuslainsäädännön lisäksi yhtiön omat oikeudelliset ja taloudelliset tarpeet. Sopimusehdoissa ja järjestyssäännöissä, joita tarkennettiin 1930-luvun alussa, näyttelijät sidottiin yksinomaan Suomi-Filmin palvelukseen, eikä kilpaileville filmiyhtiöille työskentelyä sallittu. Teatterialan ja Näyttelijäliiton vastustuksesta huolimatta suuria muutoksia sopimusehtoihin ei saatu, vaikka näyttelijöiden tarpeet huomioitiin paremmin ja heille maksettujen palkkojen määrä kasvoi. Suomi-Filmin arvostus näyttelijöitään, erityisesti suurimpia tähtiään, kohtaan lisääntyi 1930-luvun kuluessa. Välikirjoista ja niiden filmiyhtiölle antamista tekijänoikeuksista välittyy Suomi-Filmin vahva asema elokuva-alalla 1920–1930-luvuilla, mikä heijastui myös yhtiön arkistointi ja palkkauskäytäntöihin, joita käsittelem seuraavassa alaluvussa.

---

²⁴⁰ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939.

²⁴¹ Suomi-Filmin arkisto on toiminut äänitearkiston tavoin mahdollisuutena julkaista uudestaan elokuvamusiikkia säilyneiden äänitteiden sekä arkiston puolen nuottien käytön avulla, mikä on toteutunut Juha Seitajärven vetämässä KAVI:n Suomalainen elokuvamusiikki -levyprojektissa (2010-). Ks. Äänitearkisto syntyi pelastamaan musiikkihistoriaa. Faili 3/2017, 12.

²⁴² Välikirja Kauko Kokkosen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Hätävara*, 21.10.1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁴³ Lounela 2004, 293.

3.2 Suomi-Filmin henkilökunnan palkkauskäytännöt

Suomi-Filmi solmi välikirja-sopimuksia elokuvien valmistuksessa mukana olleiden tekijöiden kuten ohjaajien, näyttelijöiden ja säveltäjien kanssa.²⁴⁴ Tässä luvussa tarkastelen näyttelijäsopimusten kautta yhtiön palkkauskäytäntöjä. Kysyn, millaisia tavoitteita sopimusten tekemiselle oli ja minkä tyyppisiä näyttelijöitä palkattiin Karun ja Orkon johtajankausien aikana yhtiön palvelukseen. Tutkin myös, kuinka eri näyttelijöihin suhtauduttiin palkan määrän ja tittleiden käytön kautta, sekä miten heidän arvostuksensa suhteutui muihin elokuvantekijöihin. Arkistotieteellisesti tarkastelen, miten sopimusten säilyttäminen palveli yrityksen etuja.

Välikirja-sopimuksissa näyttelijät palkattiin kertakorvauksella tai kuukausipalkalla yhtiön palvelukseen esiintymään joko tietyssä roolissa ennalta määritellyssä elokuvassa tai pidemmän ajanjakson aikana kuvattavissa useissa elokuvatuotannoissa.²⁴⁵ Aino Lohikoski palkattiin naissivuosaan elokuvaan *Hätävara* (1939):

Suomi-Filmi ottaa täten palvelukseensa filminäyttelijäksi Näytt. Aino Lohikosken ”Marin” tehtävään elokuvassa ”Hätävara” seuraavin ehdoin: 1) Sopimus kestää niin kauan kuin elokuva ”Hätävara” on valmis.²⁴⁶

Sopimukset voitiin tehdä yksittäisten elokuvien sijaan myös pidemmän ajanjakson aikana kuvattavien useamman tuotannon ajaksi.²⁴⁷ Nämä kestoiltaan pidemmät kuukausi- ja vuosisopimukset yleistyivät vasta 1930-luvulla yhtiön suurempien tähtinäyttelijöiden kohdalla.²⁴⁸ Tällainen oli muun muassa Miss Suomi ja Miss Eurooppa -kilpailujen voittaja Britta Wikströmin sopimus, jossa hänet palkattiin pidemmäksi aikaa Suomi-Filmin palvelukseen:

Suomi-Filmi ottaa täten palvelukseensa filminäyttelijäksi Neiti Britta Wikström’in, seuraavin ehdoin: 1) Sopimus tehdään Yhden (1) vuoden ajaksi joulukuun 1. päivästä 1937 lukien joulukuun 1. päivään 1938, kuitenkin sillä ehdolla että jos sattuu sellaisia odottamattomia tapauksia niinkuin sota, tulipalo tai muita pakottavia asianhaaroja, jotka tekevät suunnitellun filmin valmistamisen mahdottomaksi, lakkaa tämä sopimus Suomi-Filmin johtokunnan ja

---

²⁴⁴ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁴⁵ Ibd.

²⁴⁶ Sopimus Aino Lohikosken ja Suomi-Filmin välillä 11.10.1938. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁴⁷ Sopimus Britta Wikströmin ja Suomi-Filmin välillä 17.11.1937. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁴⁸ Nieminen 2004, 75–76.

filminäyttelijän siitä yhteisesti neuvoteltua, olemasta voimassa kuuden (6) viikon irtisanomisajan kuluttua.²⁴⁹

Wikström esiintyi lopulta vuonna 1938 elokuvissa *Markan tähden* ja *Poikamiesten holhokki*. Näyttelijöiden palkkauksesta ja rekrytoinnista päättivät filmiyhtiöiden omistajat ja tuotantopäälliköt.²⁵⁰ Suomi-Filmissä näyttelijöiden palkkauksesta siis vastasivat Erkki Karu ja vuodesta 1933 lähtien uusi toimitusjohtaja ja hallituksen puheenjohtaja Matti Schreck sekä tuotantopäällikkö Risto Orko, jotka myös pääosin allekirjoittivat välikirjat.²⁵¹ Tutkimieni välikirjojen perusteella palkkaukseen vaikuttivat muun muassa näyttelijän arvostus, hänen aikaisempi, usein teatterissa saatu kokemus, sekä myöhemmin taloudelliset kysymykset ja aikaisempi työskentely Suomi-Filmissä.²⁵²

Välikirjoissa määriteltiin sopimuksen pituuden lisäksi palkan määrä.²⁵³ Yhtiön vertikaalisen integraation mukaisesti järjestäytynyt tuotantomalli, jonka yhtiö Orkon aikana 1930-luvulla otti käyttöön elokuvien valmistuksen ja työnjaon hierarkkisen järjestäytymisen kautta, vaikutti sen palkkauskäytäntöihin.²⁵⁴ Jo Karun johtajakaudella näyttelijöiden sijaan suurinta kuukausipalkkaa nauttivat Suomi-Filmin johtajat ja sen ohjaajat. Poikkeuksen muodostivat ulkomailta tuodut kuvaajat kuten jo luvussa 2.2 mainitsemani Kurt Jäger ja Theodor Luts. Heidät oli saatu alun perin houkuteltua Suomi-Filmi palvelukseen korkeammalla palkalla.²⁵⁵ Yhtiön keskeisimpiin ohjaajiin kuuluvan Valentin Vaalan palkka vuosina 1936–1937 oli 4000–5000 markkaa sekä tuplasti saman verran erillisinä filmipalkkioina.²⁵⁶ Ohjaajien ja yhtiön johdon palkat liikkuivat noin 5000–15 000 markan välillä, jonka lisäksi heille saatettiin maksaa ylimääräisiä korvauksia esimerkiksi käsikirjoituksista. Suomi-Filmin eri osastojen henkilökunnan välillä palkat vaihtelivat pääosin 1000–3000 markan välillä.²⁵⁷

Palkkojen erot näkyvät tarkastelemisani sopimuksissa, joissa suurinta palkkaa nauttivat yhtiön johtajat ja ohjaajat, sekä pienintä sivuosien naisnäyttelijät ja konttoristit. Suomi-Filmin pöytäkirjoja tutkineen Laineen mukaan tuloerot olivat erityisen suuria näkyvien miestekijöiden

---

²⁴⁹ Sopimus Britta Wikströmin ja Suomi-Filmin välillä 17.11.1937. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁵⁰ Terho, Oinonen, Ylitalo 2006, 121.

²⁵¹ Välikirja Urho Sommersalmen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Tukkijoella* 19.6.1928. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁵² Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ Laine 1999, 128.

²⁵⁵ Nieminen 2004, 75; Laine 1999, 132.

²⁵⁶ Uusitalo 1999, 80.

²⁵⁷ Laine 1999, 132–133.

ja näkymättömimpien naistekijöiden välillä. 1930-luvun kuluessa johtoportaan ja erikoistuneen teknisen henkilökunnan, kuten kuvaajien ja äänittäjien palkkojen korottamisella heidät pyrittiin pitämään Suomi-Filmin palveluksessa.²⁵⁸ Suomi-Filmin pöytäkirjoja tarkastelleen Niemisen mukaan palkankorotuksia tehtiin 1930-luvun aikana, koska kilpailu osaaajista elokuvayhtiöiden välillä kovaa.²⁵⁹ Palkkojen noston mahdollisti myös saavutettu elokuvamenestys *Siltalan pehtoorista* (1934) alkaen.²⁶⁰ Eri alojen työntekijöiden järjestäytymisestä ei ole Näyttelijäliiton ja Elokuvakoneenkäyttäjien liiton lisäksi tietoa. Järjestäytymättömyyteen saattoi vaikuttaa myös Suomi-Filmin tiukka vastustus työntekijöidensä järjestäytymiseen.²⁶¹

Näyttelijöiden palkkamäärät olivat tutkimieni välikirjojen perusteella noin 1500–8000 markan välillä, vaihdellen paljon. Yksittäisten näyttelijöiden palkkojen kehitys, sekä niiden yleinen kasvaminen 1930-luvun kuluessa selviää tekemästäni taulukosta Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939 (Liite 2.). Suurimmille tähtinäyttelijöille voitiin maksaa jopa 15 000 markan palkkioita.²⁶² Suomi-Filmin arkistosta löytyy listauksia sen johdon ja henkilökunnan palkoista 1940-luvun puolelta.²⁶³ Arkistoon on talletettu myös Suomen Filminvalmistajien Liitto r.y.:n, johon Suomi-Filmi kuului, ja Näyttelijäjärjestöjen välinen Tariffi-sopimus näytelmäelokuvissa esiintymisen palkkioista. Palkkalista ja tariffisopimus sitoivat yhtiötä maksamaan tietyn määrän palkkaa näyttelijöilleen.²⁶⁴ Näissä filmintuottajien määrittelemissä sopimusten tariffipalkkioissa oli kuitenkin suuria eroja tähtien ja sivuosien esittäjien välillä.²⁶⁵ Ruotsalaisen elokuvatuottajien yhdistyksen lista näyttelijöidensä palkkioista huhtikuulta 1945 taas kertoo, kuinka pidemmälle edennyttä naapurimaan elokuvatoimintaa käytettiin Suomi-Filmissä palkkauksen esimerkkinä ja vertailukohtena.²⁶⁶

Palkan määrittelyn ohella välikirjoissa käytetty kieli kertoo näyttelijöiden arvostuksesta Suomi-Filmissä. Sopimuksissa näyttelijöistä käytetään vaihtelevia titteleitä kuten: Näytt, herra, rouva ja neiti. Ne liittyvät sekä näyttelijöiden yhteiskunnalliseen asemaan, ammattiin että heidän arvostukseensa yhtiössä.²⁶⁷ Tittelit olivat aikakauden käytöskulttuurille tavallisia ja niitä

---

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Nieminen 2004, 72–76.

²⁶⁰ Laine 1999, 133.

²⁶¹ Nieminen 2004, 75.

²⁶² Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁶³ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

²⁶⁴ Tariffi Suomen Filminvalmistajien Liitto r.y. ja Näyttelijäjärjestöt välillä, 1940-luku. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1940, KAVI.

²⁶⁵ Lounela 2004, 286–288.

²⁶⁶ LISTA – å arvoden för skådespelare uppgjord av FÖRENINGEN SVERIGES FILMPRODUCENTER april; 1945. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1945, KAVI

²⁶⁷ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

käytettiin kaikissa yhteyksissä.²⁶⁸ Tutkimuksellisesti Suomi-Filmin näyttelijöitä on jaoteltu tittleiden, sekä niihin liittyvän näyttelijänkokemuksen ja iän perusteella. Niemisen mukaan eniten Suomi-Filmin tuotannoissa käytettiin vanhempia teatteritaustan omaavia miesnäyttelijöitä ja harvemmin vanhempia naisnäyttelijöitä. Hän kutsuu tutkimuksessaan vakiosivuosanäyttelijöiden ydinjoukkoa termillä ”vanhemmat herrat”. He olivat elokuvissa merkittäviä rooleja tehneitä näyttelijöitä, joiden rinnalle tulivat myöhemmin nuorempien miesten vähemmän keskeiset sivuroolit. Vakituisten naissivuroolien näyttelijöille oli Niemisen mukaan vain yksi ryhmä Suomi-Filmin ”tädit”, jotka roolitettiin miehiä kapeampialaisiin osiin. Nuoria naisnäyttelijöitä tarvittiin elokuvakohtaisesti sivurooleihin vain muutama, joten heidän vaihtuvuutensa oli suurempaa kuin muiden sivuosien esittäjien.²⁶⁹ Tämä näyttelijöiden vaihtuvuus selviää tarkastelemalla taulukkoa Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.²⁷⁰

Suomi-Filmissä säilyneet näyttelijäsopimukset tukevat Ikosen kokemusta ja Niemisen tulkintaa siitä, että näyttelijöiden vaihtuvuus oli suurta, kun samoja näyttelijöitä käytettiin vain muutamissa elokuvissa.²⁷¹ Useiden näyttelijöiden käyttö näkyy tutkimieni vuosien 1927–1939 välikirjojen pohjalta, jotka kattavat yhteensä 121:n eri näyttelijän sopimukset 24:ssä elokuvassa.²⁷² Näyttelijöiden tiuhalla vaihtamisella saatettiin pyrkiä myös kulujen vähentämiseen, koska studion elokuvaan toistuvasti kiinnitetyille näyttelijöille olisi pitänyt maksaa suurempaa palkkaa. 1920-luvulla teatterinäyttelijöitä arvostettiin elokuvatuotannoissa ja heidät palkattiin useampiin rooleihin, kun taas pelkästään elokuvissa esiintyvien näyttelijöiden ura jäi usein yksittäiseen esiintymiseen.²⁷³

Yhtiön elokuvissa useamman kerran esiintyvät näyttelijät hankittiin teatterista, josta saatiin myös heidän välikirja-palkkauskäytäntönsä.²⁷⁴ Muutamien jo 1920-luvun puolella toimineiden vakiopääosanäyttelijöiden lisäksi samoja näyttelijöitä ei käytetty. Näyttelijöiden toistuva käyttö kehittyi yhtiön 1930-luvulla nais- ja miessankareiden rooleihin palkkaamien uusien esiintyjien myötä. Pääosanäyttelijöiden vakiintuneempi käyttö yleistyi hitaasti, koska vaativampia rooleja pystyttiin tekemään vain yksi kerrallaan ja pääosanäyttelijöistä käytiin kovempaa kilpailua

---

²⁶⁸ Sipilä 2003, 54.

²⁶⁹ Nieminen 2004, 70–71.

²⁷⁰ Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁷¹ Nieminen 2004, 68.

²⁷² Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁷³ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁷⁴ Nieminen 2004, 164.

studioiden välillä.²⁷⁵ Tähän vaikutti myös se, että 1920-luvulla ja vielä 1930-luvun alussa Suomi-Filmissä pystyttiin kuvaamaan vain yhtä elokuvaa kerrallaan, kunnes vuodesta 1935 alkaen toinen kuvausryhmä kasvatti vuodessa valmistettavien elokuvien määrää, joka oli jo kuusi vuonna 1939.²⁷⁶ Omat havaintoni vahvistavat Niemisen ja Laineen päätelmiä samojen näyttelijöiden käytön vakiintumisesta 1930-luvun toisella puoliskolla. Tutkimieni välikirjojen antama kuva yhtiön samojen näyttelijöiden palkkauksen vakiintumisesta täytyy kuitenkin suhteuttaa siihen, että sopimukset edustavat vain arkistossa säilyneiden välikirjojen tietoja.²⁷⁷

Samojen näyttelijöiden vakituisempi käyttö mahdollistui, kun Suomi-Filmissä alettiin 1930-luvun kuluessa suosia teatterista riippumatonta ja sitä kautta saatavuudeltaan varmempaa näyttelijäkuntaa, joka sidottiin usein pidempään jatkuvissa välikirja-sopimuksissa yksinomaan Suomi-Filmin palvelukseen. Tavoitteena oli rakentaa yhtiölle uskollisten näyttelijöiden joukko.²⁷⁸ Näyttelijäliiton Jussi Snellman piti tätä teatteriin kiinnittyneiden näyttelijöiden ammattikunnalle taloudellisena takaiskuna, kun filmiyhtiöt siirtyivät helpommin palkattavien amatöörien ja omien näyttelijöidensä käyttöön.²⁷⁹ Suomi-Filmin palkkausstrategian muutos johti teatteritaustaisten näyttelijöiden siirtymiseen yhtiön kilpailijoiden, kuten SF:n palvelukseen.²⁸⁰ Näin tekivät muun muassa elokuvauransa yhtiössä aloittaneet Ansa Ikonen ja Tauno Palo. Suomi-Filmin palkkalistoilla taas pysyivät erityisesti yhtiön omat tähtilöydöt, kuten Sirkka Sari, mikä varmistettiin juuri sopimusehtojen avulla.

Suomi-Filmin omaa näyttelijäkuntaa rakennettiin useiden eri keinojen avulla. Orkon johdolla vuonna 1936 perustetussa ja lyhytikäiseksi jääneessä elokuvakoulussa koulutettiin näyttelijöitä, kuten Helena Karaa, filmeissä esiintymiseen. Koululla oli myös PR-arvoa ja se toimi mallina SF:n studion vastaavalle näyttelijöiden koulutukselle, joka käynnistyi pari vuotta myöhemmin.²⁸¹ Elokuvakoulun jälkeen näyttelijäkuntaa rakennettiin hienovaraisemmin yhtiölle saapuneilla näyttelijähakijoilla ja ohjaajien, kuten Vaalan elokuviinsa löytämillä tähdillä. Nämä nuoret naisnäyttelijät, joita käytettiin vanhempia enemmän, koulutettiin amatööreistä suoraan studion palvelukseen.²⁸² Heihin kuului Suomi-Filmistä pitkään

---

²⁷⁵ Nieminen 2004, 71–76.

²⁷⁶ Uusitalo 1994, 130; Laine 1999, 120–121.

²⁷⁷ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁷⁸ Nieminen 2004, 139–140.

²⁷⁹ Lounela 2004, 284.

²⁸⁰ Nieminen 2004, 134.

²⁸¹ Uusitalo 1999, 84; Ks. Riikka Pennanen: SF:n Filmikoulu – kotimainen tähtitehdas. *Unelmatehdas Liisankadulla - Suomen Filmiteollisuus Oy:n tarina* (2019).

²⁸² Uusitalo 1994, 138–139; Nieminen 2004, 132–139.

kiinnostunut ja yritykselle useasti avustajan ja klaffin töihin hakenut Kansallisteatteriin vastakiinnitetty Ansa Ikonen. Hän kuvailee tapaamistaan Suomi-Filmissä myös vasta aloittaneen ohjaaja Valentin Vaalan kanssa vuonna 1935: nuorimies tuijotti pitkään Orkon toimistoon saapunutta Ikosta ja paljastuikin kyseiseksi ohjaajaksi. Näyttelijäkiinnitykset tapahtuivat usein sattumanvaraisesti. Kykyjen sijaan heidän valinnassaan korostui usein ulkonäön ja olemuksen merkitys, sekä ohjaajan näkemys filmaattisuudesta. Useista Vaalan löydöistä tulikin vain yhden elokuvan tähtiä, mutta Ikosen ura taas jatkui poikkeuksellisen menestyksekkäästi.²⁸³

Näyttelijäkuntaa rakennettiin tähtilöytöjen lisäksi jo luvussa 2.2 käsittelemilläni yhteyksillä ulkomaille, sekä muiden alojen, kuten julkisuuden henkilöiden palkkaamisella. Heitä olivat muun muassa, tanssija Tuulikki Paananen, jonka uraa rakennettiin tietoisesti useiden roolien varaan. Suomi-Filmi onnistui rakentamaan elokuvissaan ja julkisuudessa, kuten *Suomi-Filmin Uutisaitan* sivuilla, vain yhtiön elokuvissa työskennelleen vakituisen näyttelijäkuntansa vuoteen 1938 mennessä. Yhtiön omien filmitähtien avulla haluttiin irrottautua teatterinäyttelijöiden käytöstä ja tehostaa tuotantoa, mutta myös korostaa filmitähdettä ja elokuvanäyttelijyyttä teatterissa erillisenä taidemuotona.²⁸⁴ Vakituinen näyttelijäkunta vaikutti myös yhtiön palkkaukseen, kun nuorille yhtiön kouluttamille näyttelijöille voitiin maksaa pienempää palkkaa, suurten kuukausipalkkaisten tähtien rinnalla.²⁸⁵

Tuotantojohtajat suosivat erityisesti kansainvälistä uraa tehneiden näyttelijöiden palkkausta, minkä nähtiin kruunaavan esiintyjän arvostuksen myös kotimaassa. Näin oli esimerkiksi Ruotsissa näytelleen Urho Somersalmen kohdalla hänen kansainvälisen uransa vaikuttaessa suuremman palkan taustalla.²⁸⁶ *Tukkijoella* -elokuvan miessankarin pääroolin tekevän Somersalmen sopimukseen oli jo kirjattu 15 000 markan peruspalkan päälle lisäpalkkiona 7500 markkaa, mikäli elokuva saadaan myytyä ulkomaiseen levitykseen, mistä oli tehty jo sopimus.²⁸⁷ Somersalmen sopimus oli palkkioltaan poikkeuksellinen. Se heijasteli hänen asemaansa teatteriammattilaisena sekä valmiina filmitähtenä, josta lehdet kirjoittivat ja joka tunnettiin myös Ruotsissa. Suomi-Filmissä 39-vuotiaana uransa aloittanut Somersalmi oli juuri oikean ikäinen elokuvien sankariroolien esittämiseen. Kansainvälistä uraa tehneiden

---

²⁸³ Saarikoski 1980, 29–34.

²⁸⁴ Nieminen 2004, 135–139.

²⁸⁵ Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁸⁶ Nieminen 2004, 127.

²⁸⁷ Välikirja Urho Somersalmen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Tukkijoella* 19.6.1928. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI; Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

tunnettujen tähtien lisäksi teatteritaustaisten vanhempien miesten, voidaan todeta olleen Suomi-Filmin eniten arvostamia näyttelijöitä heille maksettujen suurten palkkojen perusteella.²⁸⁸ Välikirjojen palkkamäärien pohjalta tekemäni taulukko vahvistaa tätä käsitystä vanhemmille teatteritaustaisille miesnäyttelijöille maksetuista suurimmista palkoista.²⁸⁹

Nuorten naisnäyttelijöiden palkkaus oli eri tasolla. Esimerkiksi Ikonen kuvailee elämäkerrassaan hänen ensimmäisen palkkionsa riittäneen talvitakin ostoon, jonka jälkeen summat vähitellen kasvoivat. Palkan lisäksi näyttelijät saattoivat saada myös käyttämänsä rooliasut itselleen. Ikonen kertoo muistelmissaan, kuinka välikirjoissa määritelty palkka veloitettiin pitämään salassa, eikä sitä saanut paljastaa tai vertailla ulkopuolisten kanssa. Miesnäyttelijöitä suosivalla alalla filmiyhtiöt saivat maksaa mitä vain halusivat. Ikonen muistelee, että 1930-luvulla naistähtien palkka ei ollut edes neljäsosaa miestähdille välikirjoissa luvatuista korvauksista.²⁹⁰ Todellisuudessa naistähtien palkka oli kuitenkin lähempänä puolta miestähtien palkasta.²⁹¹ Esimerkiksi elokuvasta *Kaikki rakastavat* (1935) Ikoselle maksettiin naispääosasta 2000 markkaa ja Tauno Palolle miespääosasta 4500 markkaa.²⁹²

Alusta alkaen sopimukseen kirjattiin filmauspalkkion olevan salainen, kuten käy ilmi *Nuoreen luotsiin* tehdyistä sopimuksista.²⁹³ Palkkiomäärien salaamisen syynä oli Suomi-Filmin pyrkimys estää näyttelijöitään vertaamasta palkkoja keskenään, sekä tästä seuraavia palkankorotuspyyntöjä. Yhtiö saattoi myös pyrkiä estämään palkkojen vertaamisen kilpailevien studioiden vastaaviin. Nieminen on kuitenkin todennut, kuinka Ikosta lukuun ottamatta elokuvissa uraansa luoneista näyttelijöistä kukaan ei päässyt siirtymään Suomi-Filmistä kilpailevan elokuvayhtiön tai teatterin palvelukseen.²⁹⁴ Erot näyttelijöiden ja henkilökunnan palkkojen välillä saattoivat myös vaikuttaa niiden salaamiseen. *Kaikki rakastavat* –elokuvan näyttelijäsopimuksista selviää, että nimekkäimmät teatteritaustaiset miestähdet Uuno Laakso, Jalmari Rinne ja Yrjö Tuominen moninkertaista palkkaa verrattuna naisnäyttelijöihin.²⁹⁵ Myöhemmin tunnetuimpien naisnäyttelijöiden palkkojen noston taustalla vaikutti Suomi-Filmin halu pitää kiinni suurimmista tähdistään, joista useat Ikosen tavoin saattoivat haluta siirtyä kilpailevien yhtiöiden, kuten SF:n palvelukseen.

---

²⁸⁸ Nieminen 2004, 69.

²⁸⁹ Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁹⁰ Saarikoski 1980, 48.

²⁹¹ Nieminen 2004, 76.

²⁹² Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

²⁹³ Välikirjat elokuvaa *Nuori luotsi* (1927). Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁹⁴ Nieminen 2004, 170.

²⁹⁵ Välikirjat elokuvaan *Kaikki rakastavat* (1935). Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

Useissa elokuvissa nähtyjien ja tunnettujen tähtien jatkuva palkkaus olisi parantanut elokuvien tuottoja ja helpottanut niiden markkinointia, mutta tähän ei ennen 1930-lukua siirrytty. Laineen mukaan vasta sotavuosina elokuvatähteyden merkitys elokuvien markkinoinnissa kasvoi ja samalla heidän elokuvakohtaisesti määritellyt palkkansa muutettiin kuukausipalkaksi.²⁹⁶ 1930-luvulta löytyy kuitenkin yksittäisiä näyttelijöitä, jotka erottuvat joukosta saaden jo vakiintuneempaa kuukausi- tai vuosipalkkaa, kuten ajan suurimpiin naistähtiin kuulunut Irma Seikkula.²⁹⁷ Aikaisemmista elokuvarooleistaan tunnettu Seikkula onnistui menestyksensä turvin neuvottelemaan itselleen suurempaa ja jatkuvampaa vuosipalkkaa elokuvakohtaisten korvausten lisäksi siirtyessään Suomi-Filmin palvelukseen vuonna 1937. Tämä näkyy Valentin Vaalan ohjaamasta *Juurakon Huldasta* (1937) tehdyssä näyttelijäsopimuksessa:

1:0 Neiti Irma Seikkula esittää Juurakon Huldan osan samannimisessä filmissä, saaden siitä korvaukseksi Smk. kymmenentuhatta (10.000:-) kertakaikkiaan. Tehtävään lopullinen hyväksyminen päätetään kuitenkin vasta koeilmauksen jälkeen.

(--)

3:0 Neiti Irma Seikkula sitoutuu siirtymään kokonaan Suomi-Filmi Oy:n palvelukseen hänen teatterisopimuksensa päättyessä Tampereen teatterissa keväällä 1938, jos Suomi-Filmi sitä haluaa, kuitenkin huomioonottaen neiti Seikkulan nykyisen filmisopimus Alho & Soldan yhtiön kanssa.

Tämä Suomi-Filmi Oy:n palvelukseen sitoutumiskausi kestää Suomi-Filmistä riippuen kolme (3) vuotta ja takaa Suomi-Filmi Oy. neiti Seikkulalle tällöin vuosipalkan, joka on viisikymmentä (50) prosenttia korkeampi hänelle samanaikaisesti teatterista tarjotusta.²⁹⁸

Sopimus kertoo teatterista ja kilpailevan yhtiön elokuvista tunnetun Seikkulan nauttineen arvostusta jo ennen kyseistä Hella Wuolijoen teoksen filmatisointia, mutta viimeistään sen valtava menestys lähes miljoonalla katsojalla oli hänelle läpimurto filmillisyyttä omaavana näyttelijänä. Hänestä tuli yksi kotimaisen elokuvan kulta-ajan valovoimaisimmista tähdistä. Keskeistä Seikkulan sopimuksen tekemisen taustalla oli myös hänen siirtymisensä kokonaan yhtiön palvelukseen vasta kun hänen kiinnityksensä Tampereen Teatteriin päättyisi, koska sieltä käsin tavanomainen elokuvanteko Helsingissä ei olisi ollut mahdollista.²⁹⁹

Seikkulan sopimus vahvistaa Suomen kansallisfilmografian pohjalta koostetun Elonet.fi -sivuston tietoja, jonka mukaan *Juurakon Huldasta* menestyksen jälkeen hän näytteli sotavuosina

---

²⁹⁶ Laine 1999, 132.

²⁹⁷ *Sopimus Irma Seikkulan ja Suomi-Filmi Oy:n välillä 13.5.1937*. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁹⁸ *Sopimus Irma Seikkulan ja Suomi-Filmi Oy:n välillä 13.5.1937*. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

²⁹⁹ Rytönen 2008, 137–141.

1939–1944 vain neljässä yhtiön elokuvassa, muun muassa Orvo Saarikiven ohjauksessa *Avoveteen* (1939). Seikkulan tähdittämät elokuvat herättivät myös kansainvälistä kiinnostusta.³⁰⁰ Seikkulan esimerkin tavoin elokuvakohtaisten palkkioiden mukaan tehdyt välikirjat kehittyivät Uusitalon mukaan kohti nimekkäiden näyttelijöiden kiinnittämistä kuukausi- ja jopa vuosipalkalla yhtiön palvelukseen. 1930-luvun puolivälissä osalle studion vakituisista näyttelijöistä alettiin maksaa jatkuvampaa kuukausi- tai vuosipalkkaa.³⁰¹ Tarkastelemissani sotien jälkeisissä 1940-luvun listoissa näyttelijöiden kuukausipalkoista niiden maksaminen oli jo vakiintunut useimpien näyttelijöiden osalta, sekä määrät hieman nousseet tunnetuimpien tähtien, kuten Lea Joutsenon³⁰², Regina Linnanheimon ja Tauno Palon kohdalla.³⁰³

Menestyneiden naisnäyttelijöiden lisäksi naistyöntekijöitä oli yleisesti Suomi-Filmissä miehiä vähemmän. He työskentelivät pääosin studion toimistotyöntekijöinä ja konttoristeina, jotka vastasivat myös luultavasti yhtiön arkistoinnista.³⁰⁴ Naisnäyttelijöiden palkat olivat parhaimpien konttoristien ja miessivuosien näyttelijöiden tasolla eli noin kolmanneksen tai neljänneksen miespääosien esittäjien palkkoja pienemmät, noudatellen naisten yleistä palkkausta 1930-luvun Suomessa.³⁰⁵ Näyttelijöiden taistelu paremman palkkauksensa puolesta näkyy välillisesti tarkastelemissani Suomi-Filmin välikirjoissa sekä näyttelijöiden työn ja arvostuksen kohoamisessa 1930-luvun lopulle tultaessa. Yhtiö halusi toimia mahdollisimman kannattavasti, mutta samalla pitää näyttelijöistään kiinni elokuvayhtiöiden välisen kilpailun kasvaessa, mikä johti palkkamäärien kasvattamiseen ja työehtojen parantamiseen. Kaikkia näyttelijöitä koskevaa yleistä työehtosopimusta ei saatu neuvoteltua vielä useaan vuosikymmeneen, näyttelijöiden liiton määrittelemää minimipalkkaa lukuun ottamatta.³⁰⁶

Suomi-Filmin palkkaamien näyttelijöiden vertailukohtaksi voidaan ottaa Reetta Hännisen tutkimat Helsingin Sanomien naistoimittajat. Hännisen mukaan naisia työskenteli kodin

---

³⁰⁰ Toiviainen & Riihimäki, sähköinen lähde s.a.:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv:%22kavi.elonet_henkilo_120960%22&

³⁰¹ Uusitalo 1994, 138.

³⁰² Joutsenon 1940-luvun elokuvia käsitellään Emilia Koivumäen pro gradu -tutkielmassa: ”*Kelpaan minä siellä missä muutkin*” *Säädyllyisyys ja huumori neuvottelemassa luokkarepresentaatioiden rajoja vuosien 1943–1946 Lea Joutseno -elokuvissa* (2018).

³⁰³ Näyttelijöiden palkat: Kuukausi palkka: Erikoiskorvaukset, 1945? Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1945, KAVI.

³⁰⁴ Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

³⁰⁵ Nieminen 2004, 75–76.

³⁰⁶ Työehdoiltaan parempien näyttelijäsopimusten neuvottelu kärjistyi lopulta 1960-luvulla näyttelijälakoon, joka oli yhtenä tekijänä television ja nuorisokulttuurimuotojen yleistymisen kanssa studiokauden elokuvateollisuuden loppuun. Ks. Saarikoski 1980, 197; Lounela 2006, 291–293.

ulkopuolella 1920–1930-lukujen vaihteen Suomen kaupungeissa jo yleisemmin ja heidän palkkauksensa noudatteli perhepalkka -periaatetta, jossa naimisissa olevat miehet ansaitsivat muita enemmän, koska heillä oli perhettä elätettävänä. Miestyöntekijöiden korkeampaa palkkaa suhteessa naistyöntekijöihin pidettiin aikakaudella normaalina käytäntönä.³⁰⁷ En löytänyt Suomi-Filmin välikirjoista suoria mainintoja perhepalkan käytöstä, mutta jos sitä sovellettiin, selittää se osaltaan vanhemmille miesnäyttelijöille maksettuja korkeampia palkkoja. Nieminen mukaan naimisissa olevat vanhemmat herrat saivat korkeampaa palkkaa suhteessa naisiin ja sivuroolien nuorempiin miehiin.³⁰⁸ Hännisen mukaan toimittajien palkkoja myös neuvoteltiin pitkälle sotien jälkeenkin vielä henkilökohtaisesti.³⁰⁹ Lehdissä 1920–1930-luvuilla työskennelleiden naisten ansiot olivat alemmissa palkkaluokissa, vaikka miestyöntekijöiden palkoissa oli enemmän hajontaa, ne nousivat myös ylempiin palkkaluokkiin.³¹⁰ Välikirjojen pohjalta havainnoimani Suomi-Filmin palkkauskäytännöt ja palkanmäärät vertautuvat Hännisen tulkitsemiin Helsingin Sanomien toimittajien palkkoihin. Laineen mukaan Suomi-Filmissä palkat neuvoteltiin yksittäistapauksina ja niiden suuruus määräytyi erityisesti teknisellä puolella hierarkkisen aseman mukaan.³¹¹

Tarkasteltaessa välikirja-aineiston pohjalta Suomi-Filmin palkkauskäytäntöjä muodostuu kuva omia etujaan tarkasti valvovasta yhtiöstä, joka pyrki näyttelijöidensä rekrytoinnissa taloudelliseen tehokkuuteen, sekä osaavasta henkilökunnastaan kiinni pitämiseen. Välikirjojen säilyttäminen tuki näitä pyrkimyksiä ja pohjautuen työläinsäädäntöön ja yhtiön omien palkkauskäytäntöjen tavoitteisiin. Oikeudellisten kysymysten turvaamisen lisäksi yhtiön arkistointitoiminnassa ei kuitenkaan tunnistettu välikirjojen myöhempää kulttuurihistoriallista merkitystä elokuvatuotannon historiakuvan luojina. Näyttelijät sidottiin välikirjojen ehtojen avulla aluksi yksittäisiin elokuviin kertapalkkioilla ja 1930-luvun kuluessa pidempiaikaisilla kuukausi- ja jopa vuosipalkoilla useissa yhtiön elokuvatuotannoissa esiintymiseen.

Palkan määrän lisäksi välikirjoissa näyttelijöistä käytetyt tittelit paljastavat heidän arvostuksestaan yhtiöissä. 1920-luvulla suosittiin erityisesti vanhempia ja teatteritaustan kautta kokemusta omaavia miesnäyttelijöitä, joita arvostettiin eniten ja jotka nauttivat yhtiön näyttelijöistä suurinta palkkaa. Salassa pidettävä palkan määrä perustui henkilökohtaiseen sopimiseen. Siirtyminen samojen näyttelijöiden vakituisempaan, sekä teatterin ulkopuolelta

---

³⁰⁷ Hänninen 2019, 121–123.

³⁰⁸ Nieminen 2004, 68–70.

³⁰⁹ Hänninen 2019, 125–135.

³¹⁰ Hänninen 2019, 125–135.

³¹¹ Laine 1999, 132–133.

löydettyjen ja koulutettujen näyttelijöiden käyttöön johtui siitä, että heidät haluttiin palkkauksen avulla pitää varmemmin Suomi-Filmin palveluksessa. Naisnäyttelijöiden palkkaus ei noussut miesten tasolle, mihin vaikutti heidän vähäisempi arvostuksensa ja suurempi vaihtuvuutensa elokuvien välillä. Poikkeuksen muodostivat yhtiön tunnetuimmiksi nousseet naistähdet, jotka menestyksensä myötä saivat neuvoteltua itselleen parempaa kuukausipalkkaa. Naisnäyttelijöiden palkkaus vertautuu 1920–1930-lukujen muiden alojen, kuten toimittajien palkkauskäytäntöihin. Seuraavassa luvussa syvennyn tarkemmin näyttelijäsopimusten sisällön ja merkintöjen kautta muodostuvaan palkkausta laajempaan kuvaan Suomi-Filmin elokuvavalmistustoiminnasta.

3.3 Välikirja-sopimusten muodostama kuva elokuvien valmistamisesta

Näyttelijäsopimusten kautta voidaan muodostaa käsitys siitä, miten Suomi-Filmi operoi elokuvanvalmistustoiminnassa, sekä millaista kehitystä siinä tapahtui. Tässä luvussa tarkastelen, miten näyttelijöiden kanssa solmitut välikirja-sopimukset heijastelevat yhtiön kehitystä varhaisesta yksittäisten elokuvien valmistamisesta kohti organisoidumpaan usean elokuvan yhtäaikaista tuotantoa. Sidon näyttelijäsopimukset laajempaan kontekstiin kysymällä, mitä niiden kautta voidaan saada selville suomalaisten elokuvayhtiöiden toiminnasta 1920–1930-luvuilla.

Suomi-Filmin toiminnan kahdelta ensimmäiseltä vuosikymmeneltä yhtiön arkistossa on säilynyt näyttelijöiden kanssa solmittuja välikirjoja vuosilta 1927–1939.³¹² Ne edustavat vain hieman yli puolta eli 24 tuotantoa yhteensä 40:sta studion tuona aikana valmistamasta pitkästä fiktioelokuvasta.³¹³ Vuosina 1919–1926 valmistetusta 13:sta elokuvasta tehtyjä näyttelijäsopimuksia ei ole arkistossa säilynyt. Niitä kuitenkin varmasti tehtiin, koska kyseisten elokuvien valmistukseen liittyviä muita aineistoja on säilynyt kuten *Ollin oppivuosien* kuvakäsikirjoitus sekä *Anna-Liisan* levityssopimuksia.³¹⁴

---

³¹² Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

³¹³ Suomi-Filmi Oy:n tuottamat pitkät elokuvat 1927–1939 hakutulos. Elonet.fi. Sähköinen lähde: https://kavi.finna.fi/Search/Results?sort=main_date_str+asc&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%22&filter%5B%5D=%7Eformat%3A%221%2FVideo%2Ffeature%2F%22&filter%5B%5D=search_daterange_mv%3A%22overlap%7C%5B1927+TO+1939%5D%22&filter%5B%5D=author2_id_role_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_111432%23%23%23fmp&type=AllFields.

³¹⁴ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo. Suomen kansallisfilmografia -kirjasarjasta ja sen tietojen pohjalta koostetulta Elonet.fi sivustolta löytyy myös listaukset tämän aikakauden elokuvien näyttelijöistä, joita on kerätty

Kadonneet välikirjat edustavat suomalaisten mykkäelokuvien tuotantoon liittyviä aineistoja, joita on itse elokuvien lisäksi säilynyt Suomessa ja kansainvälisestikin vähän, niiden huonon kunnan ja arkistoinnin puutteellisuuden vuoksi.³¹⁵ Vasta suurten studioiden, kuten Suomi-Filmin toiminta loi paremmat mahdollisuudet elokuvien ja niiden tuotannollisten aineistojen säilymiselle, koska ne olivat yrityksinä ja toimintatavoiltaan vakiintuneempia kuin yksittäiset elokuvayrittäjät tai lyhytikäisiksi jääneet pienemmät tuotantoyhtiöt.³¹⁶ Suomi-Filmin vanhimpia sopimuksia on hävinnyt eniten, mikä korreloi elokuvien vähäisemmän tuotantomäärän kanssa yhtiön toiminnan vielä hakiessa muotoaan.³¹⁷

Välikirjojen vähäistä määrää selittävät niukasti säilyneiden mykkäfilmien tuotantomateriaalien ja Suomi-Filmin toiminnan ensimmäisen vuosikymmenen järjestäytymättömyyden lisäksi niiden arkistointiin liittyvät tekijät. Sopimuksia arkistointiin yhtiön omien tarpeiden mukaan tuotannossa oleviin elokuvaan tuotantopäälliköiden ja sihteerien pöydille.³¹⁸ Sopimusten aktiivivaiheen käytön päättyessä niiden säilyttämiselle ei ole ollut enää tarvetta paitsi tekijänoikeuksia koskevissa tapauksissa. Välikirjojen pysyvää arkistointia ei myöskään vaadittu vuoden 1922 työsopimuslaissa.³¹⁹ Muutot olivat tilanteita, jotka saattoivat vaikuttaa yhtiön arkistoaineiston hävittämiseen. Suomi-Filmin toimisto muutti vuonna 1926 uusiin tiloihin Hakasalmenkadun ja Pohjois-Esplanadin kulmaan yhdessä vastahankitun Suomen Biografi Oy:n kanssa.³²⁰ Myös myöhempien vuosien muutot vaikuttivat arkiston säilymiseen, kuten kerroin luvussa 1.2.

Yhtiön arkistonpidon ja erityisesti näyttelijäsopimusten säilyttämisen taustalla vaikutti yrityksen jatkuvuuden turvaaminen taloudellisesti epävarmoina aikoina. 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alkupuolella yhtiö pysyi toiminnassa pankin lainoilla, ja kirjanpidon avulla sen heikko taloudellinen tulos saatiin näyttämään positiiviselta.³²¹ Tarkastelemieni välikirjojen pohjalta en huomannut, että näyttelijöiden, kuten Ansa Ikosen kasvavalla maineella olisi ollut vaikutusta sopimusten näkemiseen kulttuurihistoriallisesti merkittävänä ja sitä kautta niiden kattavampaan arkistointiin. Ennemmin tunnetuimpien tähtien kanssa tehtiin sopimuksia

---

elokuvien alkutekstien lisäksi myös sopimusaineiston perusteella. Ks. *Suomen kansallisfilmografia* osat 1–12 (1996–2005), Elonet.fi.

³¹⁵ Salmi 2002, 14; Piispa & Junttila 2013 sähköinen lähde: <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=1919-1929>.

³¹⁶ Salmi 2002, 12–13.

³¹⁷ Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo.

³¹⁸ Outi Hupaniitun sähköpostiviesti, 19.10.2020 & 9.11.2020; Olavi Similän sähköpostiviesti, 20.10.2020.

³¹⁹ Työsopimuslaki 1.6.1922. Sähköinen lähde: https://fi.wikisource.org/wiki/Ty%C3%B6sopimuslaki_1922.

³²⁰ Uusitalo 1994, 59.

³²¹ Uusitalo 1994, 81–82; Laine 1999, 129–130.

useammin kuin muiden näyttelijöiden ja niistä haluttiin pitää taloudellisessa mielessä tarkemmin kiinni, jotta he eivät siirtyisi kilpailevien filmiyhtiöiden palvelukseen.

Yhtiön arkistosta löytyvät ensimmäiset sopimukset on tehty 1920-luvun lopun mykkäelokuviin *Noidan kirot* (1927), *Vaihdokas* (1927) ja *Nuori luotsi* (1928).³²² *Noidan kirojen* ja *Nuoren luotsin* välikirjoista löytyy vain pieni osa 4–6 sopimusta elokuvaa kohden, mutta *Vaihdokas* -elokuvasta sopimuksia löytyy jo kattavammin lähes kaikilta keskeisiltä näyttelijöiltä.³²³ Puutoksia on myös havaittavissa, kuten *Nuoren luotsin* miespääosan esittäneen Joel Rinteen kohdalla, jonka sopimus arkistosta puuttuu.³²⁴ Sopimuksia on luultavasti tehty kokonaisuudessaan enemmän, koska 1920-luvun lopun elokuvissa kreditoituja näyttelijöitä oli 8–14.³²⁵ Sopimuksista on säilytetty arkistossa vain studion palkkalistoilla olevien näyttelijöiden välikirjat, joita pidettiin säilyttämisen arvoisina, koska niihin voitiin tarpeen vaatiessa palata ja ne velvoittivat yhtiötä maksamaan näyttelijöilleen lupaamansa palkkiot, vaikka niiden maksuajat venyivät.³²⁶ Arkistossa ei ole säilynyt tietoa siitä keiden kanssa välikirjoja tehtiin, mutta luultavasti vain studion palkkalistoilla olevien ja elokuvissa kreditoitujen näyttelijöiden kanssa, muille maksettaessa kuvakohtaista palkkaa. Sopimusten säilyttämisellä pyrittiin turvaamaan yhtiön toiminnan jatkuvuutta esimerkiksi tapauksissa, joissa näyttelijä joutui keskeyttämään elokuvan tekemisen, kuten kävi Eero Vepsälän kuollessa elokuvan *VMV 6* (1936) kuvausten aikaan. Hänet oli palkattu esiintymään sivuroolissa ”Amerikan Väiskin” roolissa, mutta lopullisessa elokuvassa hänet on jätetty kreditoimattomaksi salakuljettajaksi. Sopimukseen on merkitty punaisella kynällä alleviivaten: ”Työ lopetettu kesken”.³²⁷

Suomi-Filmi Oy:n arkistossa säilyneet näyttelijöiden elokuvakohtaiset välikirjat vuosilta 1927–1939, taulukon pohjalta voidaan nähdä trendejä välikirjojen määrän kasvussa. Taulukko antaa myös viitteitä siitä, minkä elokuvien välikirjat nähtiin säilyttämisen arvoisina niiden aktiivikäytön jälkeen.

---

³²² Välikirjat elokuvaan *Noidan kirot* (1927), *Nuori luotsi* (1927) ja *Vaihdokas* (1928). Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³²³ *Vaihdokas*-elokuvan välikirjat 1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

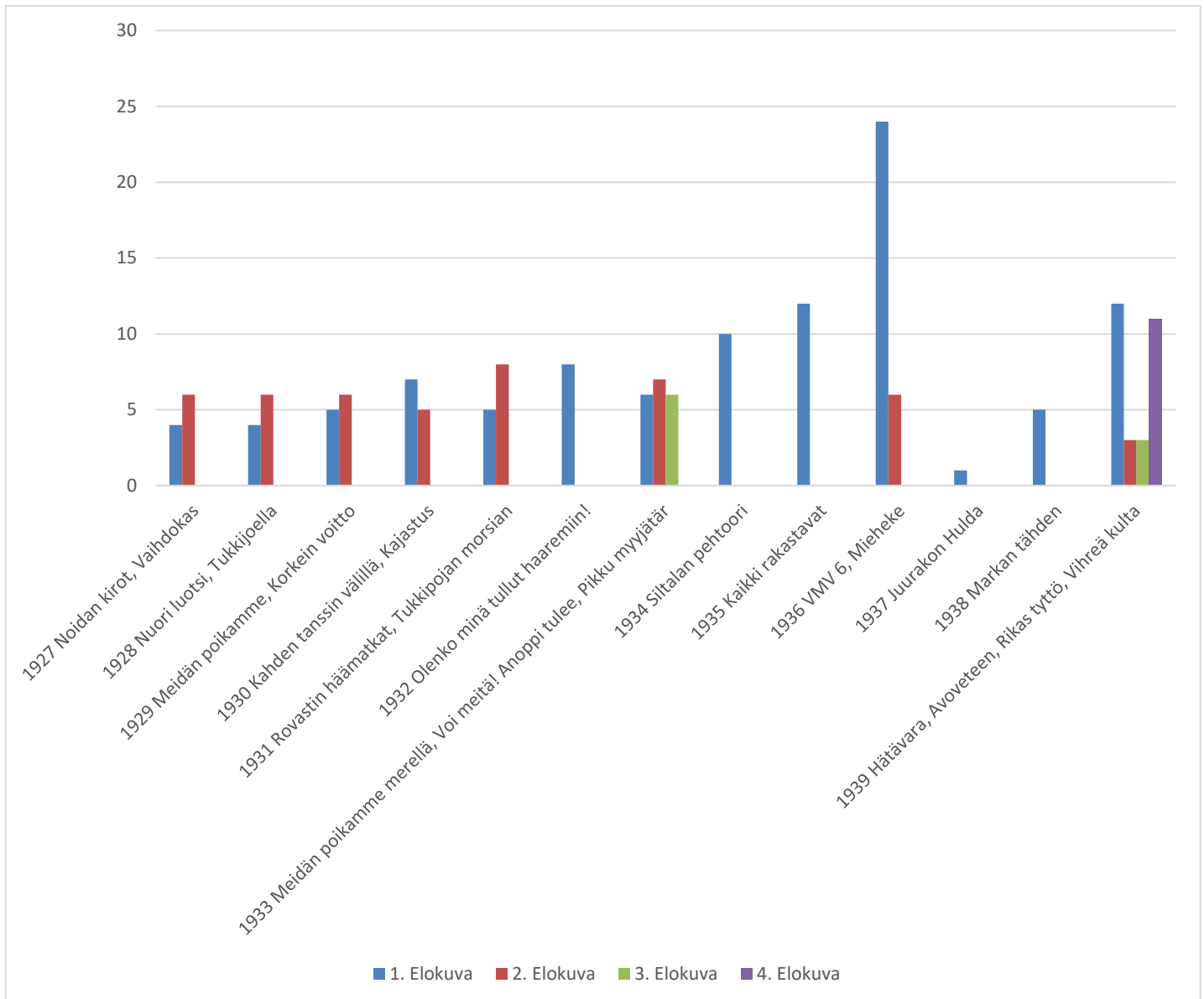
³²⁴ *Nuori luotsi* -elokuvan välikirjat 1927. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³²⁵ Ks. *Noidan kirot*. Elonet.fi. Sähköinen lähde: https://elonet.finna.fi/Record/kavi.elonet Elokuva_117395.

³²⁶ Sopimuksiin tehdyistä merkinnöistä paljastuu muun muassa se, oliko sovitut palkkiot maksettu tai oliko sopimukset irtisanottu. Ks. Välikirja Gunnar Calenius’en ja Suomi-Filmin välillä 15.6.1929; Sopimus Eero Vepsälän ja Suomi-Filmin välillä 1.6.1935; Sopimus Britta Wikströmin ja Suomi-Filmin välillä 17.11.1937. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³²⁷ Sopimus Eero Vepsälän ja Suomi-Filmin välillä 1.6.1935. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

Suomi-Filmi Oy:n arkistossa säilyneet elokuvakohtaiset välikirjat vuosilta 1927–1939

Taulukon mukaisesti näyttelijöiden määrä, noin 8–14 elokuvittain, voidaan suhteuttaa säilyneiden välikirjojen lukumäärään. Tutkimaltani ajanjaksolta säilyneiden välikirjojen lukumääriin täytyy suhtautua varauksella, koska niitä on voitu poistaa sekä kadota yhtiön toimintahistorian aikana. Kreditoitujen ja nimettyjä osia esittävästä näyttelijöistä suurimman osan kanssa välikirjat mitä todennäköisimmin tehtiin, joten puuttuvien välikirjojen määrät voidaan tätä kautta päätellä. Arkistosta löytyvien ja sieltä kadonneiden välikirjojen vertailu kertoo niiden säilyttämiseen liittyneistä arvostuksista yhtiössä. Taulukon perusteella tietyistä samoina vuosina tuotetuista elokuvista välikirjoja on säilynyt enemmän kuin toisista, mikä voi todistaa yhtiön epäorganisoiduista postoista ja hävittämisestä sekä asiakirjojen sattumanvaraisesta saamisesta KAVI:n päätearkistoon. Välikirjojen säilyneissä määrissä näkyy

kuitenkin kasvava trendi 1920-luvun lopusta 1930-luvun lopulle asti yksittäisten vuosien vähäisemmistä määristä huolimatta. Tämä korreloi Suomi-Filmin elokuvien tuotantomäärän kanssa, joka kasvoi jopa kuuteen vuoteen 1939 tultaessa.³²⁸

Välikirjojen määrän kasvaminen kertoo Suomi-Filmin elokuvanvalmistus- ja arkistointitoiminnan kehittämisestä ja vakiintumisesta 1930-luvulle tultaessa. Kilpailu ja yhtiön aseman turvaaminen alkoivat samaan aikaan vaikuttaa enemmän arkistoinnin vaatimusten taustalla. Erityisesti SF:n aloittaessa tuotantonsa, haluttiin Suomi-Filmissä solmia välikirjoja enemmän ja kattavammin ehdoin. Eniten välikirjoja on säilynyt elokuvasta *VMV6*, joka muodostaa poikkeuksen suhteessa muihin säilyneisiin välikirjojen määriin. Elokuvasta säilyi näin paljon välikirjoja sattumalta tai siitä syystä, että siihen tehtiin poikkeuksellisen paljon välikirjoja ja niitä arkistoiattiin kattavammin yhdessä muiden elokuvan valmistusta koskevien asiakirjojen kanssa.

Tutkimistani välikirjoista suurin osa edustaa kertakorvauksella tiettyä elokuvaa tai elokuvia varten palkattujen näyttelijöiden kanssa tehtyjä sopimuksia.³²⁹ Yksittäisiä elokuvia varten tehtyjen sopimusten suurta määrää, mikä näkyy myös palkattujen henkilöiden suuressa vaihtuvuudessa³³⁰, selittää Suomi-Filmin varojen vähyys toiminnan ensimmäisellä vuosikymmenellä, jolloin elokuvia tuotettiin vain muutama vuodessa. Näyttelijät palkattiin elokuvittain, mutta projektista toiseen jatkavaa varsinaista henkilökuntaa oli Uusitalon mukaan Suomi-Filmissä 1920-luvulla vielä vähän. Vuosikymmenen puoliväliin mennessä heidän määränsä kasvoi yhdeksästä seitsemääntoista.³³¹ Tätä tukee myös taulukosta nähtävä välikirjojen määrän lisääntyminen.

Suomi-Filmin henkilökunnan määrä kasvoi yhtiön perustamisesta lähtien 1930-luvun lopulle asti, josta on osoituksena myös arkistossa säilyneet henkilökorttiaineistot, joissa on tietoja yrityksen työntekijöistä.³³² Henkilökorttiaineistojen sijaan olen keskittänyt näyttelijäsopimuksiin, jotka sisältävät enemmän tietoa työntekijöiden palkkaukseen ja sen ehtoihin liittyen. Vuonna 1935 Suomi-Filmin teknisen henkilökunnan määrä oli jo noin 60 henkilöä, mikä mahdollisti kahden kokoillan näytelmäelokuvan yhtäaikaisen valmistamisen. Yhtiön nopea tuotantotahti vaati erikoistuneen henkilökunnan jatkuvaa työskentelyä uusien

---

³²⁸ Laine 1999, 120–121.

³²⁹ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³³⁰ Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

³³¹ Uusitalo 1994, 55.

³³² Ba Henkilökortit. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

filmien parissa.³³³ Nieminen on selvittänyt studion elokuvatuotantoja varten palkkaaman henkilökunnan määrää, joka sekä kasvoi 1920–1930-luvun vaihteen noin 40–70 työntekijästä 1930-luvun lopun 180 työntekijään.³³⁴ Kehityksen taustalla vaikutti tuotettujen elokuvien lukumäärän kasvamisen lisäksi siirtyminen äänielokuvien tekemiseen, mikä vaati enemmän erikoistunutta työvoimaa. 1930-luvun alun talousvaikeuksissa kamppaileva yhtiö joutui kuitenkin hetkellisesti vähentämään työntekijöidensä määrää ja leikkaamaan jäljelle jääneen henkilökunnan palkkoja, johtoporrasta lukuun ottamatta.³³⁵ Varsinaisen studiolle vakituisesti työskentelevän ja kuukausipalkkaisen henkilökunnan määrä kasvoi vasta 1930-luvulla tuotannonjohtaja Orkon tehostamisen kaudella. Kasvusta huolimatta kokonaisuudessaan elokuvaprojekteissa työskentelevien lukumäärä taas väheni vuosikymmenen lopulla studiojärjestelmän paremman toimivuuden ja kustannusten säästämisen takia.³³⁶

Välikirjojen aktiivisen käytön jälkeen niitä säilytettiin sopimuksia käyttävien henkilöiden ja sihteereiden hallussa, jotka olivat aikakauden työmarkkinoiden mukaisesti luultavasti naisia. He hoitivat luultavasti arkistointia muiden töidensä ohessa, eikä palkkaus ei ollut yhtiön miestyöntekijöiden ja johdon tasolla.³³⁷ Hännisen mukaan sanomalehtialalla avustavissa tehtävissä arkistonhoitajina ja konekirjoittajina työskenteli tyypillisesti naisia.³³⁸ Sopimusten päätearkistoiselle pidemmäksi ajaksi ei ollut perusteita vaan elokuvakohtaisiin sopimuskansioihin kohdistui Suomi-Filmin toiminnan vähentyessä myöhempinä vuosikymmeninä yhtiön omia poistoja. Kaikkien elokuvissa työskennelleiden sopimuksia ei ole säilynyt, mikä voidaan päätellä vertailemalla eri elokuvien kansioissa säilyneitä sopimuksia ja niiden määriä keskenään.³³⁹

Sopimusten säilyttäminen palveli yhtiön henkilökunnan välisen palkkakilpailun estämistä sekä ulkoista kilpailua osaavasta henkilökunnasta SF:n kanssa, minkä vuoksi arvostetuimpien työntekijöiden sopimuksia haluttiin säilyttää. Säilyneiden näyttelijäsopimusten joukosta löytyy kuitenkin hajanaisesti sekä pää- että sivuroolien näyttelijöitä, mikä todistaa tapahtuneista poistoista ja asiakirjojen häviämisestä. Suomi-Filmin ei-aktiiviseen toimintaan liittyvän asiakirjahallinnan voi todeta olleen heikosti organisoitua, mikä ei ollut oman aikansa yritysarkistoille mitenkään epätyypillistä. Näyttelijäsopimusten tietojen suojelemisen taustalla

---

³³³ Gomery 1986, 15; Uusitalo 1999, 62–79.

³³⁴ Nieminen 2004, 72.

³³⁵ Uusitalo 1994, 105.

³³⁶ Nieminen 2004, 72.

³³⁷ Nieminen 2004, 75: Outi Hupaniitun sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

³³⁸ Hänninen 2019, 75.

³³⁹ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

vaikutti Suomi-Filmin halu suojata toimintaansa ja siihen liittyviä julkisuukuvansa kannalta haitallisina pitämiään aineistoja, kuten toisen maailmansodan aikaisia aineistoja yhteistyöstä saksalaisen elokuvateollisuuden kanssa.³⁴⁰ Tämä on rajoittanut aineistojen tutkimuksellista käyttöä erityisesti, kun ne olivat vielä yrityksen omassa hallussa.

Vuosikymmenen vaihteen taloudelliset, tuotannolliset ja hallinnolliset vaikeudet näkyvät luvussa 2.3 käsiteltyjen kirjallisuussopimuksiin liittyvien maksujen myöhästymisen lisäksi myös näyttelijäsopimuksissa. Somersalmen sopimukseen on käsin kirjattu näyttelijän palkkion loppuosan tultua maksetuksi vasta 15.10.1929 eli lähes vuosi alkuperäisen maksupäivän jälkeen. Sopimuksessa kuitenkin luki, että palkka: ”maksetaan heti sen jälkeen, kun filmaus on suoritettu loppuun.”³⁴¹ *Korkein voitto* (1929) -elokuvassa naispääosan esittävä Kerstin Nylander taas joutui kustantamaan kaikki filmissä tarvittavat puvut, mutta sai suhteessa enemmän palkkaa.³⁴² Käytäntö, jossa näyttelijät vastasivat itse omien roolipukujensa hankkimisesta, periytyi välikirjakäytännön tavoin teatterista.³⁴³ Pukujen valmistaminen oli kallista, ja Suomi-Filmi halusi säästää kulujaan palkkaamalla jo asemansa vakiinnuttaneen näyttelijän Nylanderin, jolta pukuja löytyi tai jolla oli mahdollisuus hankkia niitä. Tosin kävi *Vaimokkeen* kuvauksissa vuonna 1936, kun ensimmäisen filmiroolinsa tekevälle Ikoselle piti teettää kaikki puvut kuuluisan Hjördis Melenin muotisalongissa Helsingissä.³⁴⁴ Myöhemmin myös Ikonen sai maineensa karttuessa pitää hänelle elokuvia varten valmistettua pukuja.

Elokuvanäyttelijöiden omaa ammattiryhmää ei 1920–1930-luvuilla ollut olemassa, vaan elokuvaan palkattiin lähinnä teatteritaustaisia ammattinäyttelijöitä, sekä pienempiin rooleihin näyttelijäkokemusta omaamattomia henkilöitä. Suomi-Filmin välikirjojen perusteella yhtiön ensimmäiset näyttelijät ja pääosanesittäjät, kuten Jalmari Rinne tulivat Helsingin Kansallisteatterista. Tämä johtui siitä, että teatterinäyttelijöitä haettiin useimmiten elokuvastudion läheisyydestä Helsingistä ja harvemmin muiden Suomen kaupunkien teattereista, koska yhtiö halusi välttää toisilla paikkakunnilla työskentelevien näyttelijöiden

---

³⁴⁰ Ks. Hf: 1 Suomalaisten filmitaiteilijoiden vierailu Saksaan 1942. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1942, KAVI; Jari Sedergrenin väitöskirja: *Filmi poikki... Poliittinen elokuvasensuuri Suomessa 1939–1947* (1999).

³⁴¹ Välikirja Urho Somersalmen ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Tukkijoella*, 19.6.1928. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³⁴² Välikirja Kersti Nylanderin ja Suomi-Filmi Oy:n välillä elokuvaan *Päävoitto (Korkein voitto)*, 5.2.1929. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³⁴³ Lounela 2004, 136.

³⁴⁴ Saarikoski 1980, 35.

etsimisestä, muutosta ja elatuksesta koituvia kustannuksia.³⁴⁵ Poikkeuksiakin tehtiin, kuten edellisessä luvussa esittelemässäni Irma Seikkulan tapauksessa.

Tutkimieni arkistoaineistojen pohjalta Karun johtajankauden aikana Suomi-Filmissä luotiin elokuvanvalmistustoiminnan perusteet, sekä omaksuttiin teatterin puolelta näyttelijöiden palkkauksessa käytetty välikirjakäytäntö. Teatteritaustan tuomaa kokemusta korostettiin ja arvostettiin elokuvien saamassa julkisuudessa ja markkinoinnissa. Tunnetut teatterinäyttelijät kuten Rinne, jotka palkattiin elokuvien pääosiin nauttivat kohtalaisen korkeaa palkkaa suhteessa naisnäyttelijöihin ja sivuosien esittäjiin.³⁴⁶ Ensijaisesti teatterissa uraansa tekeville näyttelijöille elokuvat tarjosivat tarpeellisia ja kertapalkkioiltaan korkeita sivuansioita näyttämötyön ohessa, mutta se tarkoitti käytännössä pitkiä ja raskaita työpäiviä kuvauksissa odotteluineen.³⁴⁷ Näyttelijät käyttivät teatterituotannoista liikenevän vapaa-aikansa filmauksiin, jotka ajoittuvat usein ulkokuvauksiin soveltuviin kesäkuukausiin, jolloin myös teattereiden näytöskaudesta oli taukoa. Näyttelijät halusivat myös kartuttaa kokemusta uudenlaisesta kameran edessä näyttelemisestä.³⁴⁸

Elokuvan valmistuksen teknisestä puolesta näyttelijöiden ohjaamisen sijaan kiinnostuneemmalla Karulla oli kokemusta teatterialalla toimimisesta. Karun ajan Suomi-Filmissä vuosina 1919–1933 näyttelijöiden arvostettu samalla tavoin, kuin teknisestä puolesta vastaavia elokuvantekijöitä, mikä näkyy välikirjojen yksinkertaisuudessa ja niiden tarkentavien ehtojen vähyytenä.³⁴⁹ Teatterinäyttelijöitä käytettiin pääosin ennen Suomi-Filmin siirtymistä vähitellen 1930-luvulta lähtien teatterikokemusta omaamattomien ”amatöörinäyttelijöiden”, sekä itse kouluttamiensa esiintyjien käyttöön elokuvissaan. Orkon aika edusti äänielokuvaan siirtymisen alkuvaiheita, joka muutti elokuvanäyttelemistä keskeisesti. Hänen näyttelijöitä ja elokuvatahteyttä määrittävässä ideologiassaan elokuvanäyttelemisen poikkesi lähikuvien mahdollistavassa vähäeleisyydessä keskeisesti teatterinlavalla esiintymisestä.³⁵⁰ Omien näyttelijöiden käytön vakiintuminen liittyi myös Suomi-Filmin erikoistuneen henkilökunnan määrän kasvattamiseen 1930-luvulla.³⁵¹ Asiaa korostettiin myös julkisuudessa oman *Elokuvalehden* sivuilla.

---

³⁴⁵ Terho, Oinonen, Ylitalo 2006, 121.

³⁴⁶ Liite 2. Taulukko Suomi-Filmin näyttelijöiden palkoista 1927–1939.

³⁴⁷ Saarikoski 1980, 38–39, 56–57.

³⁴⁸ Lounela 2004, 281; Terho, Oinonen, Ylitalo 2006, 121.

³⁴⁹ Dd: Työsopimukset ja todistukset. Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1939, KAVI.

³⁵⁰ Risto Orko: Suomalainen filmitähti tänään ja huomenna. *Suomen Kinolehti* 01.03.1934 no 3, 36–37.

³⁵¹ Nieminen 2004, 68–72.

Välikirja-aineiston perusteella Suomi-Filmin toiminta kasvoi ja monipuolistui 1920-luvun vaihteesta 1930-luvun lopulle tultaessa, jolloin studioelokuvan kultakausi alkoi olla käsillä juuri ennen sotavuosien siihen aiheuttamaa katkosta. Varhaisimpia elokuvia koskevien välikirjojen puuttuminen arkistosta kokonaan vuosilta 1919–1926 heijastelee yleistä mykkäelokuvia ja niiden valmistusta koskevien aineistojen puutteellisuutta, sekä yhtiön toimintatapojen vakiintumattomuutta. Välikirjoja on säilynyt arkistossa vuosilta 1927–1939, mutta vain hieman yli puolesta tuona aikana tuotetuista elokuvista. Sopimusten vähäistä määrää osana yhtiön arkistoa selittää myös se, että niitä säilytettiin lähinnä yhtiön omaa tarvetta varten, joita olivat sen toiminnan jatkuvuuden turvaaminen, oikeudelliset ja taloudelliset kysymykset ja kilpailu muiden elokuvayhtiöiden kanssa. Välikirjojen aktiivivaiheen käytön jälkeistä arkistointia ei nähty relevanttina. Suomi-Filmin muiden elokuvien valmistustoimintaa koskevien aineistojen ja myöhempien välikirjojen pohjalta voidaan päätellä sopimusaineiston olleen muodostuessaan paljon kattavampi. Säilyneiden välikirjojen määrät kasvavat pääsääntöisesti 1920-luvun lopusta 1930-luvun lopulle asti, mikä kertoo yhtiön elokuvien valmistusmäärien kasvusta, sekä arkistointitoiminnan kehittymisestä. Välikirja-aineiston määrän kasvu ja sisällön yksityiskohtaistuminen kertovat Suomi-Filmin nousseen 1920–1930-luvun taloudellisista vaikeuksien jälkeen tuotannon tehostamisen avulla ja menestyselokuvilla elokuva-alan huipulle. Tämä myös mahdollisti välikirja-sopimusten määrän kasvamisen ja niiden kattavamman säilymisen.

4 Lopuksi

Suomi-Filmi Oy:n arkisto voi monikerroksisena historiantutkimuksen lähdeaineistona kertoa paljon yhtiön vaiheista. Historiansa aikana kontekstuaalisen tiedon köyhtymistä kokeneen arkiston kautta syntyy kuva elokuvayrityksen toiminnasta, jossa yhdistyvät liiketoiminnalliset realiteetit, sekä taiteellisten päämäärien saavuttamiseksi tehty työ. Suomi-Filmistä rakennettiin 1920–1930-lukujen aikana kokonaisvaltainen elokuvayhtiö, joka myöhemmin vuosikymmeninä osallistui yhteiskunnallisesti merkittävien tapahtumien, kuten sotavuosien ja niiden jälkeisten vuoden 1952 olympialaisten filmaukseen. Nykyään suomalaisen studiodauden elokuvista myös puhutaan yhtiön nimenmukaisesti pelkästään ”suomifilmeinä”. Tätä kehitystä Suomi-Filmin arkisto asiakirjaryhmineen heijastelee kokonaisuudessaan.

Yhtiön arkisto alkoi muodostua heti luontaisen kertymän kautta sen perustamisvuodesta 1919 alkaen synnyttäen hallinnollisia asiakirjoja, kuten pöytäkirjoja. Arkiston muodostumista sääтели lainsäädännön sijaan yhtiön omat liiketoiminnalliset tarpeet, kuten toiminnan jatkuvuuden turvaaminen suhteessa kilpaileviin elokuva-alan toimijoihin. Työsopimusten säilyttämisessä yhdistyivät Suomi-Filmin tarve säilyttää asiakirjoja palkkakilpailun estämiseksi ja osaavasta henkilökunnasta kiinnipitämiseksi, sekä työlainsäädännön vaatimukset niiden säilyttämiselle. Muista laeista yrityksen arkistonmuodostumiseen vaikuttivat kirjanpitolaki ja osakeyhtiölaki, jotka vaativat virallisten asiakirjojen, kuten hallituksen ja johtokunnan pöytäkirjojen, tiliasiakirjojen, sekä osakekirjojen säilyttämistä, mutta vain määrääjäksi. Suomi-Filmin arkisto on ollut tarkkarajaisen ja yhteen paikkaan koottujen asiakirjojen kokonaisuuden sijaan elokuvien valmistus-, levittämis-, sekä esittämistoimintaa aktiivisesti palveleva. Sen osia säilytettiin johtajien ja työntekijöiden hallussa heidän käyttötarpeitaan varten. Arkistoinnista ovat luultavasti vastanneet yhtiön sihteerit. Suomi-Filmin asiakirjahallinnassa ja arkistoinnissa tehdyt valinnat, kuten mahdolliset poistot ovat vaikuttaneet yhtiöarkiston nykyiseen muotoon ja sen historiantutkimukselliseen käyttöön.

Suomi-Filmin arkiston yleisiä asiakirjaryhmiä ovat kotimainen- ja ulkomainen kirjeenvaihto (noin 12 %), elokuvien levityssopimukset (noin 5 %), sekä yhtiön elokuvateattereita koskevat asiakirjat (noin 17 %). Näistä asiakirjaryhmistä muodostettiin yhtiön toiminnan aikana omia kokonaisuuksiaan ja kansioitaan. Kirjeenvaihto, sopimukset ja tiliasiakirjat ovat juuri yritysarkistoille tyypillisiä asiakirjaryhmiä. Arkistosta hävinneiden asiakirjojen olemassaolo voidaan päätellä vertaamalla niitä säilyneiden vuosien asiakirja kokonaisuuksiin, sekä tietoihin

yrityksen historiasta. Suomi-Filmin asiakirjojen vertailu ELKA:sta löytyviin Adams Filmi Oy:n vastaaviin laajentaa kuvaa siitä, millaisia elokuvayhtiöiden arkistot ovat aikanaan olleet.

Arkiston kautta Suomi-Filmistä välittyy kuva 1920–1930-lukujen taloudellisista vaikeuksista huolimatta kasvaneesta filmiyhtiöstä. Yhtiöön yrityskauppojen myötä fuusioituneiden pienempien yritysten ansioista se kasvoi kattamaan kaikki elokuvatoiminnan vertikaalisen integraation osa-alueet aina filmien valmistuksesta, levitykseen ja esitystoimintaan asti. Nämä yritystoiminnan muodot synnyttivät yhtiön aiempien hallinnollisten ja elokuvien valmistukseen keskittyvien arkistoaineistojen lisäksi uudenlaista asiakirja-aineistoa, kuten elokuvateattereiden inventaarioita ja talousasiakirjoja, sekä laaja-alaista kirjeenvaihtoa kotimaisten ja ulkomaisten elokuvatoimijoiden kanssa. Erityisesti 1920-luvun lopulla ulkomaille suuntautunut kirjeenvaihto keskittyi laitteiden, kuten kuvauskaluston ja äänentoistolaitteiden hankintaan kansainvälisiltä filmiyrityksiltä, joiden toiminta oli pidemmälle kehittyneyttä kuin Suomessa. Kirjeenvaihdolla rekrytoitiin myös ulkomaista henkilökuntaa, kuten kuvaajia, joiden avulla haluttiin parantaa yhtiön elokuvien laatua. Ulkomaisten elokuva-alan yritysten ja toimijoiden kanssa käyty kirjeenvaihto keskittyi myös elokuvien levitykseen, sekä Suomi-Filmin valmistamien elokuvien kansainväliseen myyntiin, jonka nähtiin kruunaavan niiden arvostuksen.

Yhtiön 1920-luvun puolivälissä aloittama elokuvateatteritoiminta muodosti myös merkittävässä määrin erityyppisiä asiakirjoja, kuten teattereiden osto- ja vuokrasopimuksia, kassapäiväkirjoja, vakuutuksia ja tili- ja osakekirjoja sekä hoitotilikirjoja. Keskeisimpiin teattereita koskeviin asiakirjatyyppeihin kuuluivat irtaimistoluettelot, joiden lukumäärä lisääntyi yrityksen omaisuuden kasvaessa. Niiden avulla voitiin todentaa yhtiön omaisuutta vahinkotapauksissa, mikä tuli ajankohtaiseksi esimerkiksi Vironkadun studion tulipalon myötä. Vuonna 1926 Suomi-Filmiin liitettiin elokuvien levitykseen ja elokuvateatteritoimintaan omalla teatteriketjullaan keskittynyt Suomen Biografi Osakeyhtiö, jonka myötä yritysten toiminnassa syntyneet asiakirjat sulautettiin osaksi yhteistä arkistoa. Vanhaa yritysarkistoa edustavassa Suomi-Filmin arkistossa näkyy siihen yrityskaupoilla liittyneiden pienempien yritysten toiminta, kuten esimerkiksi elokuvateatteritoimijoiden Riihimäen Kino O.Y:n ja A/B. Kino-Palats O/Y:n. Suomi-Filmi nousi 1920–1930-lukujen kuluessa maan elokuva-alan johtavaksi toimijaksi, joten sen arkistoa käytettäessä tulee tuntea yhtiön suhteet sitä edeltäneisiin ja siihen liittyneisiin elokuva-alan eri puolia edustaneisiin yrityksiin.

Suomi-Filmi edusti 1920-luvulla alkanutta elokuvayhtiöiden vakiintuneempaa toimintaa, joka mahdollisti niiden asiakirjojen paremman säilymisen. Paljon on myös hävinnyt, koska yhtiön toimintaa palvelleiden asiakirjojen myöhempää kulttuurihistoriallista merkitystä ei aikanaan tunnustettu yhtiön vuosijuhlia ja historiikkeja lukuun ottamatta. Suomi-Filmin elokuvien tuotantoon liittyvien asiakirjojen asianhallinnan ja arkistoinnin ketju on katkennut useissa vaiheissa sen elinkaaren aikana, erityisesti yhtiön myöhemmän toiminnan myötä. Elokuvien valmistuksessa Suomi-Filmi oli tuotannollisten asiakirjojensa perusteella tarkkaan toimintaansa suunnitteleva ja oikeuksiaan kotimaisten klassikkoteosten filmaamiseen turvaava. Kulujen säästämiseen pyrittiin 1920-luvun heikosta taloudellisesta tilanteesta johtuen, mutta silti seuraavan vuosikymmenen menestyksen pohja luotiin jo tuolloin. Arkiston todistusarvon heikentymisestä huolimatta voidaan sen pohjalta silti muodostaa kuva Suomi-Filmin, sekä siihen sulautuneiden pienempien elokuvayhtiöiden toiminnasta. Ilman Suomi-Filmin säilynyttä arkistoa tämä ei olisi mahdollista.

Tärkeä osa Suomi-Filmin arkistoa ovat työsopimuksiin kuuluvat näyttelijöiden kanssa tehdyt välikirjat, jotka arkistoitii elokuvaprojektien mukaisesti kansioihin. Sopimusten säilymiseen ovat vaikuttaneet niiden kuuluminen yritysarkistoille tyypilliseen asiakirjaryhmään, jonka arkistointia määrittivät työsopimuslainsäädännön lisäksi yhtiön omat oikeudelliset ja taloudelliset tarpeet. Ensimmäisenä tavoitteena oli pyrkimys turvata yhtiön oma asema, mahdollisten oikeudellisten kiistojen ilmetessä. Toinen tavoite oli pitää yhtiölle työskentelevistä näyttelijöistä kiinni elokuvastudioiden ja teattereiden välisessä kilpailussa, joka aiheutti myös julkista kiistelyä. Sopimusehdoissa ja niitä täydentävissä järjestyssäännöissä näyttelijät sidottiin yksinomaan Suomi-Filmin palvelukseen, eikä kilpaileville filmiyhtiöille työskentelyä sallittu. Suomi-Filmin suhtautuminen näyttelijöihin, erityisesti suuriin tähtiin, muuttui 1930-luvun kuluessa Orkon ollessa tuotannonjohtaja. Tämä on havaittavissa titteleiden käytöstä, sopimusehtojen yksityiskohtaistumisesta, sekä näyttelijöiden vakituemmasta palkkaamisesta. Näyttelijöitä haluttiin palkata teatterin ulkopuolelta, mikä mahdollisti heidän pidempiaikaisen kiinnittämisen osaksi yhtiön vakituista näyttelijäkuntaa. Välikirjojen ehtojen ja niiden filmiyhtiölle antamien tekijänoikeuksien yksipuolisesta määrittelystä välittyy Suomi-Filmin vahva asema elokuva-alalla 1920–1930-luvuilla.

Välikirja-aineiston paljastamien palkkauskäytäntöjen pohjalta Suomi-Filmistä muodostuu kuva omia etujaan tarkasti valvovana yhtiönä, joka pyrki taloudelliseen tehokkuuteen, sekä osaavasta henkilökunnastaan kiinni pitämiseen, mitä sopimusten säilyttäminen osaltaan tuki. Sopimusehtojen avulla näyttelijät veloitettiin aluksi kertapalkkioilla ja 1930-luvun kuluessa

pidemmällä kuukausi- ja jopa vuosipalkoilla tarkasti määritellyissä elokuvatuotannoissa esiintymiseen. Välikirjojen perusteella 1920-luvulla arvostettiin eniten vanhempia ja teatteritaustan omaavia miesnäyttelijöitä, jotka nauttivat yhtiön näyttelijöistä suurinta palkkaa. Naisnäyttelijöiden palkkaus ei noussut miesten tasolle, mihin vaikuttivat heidän suurempi vaihtuvuutensa elokuvien välillä, sekä 1920–1930-lukujen muiden alojen palkkauskäytännöt. Yhtiön tunnetuimmiksi nousseet naistähdet, kuten Ansa Ikonen ja Irma Seikkula onnistuivat menestyksensä myötä neuvotelemaan itselleen parempaa ja vakituisempaa palkkaa, vaikkei se suurimpien miestähtien, kuten Urho Somersalmen tasolle yltänytkään. Aikakauden muihin aloihin vertautuva epätasa-arvoinen palkan määrä ja siirtyminen paremmin maksavien kilpailijoiden palvelukseen yritettiin estää salassa pidettävillä sopimuksilla, jotka näyttelijät neuvottelivat henkilökohtaisesti Suomi-Filmin johdon kanssa. Yhtiön siirtymisellä rakentamansa vakituisen ja teatterin ulkopuolelta tulevan näyttelijäkunnan käyttöön heidät pyrittiin pitämään varmemmin Suomi-Filmin palveluksessa.

Suomi-Filmin arkisto heijastelee yrityksen kehitystä suhteessa elokuva-alaan yleisemmin. Esimerkiksi välikirjojen puuttuminen mykkäelokuvan kaudelta 1919–1926 on tyypillistä tämän aikakauden elokuville ja niiden tuotantoa koskeville usein heikommin arkistoidulle asiakirjamateriaalille. Suomi-Filmin toiminnan kasvamista ja monipuolistumista, sekä arkistointitoiminnan kehitystä vuosina 1927–1939 ilmentää välikirja-aineiston lisääntyminen ja sen sisällön yksityiskohtaistuminen. Tuona aikana tuotetusta 40:stä elokuvasta välikirjoja on säilynyt 24:stä. Sopimuksia on säilytetty lähinnä yhtiön tarpeita varten. Kuten Adams-Filmin vertailun kohdalla lyhyesti osoitin, Suomi-Filmin arkisto heijastelee sekä yrityksen omaa kehitystä, että aikakauden muiden elokuvayhtiöiden toimintaa laajemmin. Vertailua olisi kiinnostavaa laajentaa myös muiden elokuvayhtiöiden arkistoihin, jotka ovat osittain tuhoutuneet.

Suomi-Filmin arkisto tarjoaa arkistoluettelon perusteella lähtökohdat monenlaiseen ja laaja-alaiseen elokuva-alan ja yrityshistorian jatkotutkimukseen. Tutkimusta voisi esimerkiksi jatkaa tarkastelemalla Suomi-Filmin toimintaa, sekä yhtiön 1940- ja 1950-lukujen säilyneitä välikirjoja, joita on myös arkistossa paljon. Tämän lisäksi voitaisiin tutkia sitä, vaikuttiko näyttelijöiden ja tunnetuimpien tähtien asema heitä koskevien sopimusten ja muun asiakirjamateriaalin arkistoinnin taustalla. Arkiston sisältämät monenlaiset asiakirjamateriaalit mahdollistavat sekä yhtiön taloudellisen, että taiteellisen toiminnan yksityiskohtaisemman tutkimisen. Suomi-Filmin arkiston saatavuus tutkimukselliseen käyttöön on ollut sen järjestelemättömyydestä johtuen pitkään heikko, vaikka yksittäiset tutkijat ovat sen osia

käyttäneet. Tämä on vähentänyt arkiston tunnettavuutta kulttuurihistoriallisesti merkityksellisenä lähdeaineistona. Toivonkin, että tutkimukseni ja tekemäni arkistolistaus helpottavat arkiston tutkimuksellista käyttöä tulevaisuudessa.

Lähteet

ALKUPERÄISLÄHTEET

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI)

– Oheisaineistokokoelma. Paperiaineisto (PAP). Suomi-Filmi Oy:n arkisto 1919–1956

Laki Osakeyhtiöistä, Helsingissä 2. p:nä Toukokuuta 1895. Suomen suuriruhtinmaan asetus-kokoelma N:o 22. 1895.

Orko, Risto: Suomalainen filmitähti tänään ja huomenna. *Suomen Kinolehti* 01.03.1934 no 3, 36–37. Helsinki 1934.

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto (ELKA)

– Adams Filmi Oy:n arkisto 1921–1989

Sähköinen lähde:

https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/143411328276700/?history=1&ref=results&view=list&_display_start=0&_sort=3%2Cdesc [Haettu 15.11.2023].

Suomi-Filmin elokuvastudion palo. *Palovartija* 01.06.1936 no 3, 85–87. Palosuojelukeskus, Helsinki 1936. Sähköinen lähde:

<https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/888643?page=27> [Haettu 15.11.2023].

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Ahonen, Kimmo: *Kylmän sodan pelkoja ja fantasioita. Muukalaisten invaasio 1950-luvun yhdysvaltalaisessa tieteiselokuvassa.* Yleisen historian väitöskirja. Turun yliopisto, Turku 2013.

Arkistot ja kulttuuriperintö. Toim. Outi Hupaniittu & Ulla-Maija Peltonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2021. Sähköinen lähde:

<https://oa.finlit.fi/site/books/e/10.21435/tl.268/> [Haettu 15.11.2023].

The Classical Hollywood Cinema. Film Style and Mode of Production to 1960. Edit. David Bordwell, Janet Staiger, Kristin Thompson. Routledge, London 1985.

Cinema, audiences and modernity: new perspectives on European cinema history. Edit. Daniel Biltereyst, Richard Maltby, Philippe Meers. Routledge, London 2012.

Elokuva historiassa, historia elokuvassa. Toim. Heta Mulari, Lauri Piispa. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2009.

Explorations in New Cinema History. Approaches and Case Studies. Edit. Richard Maltby, Daniel Biltereyst, Philippe Meers. Blackwell, Chichester 2011.

Fisher, Rob: *In Search of a Theory on Private Archives: The Foundational Writings of Jenkinson and Schellenberg Revisited*. Archivaria. Vol. 67. 2009.

Gomery Douglas: *The Hollywood Studio System*. St. Martin's Press, New York 1986.

Grass, Martin: *Att ordna och förteckna personarkiv*. Svenska arkivsamfundets temadag om personarkiv 1998. https://www.arbark.se/pdf_wrd/personarkiv.pdf [Haettu 15.11.2023].

Hakala, Petra & Saarenpää, Taina: Arkistodiplomatian, vallan ja eettisten kysymysten äärellä. Yksityisarkistojen erityispiirteet arkistoalan ylemmässä koulutuksessa. *Kaupungin varjoissa, arkistojen valossa*. Toim. Topi Artukka, Jarkko Keskinen, Taina Saarenpää. Bibliotheca Sigillumiana 5. Sigillum, Turku 2018.

Henttonen, Emilia: *Kolmen valtakunnan perillinen. Turun kehruuhuoneen arkiston asiakirjojen elinkaari ja asema tutkimuksessa*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2019.

Henttonen, Pekka: *Johdatus asiakirjahallinnan tutkimukseen*. Avain, Helsinki 2015.

Hupaniittu, Outi: *Biografiliiketoiminnan valtakausi. Toimijuus ja kilpailu suomalaisella elokuva-alalla 1900–1920-luvuilla*. Akateeminen väitöskirja, Suomen historia. Turun yliopisto, Turku 2013.

Hupaniittu, Outi: *The emergence of Finnish film production and its linkages to the cinema business during the silent era*. Finnish Cinema: A Transnational Enterprise. Ed. Henry Bacon. Palgrave MacMillan, 2016, 27–46.

Hupaniittu, Outi: Miten mahdoton onnistui? Suomen Filmiteollisuuden synnyn ja toiminnan taloudellinen perusta. *Unelmatehdas Liisankadulla - Suomen Filmiteollisuus Oy:n tarina*.

Toim. Kimmo Laine, Minna Santakari, Juha Seitajärvi, Outi Hupaniittu. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Helsinki 2019.

Hupaniittu, Outi. Tutkija, arkistonjohtaja SKS. Sähköpostiviestit, 19.10.2020 & 9.11.2020.

Hupaniittu, Outi: *Arkistot, lainsäädäntö ja eettiset kysymykset* -luento, 14.10.2021.

Hällström, Roland af: *Filmi - aikamme kuva: filmin historiaa, olemusta ja tehtäviä*. K. J. Gummerus, Helsinki 1936.

Hänninen, Reetta: *Kevyt ja pirteä kynä? Naisten ensimmäinen aalto Helsingin Sanomien toimituksessa sotien välisenä aikana*. Suomen ja Pohjoismaiden historian väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki 2019.

Lahtelin, Sanna: *Julkisen henkilön julkinen arkisto. Kansanedustaja Miina Sillanpään henkilöarkiston muodostuminen ja eettinen käyttö*. Suomen historian pro gradu tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2015.

Laine, Kimmo: *"Pääosassa Suomen kansa" Suomi-Filmi ja Suomen Filmitoiminta kansallisen elokuvan rakentajina 1933–1939*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 1999.

Laine, Silja: *Pilvenpiirtäjäkysymys. Urbaani mielikuviutus ja 1920-luvun Helsingin ääriviivat*. Kulttuurihistorian väitöskirja. Turun yliopisto, Turku 2011.

Lybeck, Jari et al: *Arkistot yhteiskunnan toimiva muisti. Asiakirjahallinnon ja arkistotoimen oppikirja*. Arkistolaitoksen toimituksia 2, Arkistolaitos, Helsinki 2006. Sähköinen julkaisu: https://kansallisarkisto.fi/documents/141232930/150078237/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf/0d3d4ee5-da0c-caff-ef73-0f6595543ba3/asiakirjahallinnon_oppikirja.pdf?t=1677240609514 [Haettu 15.11.2023].

Lounela, Pekka: *Kohti arvoa ja ansiota. Suomen Näyttelijäliitto 1913–1975*. Like, Helsinki 2004.

Maltby, Richard: *New Cinema Histories. Explorations in New Cinema History. Approaches and Case Studies*. Edit. Richard Maltby Daniel Biltereyst Philippe Meers. Blackwell, 2011.

Markiewicz, Johanna Fries: *Personarkiv på Kungliga biblioteket - ordningar, kopplingar och krookar på ett nationalbibliotek*. Examensarbete för avläggande av filosofie masterexamen i Kulturvård. Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet, Göteborg 2012.

Markkanen, Jere: *Arkistot lastemme parhaaksi? Kotkan kaupungin lastensuojeluarkistojen muodostuminen 1920–1939*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2020.

Nieminen, Outi: *Rakennettu, markkinoitu, mainostettu. Suomi-Filmi Oy:n tuotantokoneisto ja julkisuuskuva vuosina 1933–1939*. Suomen historian pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2004.

Piispa, Lauri: *Näyttelijän taide venäläisessä elokuvassa 1907–1919*. Kulttuurihistorian väitöskirja. Turun yliopisto, Turku 2014.

Rytkönen, Sisko: *Ihanat naiset kankaalla: filmitähtiä suomalaisen elokuvan kultakaudelta*. Majakka, Helsinki 2008.

Saarikoski, Tuula: *Tähtiaika Ansa Ikonen*. Weilin+Göös, Mikkeli 1980.

Salmi, Hannu: *Elokuva ja historia*. Suomen elokuva-arkisto, Helsinki 1993.

Salmi, Hannu: *Kadonnut perintö. Näytelmäelokuvan synty Suomessa 1907–1916*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2002.

Salmi, Hannu: Suomen ensimmäinen elokuvamoguli. *Turun Sanomat* 25.9.2021. Sähköinen lähde: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021093048790> [Haettu 15.11.2023].

SBU esittäytyi ja esitteli. *Faili 2/2009*. Liikearkistoyhdistys, Helsinki 2009.

Sedergren, Jari: *Filmi poikki... Poliittinen elokuvasensuuri Suomessa 1939–1947*. Poliittisen historian väitöskirja. Helsingin yliopisto, Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1999.

Similä, Olavi. KAVI:n oheisaineistojen arkistonhoitaja. Sähköpostiviesti, 20.10.2020.

Sipilä, Outi: *Nainen esiliinan takana. Esiliinoihin liittyvät käsityöohjeet naiskäsityksen ilmentäjinä 1900-luvun alusta 1960-luvulle*. Kulttuurihistorian sivuaineen tutkielma. Turun yliopisto, Turku 2003.

Smith, David R.: An Historical Look at Business Archives. *The American Archivist/Vol. 45, No. 3/ Summer 1982*. Society of American Archivists, Chicago 1982.

Teatteria Turussa 1940-luvulta 1970-luvulle. Terho, Henri; Oinonen, Paavo; Ylitalo, Jan-Erik. Turun yliopisto, kulttuurihistoria, Turku 2006.

Thompson Kristin & Bordwell David: *Film History. An Introduction*. University of Wisconsin-Madison, McGraw-Hill, New York 1994.

Tykkyläinen, Lauri. SEA:n (myöh. KAVI) tutkija. Sähköpostiviesti, 17.9.2023.

Unelmatehdas Liisankadulla - Suomen Filmitoimittajien Oy:n tarina. Toim. Kimmo Laine, Minna Santakari, Juha Seitajärvi, Outi Hupaniittu. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, Helsinki 2019.

Uusitalo, Kari: *Kuvaus-kamera-käy! Lähikuvassa suomifilmit ja Suomi-Filmi Oy*. Suomen elokuvatutkimuksen seura, Pieksämäki 1994.

Uusitalo, Kari: *Risto Orko. Suomi-Filmin 100-vuotias suur mies*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva 1999.

Uusitalo, Kari: *Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet. Johdatus kotimaiseen elokuvaan ja elokuva-alan historiaan 1896–1963*. Otava, Helsinki 1965.

Uotinen, Johanna: Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen. *Elore*, 2010-05-01, Vol.17.

Väisänen, Anuliina: *Yksityisarkistot arkistotieteellisessä keskustelussa*.

Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere 2019. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/105143> [Haettu 15.11.2023].

Äänitearkisto syntyi pelastamaan musiikkihistoriaa. *Faili* 3/2017, 12. Liikearkistoyhdistys, Helsinki 2017.

Verkkosivut

Arkistolaki 23.9.1994/831. 1994. Finlex.fi.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940831> [Haettu 15.11.2023].

Hallituksen esitys eduskunnalle arkistolain ja Kansallisarkistosta annetun lain muuttamisesta. Opetus- ja kulttuuriministeriö 16.9.2021. <https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM057:00/2021> [Haettu 15.11.2023].

Hupaniittu Outi: *Gustaf Molin – Suomalaisen elokuva-alan unohdettu suuruus.* 2015. <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929/gustaf-molin-suomalaisen-elokuva-alan-unohdettu-suuruus> [Haettu 15.11.2023].

Hupaniittu, Outi: *SKS, Suomi-Filmi ja Kiven Kihlaus – raastuvassa tavataan!* 9.1.2019. <http://neba.finlit.fi/blogi/sks-suomi-filmi-ja-kiven-kihlaus-raastuvassa-tavataan/> [Haettu 15.11.2023].

Laki julkisista arkistoista 18/1939. 1939. Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1939/19390018> [Haettu 15.11.2023].

Laki yksityisten arkistojen valtionavusta 17.11.2006/1006. 2006. Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061006> [Haettu 15.11.2023].

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336. 1997. Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971336> [Haettu 15.11.2023].

Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet –sivusto. Elonet.fi. <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p> [Haettu 15.11.2023].

Piispa, Lauri & Junttila, Jorma: *Suomalainen elokuvatuotanto 1907–1916.* 2013. <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1907-1916> [Haettu 15.11.2023].

Piispa, Lauri & Junttila, Jorma: *Suomalainen elokuvatuotanto 1919–1929.* 2013. <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1919-1929> [Haettu 15.11.2023].

Piispa, Lauri & Junttila, Jorma: *Suomalainen elokuvatuotanto 1930–1939.* 2013. <https://elonet.finna.fi/Content/suomalaisen-elokuvan-vuosikymmenet?p=/1930-1939> [Haettu 15.11.2023].

Toiviainen Sakari & Riihimäki Tapio: *Irma Seikkula.* s.a. https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv:%22kavi.elonet_henkilo_120960%22& [Haettu 15.11.2023].

Työsopimuslaki 1.6.1922. Suomen asetuskokoelma 141/1922.

https://fi.wikisource.org/wiki/Ty%C3%B6sopimuslaki_1922 [Haettu 15.11.2023].

Uusitalo, Kari: *Roland af Hällström*. 2004.

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=H%C3%A4llstr%C3%B6m%2C&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_henkilo_107884%22 [Haettu 15.11.2023].

Uusitalo, Kari: *Risto Orko*. 2006, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=%22Orko%2C+Risto%22&type=Subject&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_henkilo_107830%22 [Haettu 15.11.2023].

Uusitalo, Kari: *Adams Filmi Oy*. 8.5.2014, sähköinen lähde:

https://elonet.finna.fi/Search/Results?filter%5B%5D=author2_id_str_mv%3Akavi.elonet_yhti_o_105310 [Haettu 15.11.2023].

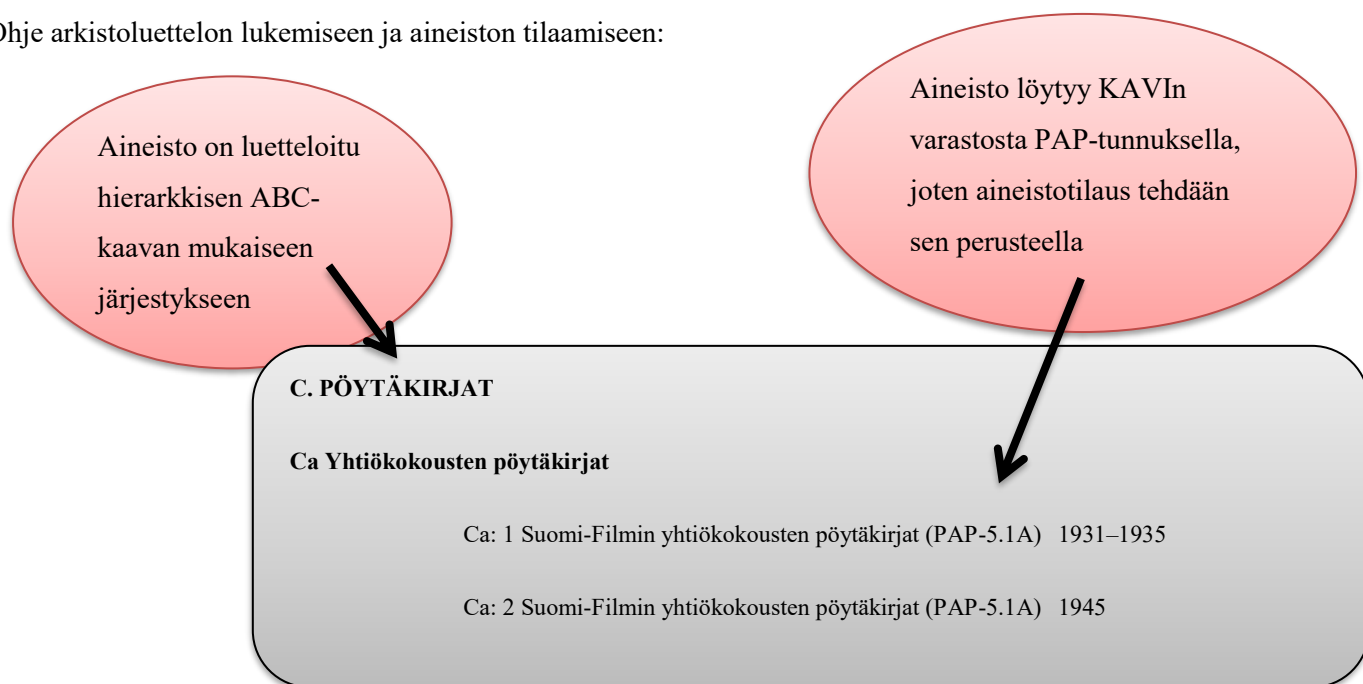
Uusitalo, Kari: *Suomi-Filmi Oy*. 24.5.2014.

https://elonet.finna.fi/Search/Results?limit=0&lookfor=suomi-filmi&type=AllFields&filter%5B%5D=%7Eauthor2_id_str_mv%3A%22kavi.elonet_yhtio_11432%22 [Haettu 15.11.2023].

Liitteet

Liite 1. Suomi-Filmi Oy:n arkistoluettelo

Ohje arkistoluettelon lukemiseen ja aineiston tilaamiseen:

Suomi-Filmi Oy, perustettu 1919

A DIAARIT

Aa Tuotantopäiväkirjat

Aa: 1 Ääniosaston päivämuistio materiaalin käytöstä (PAP-9.13)	1942–1957
Aa: 2 Ääniosaston päiväkirjat (PAP-9.13B)	1951–1952
Aa: 3 Ääniosaston päiväkirjat (PAP-9.13B)	1953–1954
Aa: 4 Ääniosaston päiväkirjat (PAP-9.13B)	1954–1955
Aa: 5 Ääniosaston päiväkirjat (PAP-9.13B)	1956–1957
Aa: 6 Promemorio vihko (PAP-9.13A)	1957–1958
Aa: 7 Päivämuistio käytetyistä äänityksistä (PAP-9.13A)	1958–1959
Aa: 8 Ääniosaston päivämuistioita (PAP-9.13A)	1958–1961

Aa: 9 Päivätiedotus: Lyhytkuvien työ- ja selostusvihkoja vihkoja (PAP-11.1B)	1960–1961
Aa: 10 Koeteatteri I:n kuittauskirja saapuneista ja lähteneistä filmeistä (PAP-9.12)	1962–1968
Aa: 11 Koeteatteri I filmien ajokirja: elokuvien tarkistuskatseluita (PAP-9.12)	1968–1969
Aa: 12 Päivämuistio: Tilatut, saadut ja toimitetut kopiot (PAP-9.15B)	1982

B. LUETTELOT

Ba Henkilökortit

Ba: 1 Laatikko henkilökortteja A-L (PAP-5.51)	1930–1949
Ba: 2 Laatikko henkilökortteja M-V (PAP-5.52)	1930–1949
Ba: 3 Laatikko henkilökortteja A-V (PAP-5.53)	1930–1959
Ba: 4 Kansio: Suomi-Filmin eronneiden työntekijöiden henkilökortteja (PAP-5.54)	1940-1949

Bb Tuotantokortisto

Bb: 1 Musiikkikortisto, äänitetyt kappaleet ja niiden käyttö (PAP-5.11)	1942–1944
Bb: 2 Rainojen työkortisto aiheiden mukaan (PAP-11.18)	

Bc Osoite ja puhelinluettelot

Bc: 1 Suomi-Filmin, Finlandia Kuvan, Ris-Kon, Filmitalon ja Kino-Kioskin osoite- ja puhelinluetteloita (PAP-5.1B)	
---	--

Bc: 2 Työntekijäpuhelinluettelo (PAP-5.1B)

Bd Irtaimistoluettelot

Bda Studion ja filmikaluston irtaimistoluettelot

Bda: 1 Studion irtaimistoluettelo II Puvusto ja tarpeisto (PAP-5.56)	1936–1940
Bda: 2 Filmikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938
Bda: 3 Ateljeerikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938
Bda: 4 Munkkisaaren ateljeerikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938–1941
Bda: 5 Filmikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938–1942
Bda: 6 Munkkisaaren irtaimistoluettelo I (PAP-5.56)	1941–1944
Bda: 7 Munkkisaaren irtaimistoluettelo II (PAP-5.56)	1941–1944
Bda: 8 Filmikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1942–1946
Bda: 9 Studionkalustoluettelo (PAP-5.56)	1944–1951
Bda: 10 Munkkisaaren irtaimistoluettelo II (PAP-5.56)	1945
Bda: 11 Munkkisaaren studion ja sähkövaraston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1945
Bda: 12 Filmikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1948–1952
Bda: 13 Filmikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1947–1951
Bda: 14 Studiokaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1948
Bda: 15 Studion irtaimistoluettelo I (PAP-5.56)	
Bda: 16 Studion irtaimistoluettelo I (PAP-5.56)	

Bdb Äänikaluston irtaimistoluettelot

Bdb: 1 Äänikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1936–1937
Bdb: 2 Äänikaluston irtaimistoluettelo nro I (PAP-5.56)	1938–1942
Bdb: 3 Äänikaluston irtaimistoluettelo nro II (PAP-5.56)	1938–1942
Bdb: 4 Äänikaluston irtaimistoluettelo nro I (PAP-5.56)	1942–1950
Bdb: 5 Äänikaluston irtaimistoluettelo nro II (PAP-5.56)	1942–1950

Bdc Verstaiden ja varastojen irtaimistoluettelot

Bdc: 1 Verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1936–1938
Bdc: 2 Verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938
Bdc: 3 Verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1943–1944
Bdc: 4 Verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1949–1951
Bdc: 5 Verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	
Bdc: 6 Studion autoverstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1947–1951
Bdc: 7 Hienomekaanisen verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1945–1948
Bdc: 8 Hienomekaanisen verstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1948–1949
Bdc: 9 Metalliverstaan irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1945–1949
Bdc: 10 Metallityöhuoneen irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1948–1951
Bdc: 11 Varaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1936–1939
Bdc: 12 Varaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938–1941
Bdc: 13 Filmivaraston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1941–1951
Bdc: 14 Sähkövarasto ja studiot (PAP-5.56)	I/1945
Bdc: 15 Sähköosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1945–1952

Bdd Laboratorion irtaimistoluettelot

Bdd: 1 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1936–1938
Bdd: 2 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938
Bdd: 3 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1942–1946
Bdd: 4 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1947–1951
Bdd: 5 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	
Bdd: 6 Laboratorion irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	

Bde Konttorin kalustoluettelot

Bde: 1 Konttorikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938
Bde: 2 Konttorikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1938–1942
Bde: 3 Konttorikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1943–1945
Bde: 4 Konttorikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1947–1949
Bde: 5 Konttorikaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1/1 1949

Bdf Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelot

Bdf: 1 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1940–1941
Bdf: 2 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1941–1942
Bdf: 3 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1942–1944
Bdf: 4 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1946
Bdf: 5 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1/1 1947
Bdf: 6 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1945
Bdf: 7 Kaitafilmiosaston irtaimistoluettelo (PAP-5.56)	1/1 1949

Bdf: 8 Kaitafilmmimyntitilin irtaimistoluettelo (PAP-5.56) 1/1 1948

Bdg Muut irtaimistoluettelot

Bdg: 1 Kiertuekaluston irtaimistoluettelo (PAP-5.56) 1938–1940

Bdg: 2 Mainostamon irtaimistoluettelo (PAP-5.56) 1939–1951

Be Elokvateattereiden irtaimistoluettelot

Bea Kino-Palatsi, Helsinki

Bea: 1 Kino-Palatsi (PAP-7.29) 1936

Bea: 2 Kino-Palatsi (PAP-7.29) 1938

Bea: 3 Kino-Palatsi (PAP-7.29) 1938–1942

Bea: 4 Kino-Palatsi, Helsinki (PAP-7.29) 1942

Bea: 5 Kino-Palatsi, Helsinki (PAP-7.29) 1947–1951

Beb Scala, Helsinki

Beb: 1 Scala (PAP-7.29) 1936–1939

Beb: 2 Scala (PAP-7.29) 1938–1951

Bec Kaleva, Helsinki

Bec: 1 Kaleva, Helsinki (PAP-7.29) 1943–1951

Bed Muut Helsingin teatterit

Bed: 1 Kultainen Lyhty, Helsinki (PAP-7.29) 1944–1951

Bed: 2 Kino Ritz, Helsinki (PAP-7.29)	1940–1951
Bed: 3 Sininen Kuu, Helsinki (PAP-7.29)	1940–1951

Bee Turun teatterit

Bee: 1 Kino-Palatsi, Turku (PAP-7.29)	1942–1951
Bee: 2 Kino-Palatsi, Turku (PAP-7.29)	1938–1942
Bee: 3 Scala, Turku (PAP-7.29)	1938–1942
Bee: 4 Scala, Turku (PAP-7.29)	1942–1949
Bee: 5 Kaleva, Turku (PAP-7.29)	1938–1951

Bef Tampereen teatterit

Bef: 1 Kino-Palatsi, Tampere (PAP-7.29)	1942–1943
Bef: 2 Kino-Palatsi, Tampere (PAP-7.29)	1944–1947
Bef: 3 Kino-Palatsi, Tampere (PAP-7.29)	1948–1951
Bef: 4 Scala, Tampere (PAP-7.29)	1936–1939
Bef: 5 Kino-Ilves, Tampere (PAP-7.29)	1940–1951
Bef: 6 Pirkka, Tampere (PAP-7.29)	1946–1951

Beg Viipurin teatterit

Beg: 1 Scala, Viipuri (PAP-7.29)	1936–1939
Beg: 2 Scala, Viipuri (PAP-7.29)	1938–1940
Beg: 3 Scala, Viipuri (PAP-7.29)	1942–1945

Beh Porin teatterit

Beh: 1 Kino-Palatsi, Pori (PAP-7.29)	1938–1941
Beh: 2 Kino-Palatsi, Pori (PAP-7.29)	1942–1951

Bei Muiden kaupunkien teatterit

Bei: 1 Scala, Kuopio (PAP-7.29)	1942–1945
Bei: 2 Apollo, Riihimäki (PAP-7.29)	1941–1942
Bei: 3 Apollo, Riihimäki (PAP-7.29)	1942–1951

Bf Laitteet ja asennukset

Bf: 1 Kortisto elokuvateattereiden esineistä ja laitteiden asennuksista (PAP-7.25)	1949–1950
--	-----------

C. PÖYTÄKIRJAT**Ca Yhtiökokousten pöytäkirjat**

Ca: 1 Suomi-Filmin yhtiökokousten pöytäkirjat (PAP-5.1A)	1931–1935
Ca: 2 Suomi-Filmin yhtiökokousten pöytäkirjat (PAP-5.1A)	1945

Cb Hallituksen ja johtokunnankokousten pöytäkirjat

Cb: 1 Suomi-Filmin hallituksen- ja johtokunnankokousten pöytäkirjat (PAP-5.1A)	1919–1934
--	-----------

Cc Tuotantokomiteankokousten pöytäkirjat

Cc: 1 Tuotantokomiteankokousten pöytäkirjoja (PAP-5.1B) 1946–1964

Cd Osastopäälliköidenkokousten pöytäkirjat

Cd: 1 Osastopäälliköidenkokousten pöytäkirjoja (PAP-5.1B) 1961

Ce Kokouskutsuja

Ce: 1 Tuotantokomitean kokouskutsuja (PAP-5.1B) 1946–1964

D. TOISTEET

Da Toimintakertomukset ja kuukausiraportit

Da: 1 Suomi-Filmin toimintakertomukset (PAP-5.2) 1920–1929

Da: 2 Suomi-Filmin toimintakertomuksia (PAP-5.35) 1948–1959

Db Lyhytkuvaosaston toimintakertomukset ja kuukausiraportit

Db: 1 Lyhytkuvaosaston toimintakertomuksia ja kuukausiraportteja:
Lyhytkuvavalmistus ja levitys (PAP-11.1) 1947–1966

Db: 2 Lyhytkuvaosaston kuukausiraportteja (PAP-11.15) 1956–1957

Dc Kaupparekisteriotteet ja viranomaisilmoitukset

Dc: 1 Kaupparekisteriotteita (PAP-5.2) 1920–1948

Dc: 2 Uutisaitan päätoimittajan vaihtumisilmoitukset maistraatille
(PAP-5.4) 1936–1943

Dd: Työsopimukset ja todistukset

Dd: 1 Työsopimuksia ja todistuksia (PAP-5.10C)	1924–1951
Dd: 2 Elokuvakohtaisia näyttelijäsopimuksia (PAP-5.6)	1927–1937
Dd: 3 Säveltäjäsopimuksia ja muusikkosopimuksia (PAP-5.11)	1929–1936
Dd: 4 Musiikintekosopimuksia (PAP-5.12)	1934-1982
Dd: 5 Näyttelijäsopimuksia (PAP-5.9B)	1937–1966
Dd: 6 Työsopimuksia ja listoja: Ohjaajat, käsikirjoittajat, näyttelijät (PAP-5.10)	1937–1968
Dd: 7 Elokuvakohtaisia näyttelijäsopimuksia (PAP-5.7)	1938–1945
Dd: 8 Kuvaajien ja muun henkilökunnan työsopimukset (PAP-5.10)	1942–1983
Dd: 9 Elokuvakohtaisia näyttelijäsopimuksia (PAP-5.8A)	1946–1947
Dd: 10 Elokuvakohtaisia näyttelijäsopimuksia (PAP-5.8B)	1948
Dd: 11 Elokuvakohtaisia näyttelijäsopimuksia (PAP-5.9)	1949–1966
Dd: 12 Muita työsopimuksia ja työehtosopimuksia B-V (PAP-5.10C)	1960–1981
Dd: 13 Työtodistuksia ja suosituksia (PAP-5.10C)	1970–1989

De Elokuvanvalmistussopimukset

De: 1 Mainoselokuvien valmistus- ja äänityssopimuksia (PAP-11.2A)	1932–1950
De: 2 Lyhyt- ja mainosfilmien valmistussopimuksia (PAP-11.2B)	1944–1956
De: 3 Lyhyt- ja mainosfilmien valmistussopimuksia A-Z (PAP-11.3A)	1949–1961
De: 4 Lyhyt- ja mainosfilmien valmistussopimuksia (PAP-11.3B)	1950–1959

De: 5 Lyhytkuvien ja kaitafilmiä valmistussopimukset (PAP-11.5)	1954–1966
De: 6 Lyhyt- ja mainosfilmien valmistussopimuksia, ulkomaisia elokuvayhteistyösopimuksia A-W (PAP-11.4)	1960–1986

Df Levitys- ja esitysoikeussopimukset

Dfa Sopimukset elokuvien levittämisestä ja esittämisestä Suomessa

Dfa: 1 Suomalaisen elokuvien esitysoikeudet, kopiot ja vuokrat (PAP-8.10A)	1933–1947
Dfa: 2 Kotimaisten elokuvien levityssopimuksia Suomeen yhtiöittäin A-Ö (PAP-8.9A)	1936–1960
Dfa: 3 Kotimaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.24)	1956 ja 1993
Dfa: 4 Kotimaisten elokuvien tv-esitysoikeuksien myynti Ylälle (PAP-8.7)	1959–1998
Dfa: 5 Kotimaisten elokuvien ja elokuvakatkelmien tv-esitysoikeuksien myynti Mainos-TV:lle ym. (PAP-8.8)	1962–1987
Dfa: 6 Kotimaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.24)	1950–1960
Dfa: 7 Kotimaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.25)	1970–1989
Dfa: 8 Levityssopimuksia (PAP-8.9B)	1970–1989
Dfa: 9 Videolevitys Suomi-Filmin suosikit -sarja I-III (PAP-8.11)	1987–1990
Dfa: 10 Videolevitys Suomi-Filmin suosikit -sarja IV-V (PAP-8.12)	1991–1992
Dfa: 11 Videolevitys Suomi-Filmin suosikit -sarja VI-VIII (PAP-8.13)	1994–1997

Dfb Sopimukset levittämisestä ulkomaille

Dfb: 1 Suomi-Filmin elokuvien levityssopimuksia ulkomaille ja laskuja (PAP-8.22)	1920-1929
--	-----------

Dfb: 2 Sopimuksia ulkomaille myydyistä Suomi-Filmin elokuvista (PAP-8.22) 1936–1949

Ddf: 3 Suomi-Filmin elokuvien levityssopimuksia ulkomaille (PAP-8.22) 1941–1977

Dfc Sopimukset ulkomaisten elokuvien levittämisestä ja esittämisestä

Dfc: 1 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.2) 1920–1939

Dfc: 2 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia A-D (PAP-8.4A) 1950–1969

Dfc: 3 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia E-K (PAP-8.4B) 1950–1969

Dfc: 4 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia L-P (PAP-8.4C) 1950–1969

Dfc: 5 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia Q-Y (PAP-8.4D) 1950–1969

Dfc: 6 Ranskalaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.3) 1954–1962

Dfc: 7 Puolalaisten elokuvien levityssopimuksia ym. (PAP-8.3) 1964

Dfc: 8 Ulkomaisten elokuvien esitysoikeuksien myynti Mainos-TV:lle ja Ylelle. Laskut ja todistukset esityksistä (PAP-8.6) 1964–1972

Dfc: 9 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.5) 1976–1979

Dfc: 10 Disney-elokuvien levityssopimuksia, Buena Vista International (PAP-8.6) 1979–1988

Dfc: 11 Ulkomaisten elokuvien levityssopimuksia (PAP-8.6) 1980–1989

Dfd Muita levityssopimuksia

Dfd: 1 Kaitafilmiin levityssopimuksia (PAP-8.29) 1949–1955

Dfd: 2 Sopimus mainoselokuvien levityksestä Suomi-Filmin teattereissa (PAP-8.9A) 1955–1960

Dg Laboratoriosopimukset ja laiteostot

Dg: 1 Laboratoriosopimuksia ja laiteostoja (PAP-9.1)	1930–1933
Dg: 2 Konesopimuksia (PAP-9.4B)	1930–1949
Dg: 3 Sekalaisia laiteostoja (PAP-9.4A)	1938
Dg: 4 Teuvo Tulion laiteostoja ja kehitystöitä (PAP-9.2)	1944–1962
Dg: 5 Brunswick Polydor -tavaramerkin osto (PAP-9.4B)	1947–1951
Dg: 6 Laboratoriosopimuksia (PAP-9.1)	1966–1984
Dg: 7 Sopimuksia laboratoriotöistä ja filmimateriaalin toimituksesta (PAP-9.13A)	

Dh Mainossopimukset

Dh: 1 Elokuvamainonta sopimuksia: Liikemainos Oy (PAP-8.40)	1955
Dh: 2 Sopimus Oy Moviemedia Ab:n mainostaminen Suomi-Filmin teattereissa (PAP-8.40)	1983
Dh: 3 Suomi-Filmin ja Nordfilm Ab:n yhteistoimintasopimus elokuvien esittämisestä (PAP-8.40)	

Di Osto- ja myyntisopimukset

Di: 1 Sekalaisia kauppakirjoja, myynti- ja urakkasopimuksia (PAP-10.1)	1930
--	------

Dj Vuokrasopimukset ja vakuutukset

Dj: 1 Huoneistojen vuokrasopimuksia, palo- ja muut vakuutuskirjat (PAP-10.2)	1920–1925
--	-----------

Dj: 2 Sekalaisia vuokrasopimuksia (PAP-10.1)	1930
Dj: 3 Munkkisaaren studion ja varastorakennuksen vuokrasopimuksia (PAP-10.4)	1930–1949
Dj: 4 Suomi-Filmin studion ja laitteiston vuokrasopimuksia ym. (PAP-10.3)	1934–1956
Dj: 5 Metsäpurontie 16 studion/ varaston vuokrasopimuksia (PAP-10.4)	

Dk Lähetysmääräykset

Dk: 1 Elokuvakopiot ja lähetykset (PAP-8.14)	1949
Dk: 2 Rahtikirjoja (PAP-10.6)	1960-1969
Dk: 3 Filmien lähetysmääräykset ja laskut L-R (PAP-8.14)	1970
Dk: 4 Tilaus- ja lähetyslippuja äänityksistä ja laitteista (PAP-9.13)	

DI Tarkastusanomukset

DI: 1 Tarkastusanomuksia Valtion elokuvatarkastamolle Suomi-Filmin levittämistä elokuvista (PAP-8.8A)	1964–1976
DI: 2 Tarkastusanomuksia Valtion elokuvatarkastamolle Suomi-Filmin levittämistä elokuvista (PAP-8.8B)	1978–1984
DI: 3 Bambin tarkastuslausunto (PAP-8.29)	

Dm Hakemukset

Dm: 1 Hakemuksia ministeriöille ja presidentille (PAP-5.45)	
---	--

E. SAAPUNEET ASIAKIRJAT

Ea Pankilta saapuneet asiakirjat

Ea: 1 Valuutta-anomus KOP (PAP-5.2) 1.7.1949

Eb Myyjiltä saapuneet asiakirjat

Eb: 1 Columbian ja Philipsin levyluettelot (PAP-5.11) 1956

Eb: 2 Encyclopedia Britannica Films opetuselokuvaesitteitä
(PAP-8.37C)

Eb: 3 Katalogi: Educational Film Exchange, Inc. (PAP-8.37C)

Eb: 4 Laajakuvaformaattien: CinemaScope Vista Vision esittelyä
(PAP-9.16)

Ec Kunniakirjoja ja merkkejä

Ec: 1 Kunniakirjoja ja tunnustuksia Suomi-Filmin tuottamille ja
levittämille elokuville kotimaassa ja kansainvälisesti (PAP-5.48)

Ec: 2 Kunniamerkkiensaajat (PAP-5.45)

Ed Säädökset ja ohjeet

Ed: 1 Ulkomaisten yhtiöiden elokuvaLEVITYKSEN verotuksesta
(PAP-8.1) 1950

Eb: 2 Suomen opetuselokuvayhdistyksen ohjeita elokuvien ja
rainojen arvostelijoille (PAP-11.22A) 1/1960

Ed: 3 Mainoselokuvaluottajain liiton sopimuksia (PAP-11.16) 1970–1979

Ed: 4 Filmivalmistajien Liitto ry:n päätös mainoselokuvien esittämisestä

(PAP-8.9A)

F. KIRJEISTÖ**Fa Kotimaan kirjeenvaihto**

Fa: 1 Kirjeenvaihtoa filmivuokrauksesta ja tilityksistä Kuopioon ja Turkuun A-P (PAP-5.13)	1932–1933
Fa: 2 Kotimaan- ja ulkomaankirjeenvaihto O-R (PAP-5.13)	1934
Fa: 3 Työpaikkojen tiedustelua (PAP-9.4A)	1938
Fa: 4 Käsien kirjoitettuja kirjeitä mm. Heidi Kajava ja käsikirjoituskilpailu (PAP-5.14A)	1941
Fa: 5 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.14)	1935–1939
Fa: 6 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.14)	1943-1948
Fa; 7 Risto Orkon kirjeenvaihtoa (PAP-6.1)	1945–1987
Fa: 8 Kotimaista kirjeenvaihtoa lyhytelokuvien suunnitelmista ja valmistussopimuksista yrityksille ja kaupungeille. Irrallisia kirjeitä ja kysyttävää puhelimitse A-K (PAP-11.12)	1948–1955
Fa: 9 Kotimaista kirjeenvaihtoa lyhytelokuvien suunnitelmista ja valmistussopimuksista yrityksille ja kaupungeille. Irrallisia kirjeitä ja kysyttävää puhelimitse L-R (PAP-11.13)	1948–1955
Fa: 10 Kotimaista kirjeenvaihtoa lyhytelokuvien suunnitelmista ja valmistussopimuksista yrityksille ja kaupungeille. Irrallisia kirjeitä ja kysyttävää puhelimitse S-Ä (PAP-11.14)	1948–1955
Fa: 11 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.15A ja PAP-5.16A)	1949–1951
Fa: 12 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.15B)	1951

Fa: 13 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.15C)	1951–1953
Fa: 14 Ääniosaston kirjeenvaihtoa: tilauksia, äänityksiä ja laitteita (PAP-9.11)	1953–1969
Fa: 15 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.16A)	1954
Fa: 16 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.16B)	1955-1956
Fa: 17 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.17A)	1955-1958
Fa: 18 Kirjeenvaihtoa lyhytelokuvien valmistuksesta (PAP-11.15)	1956–1959
Fa: 19 Kotimaan kirjeenvaihto (PAP-5.18)	1959–1960
Fa: 20 Kirjeenvaihto ja tiedotteet, Valtion elokuvatarkastamo (PAP-8.9B)	1960–1989
Fa: 21 Kirjeenvaihtoa rainojen myynnistä mm. Walt Disneyn elokuvat (PAP-8.29)	1962-1966
Fa: 22 Kaitafilmosaston kirjeenvaihto: Sairasilmoituksia, lähetyksiä ym. S-Ö (PAP-8.30)	1963
Fa: 23 Kirjeenvaihtoa ja lähetyksiä M-Ö (PAP-8.29)	1966
Fa: 24 Kaitafilmosaston kirjeitä elokuvien tilauksia ja palautuksia 1970 (PAP-8.31)	
Fa: 25 Lyhytkuvien myyntikirjeet/ tarjoukset ja vastaukset (PAP-11.11)	1970
Fa: 26 Kotimaan kirjeenvaihto mm. Eero Tähtinen, Kari Uusitalo ja Tapio Roy Vilpponen (PAP-5.19)	1970–1989
Fa: 27 Laboratoriokirjeenvaihtoa hinnoista ym. (PAP-9.1)	1980–1983
Fa: 28 Koulufilmosaston kirjeenvaihtoa ja käsikirjoituksia (PAP-11.22B)	

Fb Ulkomaankirjeenvaihto

Fb: 1 Koneiden ja kameralaitteiden tarjouksia ja tilauksia A-L (PAP-9.6)	1920–1939
Fb: 2 Kirjeenvaihtoa J. Chr. Gundersenin kanssa filmivuokrista (PAP-8.22)	1923–1931
Fb: 3 Ulkomaankirjeenvaihto: British Gaumont, Deutsche Universal-Film AG ym. (PAP-5.20A)	1929–1936
Fb: 4 Ulkomaankirjeenvaihto United Artistsin (New York, Lontoo, Tukholma) kanssa (PAP-5.20A)	1933–1934
Fb: 5 Ulkomaankirjeenvaihto Wieniin: Rosenfeld, Rex Filmi ja Böhm (PAP-5.20B)	1936–1938
Fb: 6 Ulkomaankirjeenvaihto: Motion Picture Export Corporation, Lontoo (PAP-5.20B)	1934–1935
Fb: 7 Ulkomaankirjeenvaihto A-G (PAP-5.21A)	1937–1938
Fb: 8 Ulkomaankirjeenvaihto H-Ö (PAP-5.21B)	1937–1938
Fb: 9 Ulkomaankirjeenvaihto Gaumont ym. A-H (PAP-5.22)	1939
Fb: 10 Ulkomaankirjeenvaihto I-Ö (PAP-5.23)	1939
Fb: 11 Ulkomaankirjeenvaihto (PAP-5.24)	1940
Fb: 12 Ulkomaankirjeenvaihto: AGA Baltic tekniisiä hankintoja (PAP-5.24)	1940
Fb: 13 Ulkomaankirjeenvaihto: Cattermoul (PAP-5.24)	1940–1942
Fb: 14 Ulkomaankirjeenvaihto (PAP-5.25)	1941

Fb: 15 Ulkomaankirjeenvaihto: Filmivuokrasopimuksia (PAP-5.26)	1942
Fb: 16 Ulkomaankirjeenvaihto: filmivuokrasopimuksia (PAP-5.27)	1943
Fb: 17 Ulkomaankirjeenvaihto (PAP-5.28)	1944-1952
Fb: 18 Opetuselokuvien ulkomainen kirjeenvaihto (PAP-11.22A)	1945-1952
Fb: 19 Uutisfilmi/ Newsreel raportit ja kirjeenvaihtoa maittain: USA, Tšekki, Tanska, Hollanti (PAP-11.24)	1949-1950
Fb: 20 Uutisfilmi/ Newsreel raportit ja kirjeenvaihtoa yhtiöittäin (PAP-11.25)	1950-1951
Fb: 21 Uutisfilmi/ Newsreel raportit ja kirjeenvaihtoa yhtiöittäin (PAP-11.26)	1952-1953
Fb: 22 Uutisfilmi/ Newsreel raportit ja kirjeenvaihtoa yhtiöittäin (PAP-11.27)	1954
Fb: 23 Ulkomaankirjeenvaihto: Microtecnica (PAP-5.31)	1954-1959
Fb: 24 Ulkomaankirjeenvaihto: Gloria-Film GmbH ja KG Divina film (PAP-5.29)	1955
Fb: 25 Uutisfilmi/ Newsreel raportit, kirjeenvaihtoa ja lähetyksiä yhtiöittäin (PAP-11.28)	1955-1956
Fb: 26 Ulkomaankirjeenvaihto: Debrie (PAP-5.31)	1955-1961
Fb: 27 Ulkomaankirjeenvaihto: London Films (PAP-5.30)	1956-1958
Fb: 28 Ulkomaankirjeenvaihto: Ab Film-Teknik ja Nordisk Films Teknikin kanssa (PAP-5.29)	1956-1961
Fb: 29 Uutisfilmi/ Newsreel raportit (PAP-11.29)	1957

Fb: 30 Ulkomaankirjeenvaihto (PAP-5.30)	1958–1959
Fb: 31 Ulkomaankirjeenvaihto A-Ö (PAP-5.32)	1960
Fb: 32 Ulkomaankirjeenvaihto A-N (PAP-5.33)	1960–1962
Fb: 33 Ulkomaankirjeenvaihto O-Ö (PAP-5.34)	1961–1962
Fb: 34 Uutisfilmi/ Newsreel raportit ja kirjeenvaihtoa (PAP-11.30)	1958–1959
Fb: 35 Tarjouksia ja tilauksia väriprosessoreista, kopiokoneista ja laitteiden osista ym. (PAP-9.5)	1969–1983
Fb: 36 Tarjouksia ja tilauksia filminkorjaus- ja leikkauslaitteista sekä kameroista, videokuvaus-, tv-studio- ja äänentallennuslaitteista (PAP-9.6)	1970–1990
Fb: 37 Harmonic Music Co., Ehrling Förlagen ja Ab Nordiska Musikförlaget (PAP-5.12)	

G. TILIASIAKIRJAT

Ga Tilit

Ga: 1 Suomi-Filmin tilit (PAP-5.2)	1927-1929
Ga: 2 Scala, Kuopio kulunkitilejä (PAP-7.18)	1944–1946
Ga: 3 Kirja: Memorial I/1949, Suomi-Filmin tilit ja maksut tammi-toukokuu (PAP-5.42)	1949

Gb Inventaari- ja tasekirjat

Gb: 1 Inventaarit (PAP-5.2)	1920–1929
Gb: 2 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1921–1925
Gb: 3 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1926
Gb: 4 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1926

Gb: 5 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1927–1929
Gb: 6 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1930
Gb: 7 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1930
Gb: 8 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1931–1939
Gb: 9 Kaitafilmiosaston inventaariluettelo (PAP-5.57)	1938–1939
Gb: 10 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1940–1945
Gb: 11 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1946–1966
Gb: 12 Inventaariluetteloita elokuvateatterit ym. (PAP-7.26)	1947–1953
Gb: 13 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1967–1970
Gb: 14 Suomi Filmin inventaari- ja tasekirja (PAP-5.57)	1971–1979
Gb: 15 Ääniosaston inventaario (PAP-9.11)	

Gc Tilintarkastuskertomukset

Gc: 1 Suomi-Filmin tilintarkastuskertomukset (PAP-5.2)	1920–1929
--	-----------

Gd Kirjanpidon tarkastuskertomukset

Gd: 1 Kirjanpidon tarkastuskertomukset (PAP-5.1A)	1946–1948
---	-----------

Ge Tulo- ja veroilmoitukset

Ge: 1 Tulo- ja veroilmoitukset (PAP-5.2)	1927–1929
--	-----------

Gf Varat ja velat

Gf: 1 Varat ja velat (PAP-5.2)	1920–1932
--------------------------------	-----------

Gg Tilityksiä ja laskuja

Gg: 1 Tuotantokomitean tilityksiä (PAP-5.1B)	1946–1948
Gg: 2 Uutisvaihto tilitykset ja lähetykset (PAP-11.29)	1957–1960
Gg: 3 Lyhytkuvien tilaus- ja laskutuskortit Palmroth (PAP-11.19)	1957-1963
Gg: 4 Kaitafilmiosaston lyhytkuvien tilitykset A-V (PAP-8.32)	1967
Gg: 5 Kaitafilmiosaston laskut A-H (PAP-8.34)	1970
Gg: 6 Kaitafilmiosaston laskut I-K (PAP-8.35)	1970
Gg: 7 Kaitafilmiosasto laskut S-Ö (PAP-8.36)	1970
Gg: 8 Kaitafilmiosaston pitkien elokuvien tilitykset (PAP-8.33)	1971
Gg: 9 Lyhytkuvien tilitykset (PAP-8.15)	1971
Gg: 10 Työntekijöiden tilityksiä, matkalaskuja ja menotositteita (PAP-5.10C)	
Gg: 11 Musiikkilityksiä (PAP-5.12)	

Gh Shekit

Gh: 1 Uutisaitan maksamia shekkejä (PAP-5.4)	1951–1952
--	-----------

Gi Tilikirjat

Gi: 1 Tilikirjat elokuvateattereista (PAP-7.30)	1928- 1931
Gi: 2 Kaleva, Turku (PAP-7.30)	1944–1946
Gi: 3 Kaleva, Turku (PAP-7.30)	1944-1946
Gi: 4 Kino-Palatsi, Helsinki (PAP-7.30)	1944–1946

Gi: 5 Kultainen Lyhty, Lauttasaari (PAP-7.30)	1944–1946
Gi: 6 Tilikirja kuvatoimistoilta ostetuista valokuvista (PAP-5.55)	1944–1947
Gi: 7 Uutisaitan tilikirja (PAP-5.4)	1946
Gi: 8 Apollo, Riihimäki (PAP-7.30)	1947–1948
Gi: 9 Kino Palatsi, Turku ja Pori Uutiskatsaus (PAP-7.30)	1949–1952
Gi: 10 Ritz, Helsinki (PAP-7.30)	1949–1952

Gj Filmboken/ Jälkivaatimuskirjat

Gj: 1 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	1929
Gj: 2 Jälkivaatimuskirja: teattereiden tilit (PAP-5.58)	1930
Gj: 3 Jälkivaatimuskirja: teattereiden tilit (PAP-5.58)	1930
Gj: 4 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	1932–1933
Gj: 5 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	1934–1935
Gj: 6 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	I/1941
Gj: 7 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	II/1941
Gj: 8 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	III/1941
Gj: 9 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	IV/1944 – I/1945
Gj: 10 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	II/1945
Gj: 11 Jälkivaatimuskirja (PAP-5.58)	III/1945

Gk Elokvateattereiden jälkivaatimuskirjat

Gk: 1 Elokvateattereiden jälkivaatimuskirja I (PAP-7.27)	1938
--	------

Gk: 2 Elokuvatattereiden jälkivaatimuskirja II (PAP-7.27)	1938
Gk: 3 Elokuvatattereiden jälkivaatimuskirja I-III (PAP-7.27)	1939
Gk: 4 Elokuvatattereiden jälkivaatimuskirja III (PAP-7.27)	1943
Gk: 5 Elokuvatattereiden jälkivaatimuskirjat III (PAP-7.27)	1944

Gl Pääkirjat

Gl: 1 Pääkirja (PAP-5.59)	1926
Gl: 2 Pääkirja (PAP-5.59)	1928
Gl: 3 Pääkirja (PAP-5.59)	1928
Gl: 4 Pääkirja (PAP-5.59)	1929
Gl: 5 Pääkirja (PAP-5.59)	1929
Gl: 6 Pääkirja (PAP-5.59)	1930
Gl: 7 Pääkirja (PAP-5.59)	1930
Gl: 8 Pääkirja (PAP-5.59)	1947
Gl: 9 Pääkirja (PAP-5.59)	1948

Gm Kassapäiväkirjat

Gm: 1 Kassapäiväkirja (PAP-5.60)	1926
Gm: 2 Kassapäiväkirja II (PAP-5.60)	1927
Gm: 3 Kassapäiväkirja (PAP-5.60)	1932
Gm: 4 Kassapäiväkirja I (PAP-5.60)	1932
Gm: 5 Kassapäiväkirja II (PAP-5.60)	1932
Gm: 6 Kassapäiväkirja I (PAP-5.60)	1933

Gm: 7 Kassapäiväkirja II (PAP-5.60)	1933
Gm: 8 Kassapäiväkirja B (PAP-5.60)	1934–1935
Gm: 9 Kassapäiväkirja C (PAP-5.60)	1934–1935
Gm: 10 Kassapäiväkirja A (PAP-5.60)	1935
Gm: 11 Kassapäiväkirja I A (PAP-5.60)	1937
Gm: 12 Kassapäiväkirja II A (PAP-5.60)	1937
Gm: 13 Kassapäiväkirja B (PAP-5.60)	1937
Gm: 14 Kassapäiväkirja 1-4 (PAP-5.60)	1938
Gm: 15 Kassapäiväkirja I A (PAP-5.60)	1938
Gm: 16 Kassapäiväkirja II A (PAP-5.60)	1938
Gm: 17 Kassapäiväkirja I B (PAP-5.60)	1938
Gm: 18 Kassapäiväkirja II B (PAP-5.60)	1938
Gm: 19 Kassapäiväkirja loka-joulukuu IV (PAP-5.60)	1938
Gm: 20 Kassapäiväkirja IV (PAP-5.60)	1939
Gm: 21 Kassapäiväkirja (PAP-5.60)	12/1939 – 3/ 1940
Gm: 22 Kassapäiväkirja I-V (PAP-5.60)	1944
Gm: 23 Kassapäiväkirja I (PAP-5.60)	1949
Gm: 24 Kassapäiväkirja III (PAP-5.60)	1949

Gn Elokvateattereiden kassapäiväkirjat

Gn: 1 Turun konttori, teattereiden tulot ja menot (PAP-7.34)	1970–1971
Gn: 2 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1971–1973
Gn: 3 Elokvateattereiden Kino Ritz, Kino-Palatsi,	1973–1975

Kino Colt, Fennia, Nordia, Skandia kassapäiväkirjat (PAP-7.34)

Gn: 4 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1975–1977
Gn: 5 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1977–1978
Gn: 6 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1978–1979
Gn: 7 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1979–1980
Gn: 8 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1.7.1980–31.1.1981
Gn: 9 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	1.7.1980–31.1.1981
Gn: 10 Elokvateattereiden kassapäiväkirja (PAP-7.34)	2/1981-5/1981

Go Elokvateattereiden kassaraportit ja kuukausitilitykset

Go: 1 Kassaraportteja Fennia ja Scandia, Turku (PAP-7.6)	1969
Go: 2 Kuukausitilityksiä Kino Palatsi, Tampere (PAP-7.7)	1969
Go: 3 Kuukausitilityksiä Kino Palatsi, Pori (PAP-7.8)	1969
Go: 4 Kuukausitilityksiä Kino Pirtti, Kemi (PAP-7.9)	1.1.–30.11.1969
Go: 5 Kuukausitilityksiä Kino Ari (PAP-7.9)	1969
Go: 6 Kuukausitilityksiä Nordia, Turku (PAP-7.10)	1969
Go: 7 Kuukausitilityksiä Kino Ritz, Vaasa (PAP-7.10)	1969
Go: 8 Kuukausitilityksiä Kino Kare, Lahti (PAP-7.11)	1969
Go: 9 Kuukausitilityksiä Kino-Rio, Oulu (PAP-7.12)	1969
Go: 10 Kuukausitilityksiä Kino Ritz, Mikkeli (PAP-7.12)	1969
Go: 11 Kassatilyksraportteja Suomen elokuvatoimistojen liitto ry1976 useita yhtiöitä ja teattereita (PAP-7.13)	

Gp Palkkalistat

Gp: 1 Palkkalistat (PAP-5.2) 1920–1932

Gq Tuotantokulut ja tuotot

Gq: 1 Suomi-Filmin elokuvien kustannuslaskelmia ja tuottoja
mm. Seitsemän veljestä, VMV 6 (PAP-5.39) 1935–1948

Gq: 2 Kansio: Filminvalmistuskortteja elokuvakohtaisista
tuotantokuluista (PAP-5.40) 1949

Gq: 3 Esitykseen siirrettyjen kotimaisten lyhytkuvien
filminvalmistuskortteja/ kustannuslaskelmia (PAP-9.9A) 1950–1951

Gq: 4 Esitykseen siirrettyjen kotimaisten lyhytkuvien
filminvalmistuskortteja/ kustannuslaskelmia (PAP-9.9B) 1952–1954

Gq: 5 Esitykseen siirrettyjen kotimaisten lyhytkuvien
filminvalmistuskortteja/ kustannuslaskelmia (PAP-9.9B) 1955–1956

Gq: 6 Vihko: Suomi-Filmin saannit (PAP-5.43) 1953–1961

Gq 7 Vihko: Kotimaisten filmien kustannusselvittely (PAP-5.39A)

Gr Katelaskelmat ja raportit

Gr: 1 Katelaskelmat ja raportit 1-6 (PAP-5.61) 1979

Gr: 2 Katelaskelmat ja raportit (PAP-5.61) 1.1.–30.6.1981

Gr: 3 Katelaskelmat ja raportit (PAP-5.61) 1981

Gr: 4 Katelaskelmat ja raportit 1-9 (PAP-5.61) 1986

Gs Ostot ja myynnit

Gs: 1 Osto- ja myyntikirjat elo-joulukuu (PAP-5.42) 1949

Gt: Levitykseen liittyvät laskelmat ja tilitykset

Gt: 1 Ulkomaisten elokuvien tulo- ja vähennyslaskelmia II-IX (PAP-8.16) 1937–39

Gt: 2 Filmivuokria ja esitettyjen filmien tilitykset (PAP-8.20) 1941–1960

Gt: 3 Levitettyjen elokuvien verotus (PAP-8.17) 1945–1946

Gt: 4 Kirja: Ulkomaisten elokuvien tuottoja (PAP-8.19) 1945–1949

Gt: 5 Ulkomaisten elokuvien tulo- ja vähennyslaskelmia (PAP-8.16) 1947

Gt: 6 Ulkomaiset filmiraportit (PAP-8.20) 1949–1950

Gt: 7 Ulkomaisten filmien tuottoja (PAP-8.17) 1950–1959

Gt: 8 Veronalennusfilmien tilitykset (PAP-8.38) 1955–57

Gt: 9 Ulkomaisten 16 mm filmien esitystilitykset (PAP-8.37A) 1960–1975

Gt: 10 Levityslaskuja mainoselokuvien esityksistä (PAP-8.28) 1972–1975

Gt: 11 Laskelmia ulkomaan elokuvatuonnista (PAP-8.17)

Gu: Kuvaosaston kuluja

Gu: 1 Kuvaosasto: lisäys- ja vähennystodisteet sekä lähetysilmoitukset ja laskut (PAP-9.7) 1951–1956

H. SISÄLLÖN MUKAAN ARKISTOIDUT ASIAKIRJAT

Ha Yhtiöjärjestykset

Ha: 1 Suomi-Filmin yhtiöjärjestys (PAP-5.1A)

Ha: 2 OY Suomi-Kino AB yhtiöjärjestys (PAP-7.5)

Ha: 3 Keski-Suomen Kinot Oy perustaminen (PAP-7.5) 1956

Hb Näyttelijöiden työsopimusasioita

Hb: 1 Näyttelijöiden luovuttamisesta (PAP-5.10A) 1943–1945

Hb: 2 Lista näyttelijöille maksettavista palkoista 1945

Ruotsin elokuvatuottajien yhdistys (PAP-5.10A)

Hc Elokuviem musiikit, sävellykset ja levytykset

Hc: 1 Miehen kylkiluu nuotteja (PAP-5.12) 1937

Hc: 2 Juurakon Hulda nuotteja (PAP-5.12) 1937

Hc: 3 Kanavan laidalla nuotteja (PAP-5.12) 1949

Hc: 4 Vihko Leijona (Lion) levytyksistä (PAP-5.12) 1950

Hc: 5 Perri nuotteja (PAP-5.12) 1957

Hc: 6 Lista Toivo Kuulan sävellyksistä (PAP-5.12)

Hc: 7 Levytyksiä filmeillä (PAP-5.12)

Hc: 8 Musiikin lisenssi- ja synkronisointihintoja (PAP-5.12)

Hc: 9 Käytettyä musiikkia ja laulunsanoja (PAP-5.12)

Hd Oikeudenkäynnit ja lainsäädäntö

Hd: 1 Elokuvatekstityksen patentti kiista, Filmatyp-oikeusjuttu (PAP-5.46) 1940–1945

Hd: 2 Tukholman kaupungintalon tuomioistuimen pöytäkirja: Muusikkojen ja mekanisoidun musiikin käytöstä Sveriges Biografäagereförbundin elokuvateattereissa (PAP-5.47) 1946–1947

Hd: 3 Oikeusjuttu Kaitafilmosaston tuhoutuneesta esityskoneesta (PAP-5.46) 1958

Hd: 4 Lakialoite raakaa väkivaltaa esittävien videokasettien kieltämisestä (PAP-8.10) 1982

Hd: 5 Äänilevyjuttu (PAP-5.12)

He Konkurssipesien ostot ja myynnit

He: 1 Suomen Filmitöiden ja muiden yhtiöiden konkurssipesien myynti Suomi-Filmille (PAP-5.49)

He: 2 Suomi-Filmin ja Adams Filmi Oy:n sopimukset, oikeusjutut ja elokuvateattereiden myynti (PAP-5.50)

Hf Matkat ja tapahtumat

Hf: 1 Suomalaisten filmitaiteilijoiden vierailu Saksaan (PAP-5.44) 1942

Hf: 2 Lyhytkuvaosasto: tapahtumiin osallistuminen (PAP-11.1) 1947–1966

Hf: 3 Elokuvanäytösten ja tapahtumien suunnitelmia ja kutsuvieraslistoja, mm. Richard III, Nummisuutarit, Sampo (PAP-8.39) 1955–1960

Hf: 4 Tekijänoikeus seminaari (PAP-11.16)

Hg Filmivuokrat ja esitykset

Hg: 1 Filmivuokria (PAP-7.28) 1915–1918

Hg: 2 Filmivuokria (PAP-7.28) 1918–19

Hg: 3 Filmivuokria (PAP-7.28) 1920–21

Hg: 4 Kirja: Kiertävät näytännöt ja laskelmia menoista (PAP-7.26) 1937–1938

Hg: 5 Suomi-Filmin elokuvateattereiden tuottoja (PAP-7.4B)	1940-1989
Hg: 6 Filmivuokrienkirja I-III (PAP-7.28)	1947
Hg: 7 Filmivuokrienkirja II (PAP-7.28)	1948
Hg: 8 Filmivuokrienkirja (PAP-7.28)	1949
Hg: 9 Teattereiden filmivuokria, esityskorvauksia ja sensuuripäätöksiä (SEOL) Suomessa ja kansainvälisesti (PAP-7.1)	1950-1969
Hg: 10 Kävijämääriä ja tuottoja: Lepakko, Tammela; Kuvanäyttämö, Tainonkoski; Kino, Tapanila; Elokuvat, Taipalsaari (PAP-7.3)	1957
Hg: 11 Elokuvavuokraukseen liittyviä papereita (PAP-8.9B)	1960–1962
Hg: 12 Kirja: elokuvateattereiden tietoja esityksiä ja vuokrauksia (PAP-7.25)	1960–1963

Hh Teattereiden asiakirjat

Hh: 1 Kinopalatsi, Turku perustaminen ja hankintasopimuksia (PAP-7.15)	1936
Hh: 2 Teattereiden lipunmyyntikirja (PAP-7.33)	1938–1940
Hh: 3 Teattereiden lipunmyyntikirja (PAP-7.33)	1941–1944
Hh: 4 Korson elokuvateatterin palossa tuhoutunut omaisuus (PAP-10.3)	1945
Hh: 5 Koneiden asennus (PAP-7.4C)	10.1.1950
Hh: 6 Kustannuslaskelmia studiot ja teatterit (PAP-7.32)	1951
Hh: 7 Kino-Palatsi, Pori papereita (PAP-7.14)	1950–1989
Hh: 8 Elokuvateattereissa käytössä olevat putket (PAP-7.4A)	1957
Hh: 9 Kino Pirtti, Ari ja V.P.K., Kemi (PAP-7.16)	1960-1969

- Hh: 10 Ratto, Kajaani kuluja (PAP-7.16) 1983
- Hh: 11 Kemin teatterin varustaminen CinemaScope laitteilla:
kirjeitä piirustuksia ja suunnitelmia (PAP-7.16) 1955
- Hh: 12 Kaleva ja Ritz I, Turku rakennusaikaiset luvat, työselitykset,
tarjoukset ja listoja teatterikalusteista (PAP-7.15)
- Hh: 13 Kino Palatsi, Ilves, Kino-Pirkka ja Scala, Tampere papereita
(PAP-7.17)
- Hh: 14 Scala ja Kaleva, Viipuri (PAP-7.19)
- Hh: 15 Sininen Kuun ja Ritz, Helsinki papereita (PAP-7.20)
- Hh: 16 Kaleva ja Scala, Helsinki (PAP-7.21)
- Hh: 17 Kino-Palatsi ja Kultainen lyhty, Helsinki (PAP-7.22)
- Hh: 18 Apollo, Riihimäki (PAP-7.23)
- Hh: 19 Kirjeitä ja piirustuksia Oulun teatterin muutostöistä ja
CinemaScope asennuksesta (PAP-7.24B)

Hi Teatterihoitotilikirjat

- Hi: 1 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1927–1935
- Hi: 2 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1936–1944
- Hi: 3 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1.9.1939–30.9.1941
- Hi: 4 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1.10.1941–30.9.1943
- Hi: 5 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1.10.1945–1.11.1946
- Hi: 6 Teatterihoitotilikirja (PAP-7.31) 1945–1947

Hj Tuotantosuunnitelmat ja raportit

Hj: 1 Lyhytdokumenttien tekniset- ja tarkastus tiedot (PAP-11.9)	1919–1939
Hj: 2 Lyhytkuvien ja mainoksien suunnitelmia ja kirjeenvaihtoa A-Q (PAP-11.7A)	1930–1959
Hj: 3 Sekalaisia tuotantosuunnitelmia, filmattavia aiheita ja sopimuksia (PAP-5.39A)	1930–1989
Hj: 4 Lyhytkuvien tekniset tiedot ja synopsikset (PAP-11.20A)	1940–1959
Hj: 5 Lyhytdokumenttien tekniset ja tarkastustiedot (PAP-11.10)	1948–1956
Hj: 6 Lyhytkuvien suunnitelmia ja kirjeenvaihtoa R-Ä (PAP-11.7B)	1950–1959
Hj: 7 Lyhytkuvien alkutekstit (PAP-11.6)	1956–1963
Hj: 8 Filmin valmistus Vaala FI/57 ja FIII/57: raportteja kuvauspaikoista ja kuluista elokuvaan Nuori mylläri ja Niskavuoren naiset (PAP-10.5)	1957
Hj: 9 Lyhytkuvien suunnitelmia ja kirjeenvaihtoa C-V (PAP-11.8A)	1960–1979
Hj: 10 Suunnitelmia Luterilaisen maailman liiton kokouksen filmauksesta, Harry Lewing ja tapahtuman esitteitä (PAP-11.32)	1963
Hj: 11 Kuvaus-ääniraportti elokuvasta Pilvilinna (1970) (PAP-9.17)	1970
Hj: 12 Lyhytkuvien suunnitelmia, synopsiksia ja kirjeenvaihtoa valmistuksesta (PAP-11.8B)	1970–1989

Hk Elokuvalevitys

Hk: 1 Kirja: Esittämättömiä filmejä (PAP-8.21)	1930–1935
Hk: 2 Vuokrattuja ulkomaisia elokuvia (PAP-8.1)	1930–1959
Hk: 3 Vihko: ulkomaiset lisäykset (PAP-8.17)	1939–1940

Hk: 4 Opetuselokuva levityspiirit (PAP-8.37B)	1949-1959
Hk: 5 Kanadaan tarjottavia lyhytkuvia (PAP-8.27A)	1950-1969
Hk: 6 Levittäjämaiden: Suomi, Yhdysvallat, Englanti, Saksa, Tanska, Tšekkoslovakia uutisia elokuvalistoja ja synopsiksia (PAP-8.1)	1950-1969
Hk: 7 Valkoisen peuran oikeuksien osto ja ulkomaanlevitys (PAP-8.9A)	1952-1953
Hk: 8 Videotoiminta ja levitys, Nordic Video Ab. (PAP-8.10)	1970-1987
Hk: 9 Tiedotuslomakkeet filmivuokrista ja palautuksista A-Ä (PAP-8.15)	1971
Hk: 10 Elokuva-oikeuksien ja kopioiden luovuttamisesta (PAP-8.26)	1982-1988

HI Laboratorio- ja äänitustoiminta

HI: 1 Tehostenauhoja ja äänityksiä (PAP-9.13)	1950-1959
HI: 2 Vihko: laboratorion elokuvakopioiden tekniset tiedot (PAP-9.14B)	1956-1958
HI: 3 Ääniosasto lähetyslippuja (PAP-9.11)	1960-1962
HI: 4 Vihkoja x 9: Su-Fin laboratorion kaitafilmiä työmääräykset (PAP-9.14)	1966-1976
HI: 5 Äänitysosasto laskutus, myynti ja palkat (PAP-9.11)	1967-1983
HI: 6 Elokuva-kohtaiset värinkorjaukset ja värinkorjaussuodattimet (PAP-9.18)	1970-1989
HI: 7 Vihkoja x 2 kointityöt (PAP-9.14)	1970-1989

- Hl: 8 Vihko: Kurvat ja valolaput (PAP-9.14) 1972–1977
- Hl: 9 Vihkoja x 2 laboratorion arkistomateriaalit (PAP-9.14) 1973–1980
- Hl: 10 Vihko: Äänen siirtoja magneettinauhalle (PAP-9.13) 1975
- Hl: 11 Laboratoriohinnat ja toimintaraportti laboratorioden yhdistämisestä (PAP-9.3) 1980–1987
- Hl: 12 Vihko x 2: Tehosteääniä, Oulunjoki ja Oulu 350 v. (PAP-9.13)
- Hl: 13 Vihko: Laboratoriolaitteiden toiminasta ja laskelmia (PAP-9.14)
- Hl: 14 Laboratorion värinmäärittely: Verityfilms, Adcom, Filmiryhmä, Cinelaari, Vicino, Tambur, Ukontyttäret, Adams, Giron, Tööt, J. Manner, Helkapalo, Ville Alfa Kaurismäki, Sarkanen (PAP-9.18)
- Hl: 15 Sovexportfilmin printtien toimittamisesta Nummisuutarit, Nuori mylläri, Niskavuoren naiset, Sampo, Loviisa (PAP-9.16)

Hm: Studion toiminta

- Hm: 1 Vironkadun studion tulipalossa tuhoutunut omaisuus (PAP-10.3) 1936
- Hm: 2 Studioruokalan perustamisesta (PAP-10.3) 1946–1947

Hn Lyhytkuvasasto

- Hn: 1 Lyhytfilmien hinnoittelukirja (PAP-11.33) 1938–1948
- Hn: 2 Lyhytkuvasaston tavoitteita ja materiaalin lähetyslippuja, Laakkonen (PAP-11.15) 1957–1959
- Hn: 3 Lyhytelokuva- ja uutismateriaalin vaihto ulkomaille (PAP-11.31) 1963–1964

Ho Opetuselokuvat (rainat)

- Ho: 1 Svensk skolfilm och bildningsfilm -lehti (PAP-11.17B) 1946–1952
- Ho: 2 H. A. Turjan opetuselokuvatoiminnan esittelyvihkoja (PAP-11.22A) 1950–1951
- Ho: 3 Ulkomaisia rainavihkoja ja luetteloita BHLB, FWU, AB Osbyförlaget, Dansk Baandfilm, SF Skol-smalfilmer (PAP-11.17B)
- Ho: 4 Rainaselosteita, laitteita, vuokrauksesta (PAP-11.17C)
- Ho: 5 Rainaselosteita suomeksi ja englanniksi: Educational Productions (PAP-11.17D)
- Ho: 6 Rainavihkoja: Kirkkomme I-XII, Tuli on hyvä palvelija – mutta huono isäntä (PAP-11.17A)
- Ho: 7 Filmiyhtymä Oy rainaelokuvaluettelo (PAP-11.17A)
- Ho: 8 Koulufilmiosaston valmistuneet ja vuokratut rainat ja lyhytkuvat (PAP-11.22B)

I. KARTAT JA PIIRRUSTUKSET

Ia Elokvateattereiden piirustukset ja paikkakartat

- Ia: 1 Scala, Kuopio piirustuksia (PAP-7.18) 1944–1946
- Ia: 2 Kino-Palatsi, Pori paikkakartat (PAP-7.14) 1950-1989
- Ia: 3 Elokvateatteripiirustuksia: Kemi, Pori, Lahti, Tampere (PAP-7.4D)
- Ia: 4 Kinopalatsi, Turku paikkakartat (PAP-7.15)
- Ia: 5 Kaleva ja Ritz I, Turku piirustukset (PAP-7.15)
- Ia: 6 Kino Palatsi, Ilves, Kino-Pirkka ja Scala, Tampere piirustuksia (PAP-7.16)

Ia: 7 Sininen Kuun ja Ritz, Helsinki piirustuksia (PAP-7.20)

Ia: 8 Paikkakarttoja ja piirustuksia: Kare, Lahti (PAP-7.24)

Ia: 9 Paikkakarttoja ja piirustuksia: Rio, Oulu (PAP-7.24)

Ia: 10 Paikkakarttoja ja piirustuksia: Astra, Helsinki (PAP-7.24)

Ia: 11 Paikkakarttoja ja piirustuksia useita teattereita (PAP-7.24)

Ib Studion, laboratorion ja ääniosaston piirustukset

Ib: 1 Munkkisaaren studion ja varastorakennuksen piirustuksia 1930–1949
(PAP-10.4)

Ib: 2 Ääniosaston kaavioita ja piirustuksia (PAP-9.11) 1953–1969

Ib: 3 Piirustuksia: Koeteatterit I ja II muutos ääniosastoksi (PAP-9.12) 27.4.1955

Ib: 4 Uudenmaankatu 13 Ääniosasto (PAP-9.12) 26.1.1962

Ib: 5 Laboratorion rakennussuunnitelmia ja piirroksia (PAP-9.8A) 1973

Ib: 6 Laboratorion rakennussuunnitelmia ja piirroksia (PAP-9.8B) 1973

Ib: 7 Laboratorion rakennussuunnitelmia ja piirroksia (PAP-9.8C) 1973

Ib: 8 Sähköyöselitys ja piirustuksia Suomi-Filmi Oy:n
Vartiokylän laboratorion rakentamisesta (PAP-9.10)

Ib: 9 Piirustuksia laitekaavioita ja ääniosastosta (PAP-9.11)

Ib: 10 Metsäpurontie 16 studion ja varaston piirustuksia (PAP-10.4)

Ic Laitepiirustukset

Ic: 1 Kaitafilmiä kehityskoneen piirustukset (PAP-9.2) 1954

K. TILASTOASIAKIRJAT

Ka Listoja ja luetteloita

Kaa Henkilökuntaluettelot

Kaa: 1 Suomi-Filmin studion uutta henkilökuntaa, palkankorotukset, poissaolot ja lopettaneet (PAP-5.10C)	1945–1948
Kaa: 2 Henkilökuntaa (PAP-9.11)	1953–1969

Kab Teattereita koskevat luettelot

Kab: 1 Listoja Suomen elokuvateattereista (PAP-7.1A)	1929–1931
Kab: 2 Lista teatterikorjauksista (PAP-7.4)	1955

Kac Pitkien elokuvien luettelot

Kac: 1 Listoja Suomi-Filmin valmistamista pitkistä elokuvista (PAP-5.37A)	

Kad Opetuselokuva-, lyhytkuva- ja uutisfilmiluettelot

Kad: 1 Opetuselokuva- ja lyhytkuvaluetteloita (PAP-8.37A)	1939–1960
Kad: 2 Listoja valmistuneista Finlandia-katsauksista, lyhytkuvista ja uutisfilmeistä (PAP-8.9A)	1957–1970
Kad: 3 Lyhytkuvaosaston filmilistoja (PAP-11.20A)	1958–1961
Kad: 4 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	31.3.1956
Kad: 5 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	31.3.1956
Kad: 6 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	1.4.1956–31.12.1962
Kad: 7 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	1.4.1956–31.12.1962

Kad: 8 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	1.4.1956–31.12.1962
Kad: 9 lyhytelokuva listoja kansainväliseen levitykseen (PAP-11.31)	1963–1964
Kad: 10 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	1963-1973
Kad: 11 Lyhytkuvaluettelo kirja (PAP-11.20B)	1963-1973
Kad: 12 Lyhytkuva ja Finlandia-katsaus listoja (PAP-11.20A)	

Kae Kaitafilmiuettelot

Kae: 1 Kaitafilmiuettelo (PAP-8.37A)	1955–1960
Kae: 2 Lisäyksiä kaitafilmiuetteloon ja filmienvuokrahinnat (PAP-8.29)	1962–1963
Kae: 3 Suomi-Filmin 16 mm elokuvaletteloita 16mm (PAP-8.37A)	1977–1990
Kae: 4 Kaitafilmioikeudet (PAP-8.29)	1985–1992

Kaf Ulkomaille levitettyjen elokuvien luettelot

Kaf: 1 Listoja Suomi-Filmin ulkomaille levittämistä elokuvista (PAP-8.27A)	1948–1975
Kaf: 2 Finlandia katsaukset ulkomaille (PAP-11.23)	1950–1954

Kag Hävitettyjen elokuvakopioiden luettelot

Kag: 1 Hävitettyjä elokuvakopioita (PAP-8.25)	1938–1940
Kag: 2 Ulkomaisten filmien tuottoja ja hävitettyjä kopiota 1(PAP-8.17)	1950–1959
Kag: 3 Hävitetyt elokuvakopiot (PAP-8.26)	1959-1989

Kah Muut luettelot

Kah: 1 Elokuvalisenssit (PAP-8.27B)	1958–1959
Kah: 2 Ohjelmistolistoja (PAP-8.20)	1963–1964
Kah: 3 Listoja filmikopioista (PAP-8.31)	1974–1976
Kah: 4 Listoja kehitys- ja kopiointitöistä (PAP-9.2B)	1974–1981
Kah: 5 Tilauskuvausosaston projektit (PAP-11.1)	1981–1984
Kah: 6 Luetteloita filmivarastosta ja still-kuvista (PAP-8.26)	
Kah: 7 Lista Suomi-Filmin edustamista ulkomaisista elokuvalevittäjistä (PAP-8.6)	
Kah: 8 Puolustusvoimain kuvaosaston laitteita (PAP-9.1)	
Kah: 9 Tilauskuvaosaston vuokraamat laitteet (PAP-9.2B)	
Kah: 10 Holvi nro 5 Lyhytkuvien negatiiviluettelo: kuvat, tehosteäännet ja työkopiot (PAP-11.21)	

Kb Tilastoja ja taulukoita

Kb: 1 Mainosmateriaalin myyntitaulukko (PAP-8.40)	1941–1946
Kb: 2 Uutisvaihtotilastoja (PAP-11.23)	1950–1958
Kb: 3 Tilastoja kotimaisten ja ulkomaisten elokuvien esityksistä (PAP-8.18)	1955
Kb: 4 Taulukoita suomalaisten elokuvien kopioiden osista (PAP-9.15)	1970–1989
Kb: 5 Kehitystilastot (PAP-9.2B)	

Kc Hinnastoja

Kc: 1 Valokuvien hinnastoja (PAP-8.40)	1927–1983
--	-----------

Kd Levikki

Kd: 1 Uutisaitan levikki (PAP-5.4) 1956

M. SUUNNITELMAT, TUTKIMUKSET JA MUISTIOT**Ma Vuosikertomukset**

Ma: 1 Vuosikertomuksia Sosiaaliministeriölle (PAP-5.1B) 1946-1964

Mb Tiedotteet

Mb: 1 Määräykset ja tiedotukset palkkojen maksusta ja koeteattereiden käytöstä (PAP-5.5A) 1955–1956

Mb: 2 Muusikkotiedotus (PAP-5.11) 1956–1957

Mc Suunnitelmat

Mc: 1 Suomi-Filmin elokuvateattereiden rakennus- ja kunnostussuunnitelmia (PAP-7.4B) 1940-1989

Mc: 2 Laboratorion väripuolen ja Herttoniemen rakentamisesta (PAP-9.3) 1950–1973

Mc: 3 Lehtimainostus ja ulkomaisten elokuvien mainossuunnitelmia (PAP-8.41) 1952–1954

Md Muistiot ja selvitykset

Md: 1 Elokuvamainonta sopimuksia: Liikemainos Oy:n selvitys (PAP-8.41) 1955

Md: 2 Suomi-Filmin johto Mercuri-Instituutin myyntivalmennuksessa 1979
(PAP-5.19)

Md: 3 Selvitys väritelevisiossa esitettävien filmien teknillisistä
laatuvaatimuksista (PAP-8.8)

Md: 4 Filmilainauksesta ja esittämisestä (PAP-8.10B)

Me Vuosijuhlat ja muut tapahtumat

Me: 1 Suomi-Filmin vuosijuhlat: 20, 40, 50 vuotta (PAP-5.35)

Me: 2 Urhot astuvat kumpujen yöstä 40-vuotiskuvaelmasarjan
käsikirjoitus (PAP-5.35)

Me: 3 Hyväntekeväisyystapahtumat (PAP-5.45)

N. KIINTEISTÖASIAKIRJAT, OMISTUSASIAKIRJAT JA SOPIMUKSET

Na Osakkeet

Na: 1 Osakekirja (PAP-5.62)	20.2.–1.10.1920
Na: 2 Osakekirja (PAP-5.62)	20.2.1920–1.6.1921
Na: 3 Osakekirja (PAP-5.62)	20.2.1920–22.2.1925
Na: 4 Suomi-Filmin merkitsemättömiä osakekirjoja nro. 471–737 (PAP-5.3A)	1920–1929
Na: 5 Osakemerkintälista OY Suomi-Kino (PAP-7.5)	1920–1929
Na: 6 Suomi-Filmin merkitsemättömiä osakekirjoja nro. 738–1000 (PAP-5.3B)	1920–1929
Na: 7 Osakkeita ja osakemerkintälistoja (PAP-5.2)	1920–1932
Na: 8 Osakekirja (PAP-5.62)	22.2.1925–1.5.1927

Na: 9 Heimolan Kino OY osakekirjoja (PAP-7.5)	1926
Na: 10 Osakekirja (PAP-5.62)	18.5.1926
Na: 11 Osakekirja (PAP-5.62)	1.5.1927–17.7.1934
Na: 12 Suomen Filmikuvaamon Maalarien tapetti, matto ja väriliike Oy osakekirjoja (PAP-5.2)	1928
Na: 13 Helsingin Kansanteatterin osakekirja (PAP-5.2)	1934
Na: 14 Osakekirja (PAP-5.62)	17.7.1934–27.5.1958
Na: 15 Risto Orkon osakekirjoja (PAP-5.3D)	1957–1962
Na: 16 Sakari Toiviaisen Suomi-Filmin osakekirja (PAP-5.3D)	1983
Na: 17 Risto Orkon osakekirjoja nro. 169–488 (PAP-5.3C)	
Na: 18 Kare Orkon osakekirjoja (PAP-5.3E)	
Na: 19 Suvi Pihlin omistamat ja tälle siirretyt osakkeet (PAP-5.3F)	
Na: 20 Ari Orkon, Kirsi-Maija Orkon ja Uula Orkon osakekirjoja (PAP-5.3G)	

Nb Valtakirjat

Nb: 1 Valtakirja Leila DeSimonen osakkeiden luovutuksesta (PAP-5.3D)	1974
--	------

Nc Elokvateattereiden vuokrasopimukset

Nc: 1 Suomi-Filmin elokuvateattereiden osto- ja vuokrasopimuksia (PAP-7.4B)	1920–1939
Nc: 2 Suomi-Filmin elokuvateattereiden vuokrasopimuksia (PAP-7.4B)	1940-1989
Nc: 3 Vanhoja vuokrasopimuksia elokuvateatterit ym. B-C (PAP-7.4C)	

Nc: 4 Piccadilly elokuvateatterin vuokraus (PAP-7.4A)

O. OMAT PAINOTUOTTEET

Oa Yhtiöhistorioiden käsikirjoitukset

Oa: 1 Kari Uusitalo: Suomi-Filmin viisi vuosikymmentä 1918–1969 1969
(PAP-5.36)

Oa: 2 Suomi-Filmi Oy 1970–1980 - Rakennemuutoksen vuosikymmenet 1989
(PAP-5.36)

Ob Logot

Ob: 1 Suomi-Filmin ja Filmitalo Oy:n logoja (PAP-5.41)

Oc Esitteet

Oc: 1 Suomi-Filmin elokuvateattereiden esitteitä (PAP-7.4B) 1940-1989

Oc: 2 Elokuva- ja videolaboratorioiden esitteitä ja hinnastoja
(PAP-9.2B)

Oc: 3 Mainoselokuvien valmistusesitteitä (PAP-11.1)

Oc: 4 Mainoselokuvien tuotannon esitteitä, hinnastoja ja
käsikirjoituspohjia (PAP-11.16)

Od: Mainosmateriaalit

Od: 1 Protomateriaaleja ulkomaille myydyistä elokuvista (PAP-8.27A) 1948-1975

Od: 2 Liisa Orkon papereita: Kampanjamainos eduskuntaan (PAP-6.2)

Oe Lehdet

Oe: 1 Opetuslokuvalehtiä (PAP-8.37B)	1949–1959
Oe: 2 Suomen opetuselokuvayhdistys ry:n Audiovisuaalinen aikakauskirja -lehti (PAP-8.37A)	1954–1961
Oe: 3 Suomi-Filmin sisäisiä tiedotteita ja Filmi-Poikki -lehtiä (PAP-5.5B)	1976–1983

U. MUUT ASIAKIRJAT**Ua Näyttelyt ja kilpailut**

Ua: 1 Mainosohjelma ja julistekilpailu (PAP-5.37B)	1977
Ua: 2 Valokuvanäyttely; 80 Years of Finnish Feature Films (PAP-5.37B)	1987
Ua: 3 Retretti: Kun on tunteet näyttely suomalaisen elokuvan historiasta (PAP-5.37B)	1996

Ub: Lehtimainonta

Ub: 1 Suomi-Filmin mainos Tuulispää-lehden kokoelmateokseen	1976
---	------

